İKTİSAT TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE EMEK PİYASASI VE İŞSİZLİK: OYUN TEORİSİNDEKİ KARŞILIKLARI

Yalın Akşit Akyurt
171103204

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Adı
İktisat Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Melda Cinman

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2020

İKTİSAT TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE EMEK PİYASASI VE İŞSİZLİK: OYUN TEORİSİNDEKİ KARŞILIKLARI

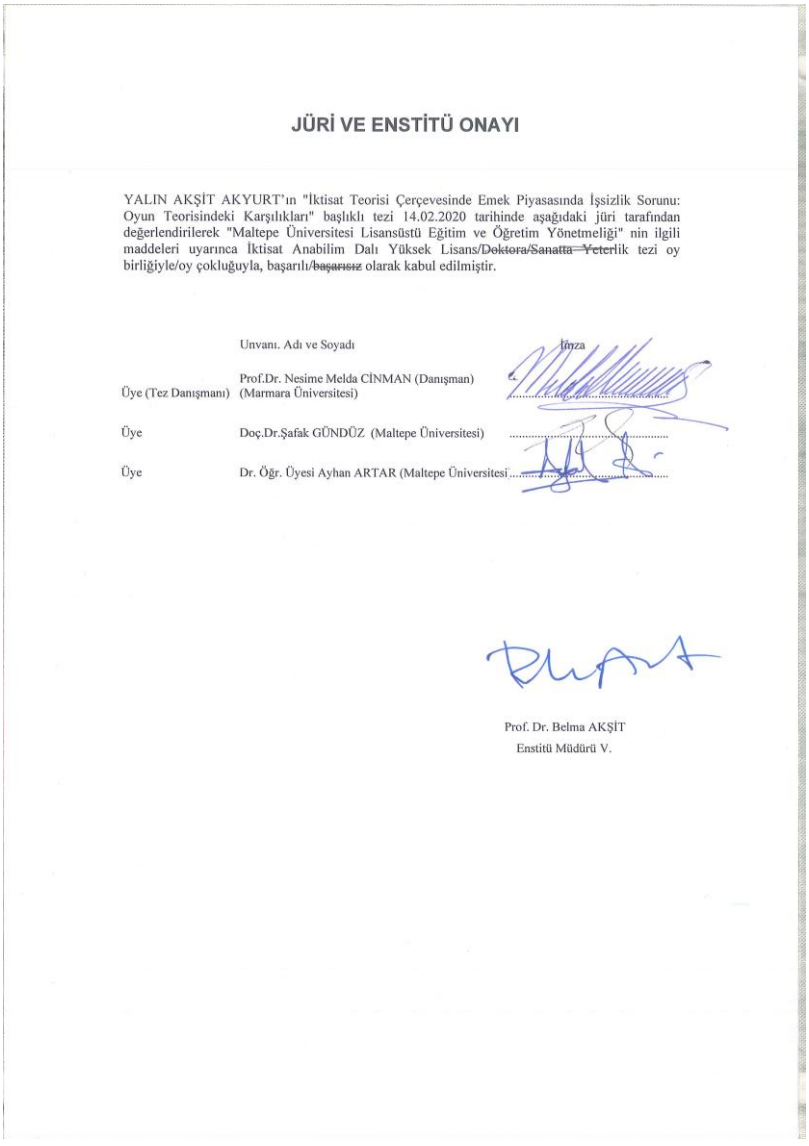
Yalın Akşit Akyurt
171103204
Orcid: 0000-0001-9782-4257

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof.Dr. Melda Cinman

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2020

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

YALIN AKŞİT AKYURT'ın "İktisat Teorisi Çerçevesinde Emek Piyasasında İşsizlik Sorunu: Oyun Teorisindeki Karşılıkları" başlıklı tezi 14.02.2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans/~~Doktora/Sanatta Yeterlik~~ tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/~~başarısız~~ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof.Dr. Nesime Melda CİNMAN (Danışman) (Marmara Üniversitesi)	.....
Üye	Doç.Dr.Şafak GÜNDÜZ (Maltepe Üniversitesi)	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ayhan ARTAR (Maltepe Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Belma AKŞİT
Enstitü Müdürü V.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

maltepe üniversitesi	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	23.01.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa	1

14/02/2020

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bulguların sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Yalın.Akşit.AKYURT

Hazırlayan: Enstitü Sekreterliği	Onaylayan: Kalite Yönetim Koordinatörlüğü

TEŞEKKÜR

Çalışmanın tamamlanması aşamasında benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Melda Cinman'a sonsuz teşekkür ederim.

Yalın Akşit Akyurt

Ocak 2020

ÖZ

İKTİSAT TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE EMEK PİYASASI VE İŞSİZLİK: OYUN TEORİSİNDEKİ KARŞILIKLARI

Yalın Akşit Akyurt
Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Melda Cinman
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020

Bu çalışma iktisat teorisinde emek piyasası ve işsizlik olgusunun farklı analizlerini ele almakta ve işsizlik olgusunu bir sonuç değil bir neden olarak değerlendiren yaklaşımların üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede emek piyasasının büyük ölçüde sınırlandırıldığı ya da tamamen işlevsizleştirildiği planlı ekonomi deneyimleri incelenmiş ve bu ekonomilerde işsizliği uzun dönemli olarak ortadan kaldıran aşırı emek talebi olgusu oyun teorisi yöntemiyle analiz edilmiştir. İşsizlik sorununun tümüyle sonlandırılması için sürekli bir emek talebi fazlasına ve mutlak bir iş güvencesi uygulamasına ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İktisat Teorisi, Emek Piyasası, İşsizlik

ABSTRACT

LABOR MARKET AND UNEMPLOYMENT WITHIN THE FRAMEWORK OF ECONOMIC THEORY: COUNTERPARTS IN GAME THEORY

Yalın Akşit Akyurt
Master Thesis
Department of Economics
Economy Programme
Advisor: Prof. Dr. Melda Cinman
Maltepe University Graduate School, 2020

This study deals with different analysis of labour market and unemployment phenomenon and concentrate on the approaches which determines unemployment phenomenon as a reason rather than a result. In this frame, planned economy experiences that substantially restricted labour market or totally make unfuctional are examined and the excessive labour demand phenomenon which abolished the long run unemployment in these economies are analysed by the method of game theory. To abolish the unemployment question entirely, the study reach to a conclusion of the necessity of excessive labour demand and absolute job security implementation.

Keywords: Economics Theory, Labor Market, Unemployment

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
ÖZGEÇMİŞ xiii
BÖLÜM 1.GİRİŞ 1
BÖLÜM 2.YÖNTEM 3
2.1. Problem 3
2.2. Önem 3
2.3. Amaç 3
2.4.Sınırlılıklar 3
BÖLÜM 3. EMEK PİYASASI 4
3.1. Tarihsel Süreçte Emek Piyasası 4
3.1.1. Klasik İktisat 6
3.2. Neoklasik İktisat ve Emek Piyasaları 8
3.2.1. Neoklasik İktisatın Doğuşu: "Marjinal Devrim 9
3.2.2. Neoklasik İktisatta Metodoloji 10
3.2.3. Neoklasik İktisatta Emek Piyasası Analizi 10
3.2.4. Neoklasik İktisatta Toplam Arz-Toplam Talep Analizi 24
3.3. Monetarist Yaklaşım ve Emek Piyasası 26
3.3.3. Monetarist İktisadın Politika Önerileri 34
3.4. Neoklasik Sentezci Yaklaşım ve Emek Piyasaları 34
3.4.1. Keynesyen Yaklaşımın Genel Özellikleri 35
3.4.2. Neoklasik Sentez 39
3.4.3. Neoklasik Sentez ve Eksik İstihdam Dengesi 41
3.4.4. Phillips Eğrisi 43
3.4.5. Keynes'in Clower-Leijonhufvud Yorumu 46
3.5. Yeni Keynesyen İktisat ve Emek Piyasaları 47
3.5.1. Yeni Keynesyen İktisat 47
3.5.2. Yeni Keynesyen Yaklaşımda Bazı Önemli Kavramlar 49
3.5.3. Emek Piyasasında Nominal Rijitlikler 52
3.5.4. Emek Piyasasında Reel Rijitlikler 54
3.5.5. Doğal İşsizlik Oranı, NAIRU ve Histeresiz Etkisi 57
3.5.6. Politika Sonuçları 59
3.6. NeoKlasik Okul ve Emek Piyasası 60
3.6.1. NeoKlasik İktisat 60
3.6.2. Rasyonel Bekleyişli Emek Piyasası Analizi 61
3.6.3. Politika Etkisizliği Hipotezi 62
3.6.4. NeoKlasik Yaklaşımın Politika Önerileri 64
3.7. Post Keynesyen İktisat ve Emek Piyasası 65
3.7.1. Post Keynesyen Teorinin Gelişimi 65

3.7.2. Post Keynesyen Metodoloji 66
3.7.3. Post Keynesyen İktisatta Bazı Temel Konular 67
3.7.4. Post Keynesyen Yaklaşımda Emek Piyasası 68
3.7.5. Post Keynesyen Yaklaşımda AS-AD Analizi 69
3.7.6. Post Keynesyen İktisat ve Radikal Ekonomi Politik 70
3.7.7. Post Keynesyen Yaklaşımın Politika Önerileri 71
3.8. Türk Emek Piyasası 72
3.8.1. Türkiye Emek Piyasasının Temel Özellikleri 74
3.8.2. Türk Emek Piyasasının Yapısı 76
3.8.3. Türkiye'de İşgücüne Katılım Durumu 77
BÖLÜM 4. İŞSİZLİK 78
4.1. İşsizliğin Tanımı 78
4.2. İşsizlik Psikolojisi 79
4.3. İşsizlikle İlgili Kavramlar ve İşsizliğin Ölçülmesi 80
4.4. İşsizlik Süresi 82
4.5. İşsizliğin Türleri 82
4.5.1. Friksiyonel (Geçici) İşsizlik 83
4.5.2. Konjonktürel (Devrevi) İşsizlik 83
4.5.3. İradi (Gönüllü) İşsizlik 84
4.5.4. Gayri İradi (Gönülsüz) İşsizlik 84
4.5.5. Yapısal (Uyumsuzluk) İşsizlik 85
4.5.6. Açık ve Gizli İşsizlik 85
4.5.7. Teknolojik İşsizlik 86
4.5.8. Mevsimlik İşsizlik 86
4.5.9. Doğal İşsizlik 86
4.6. İşsizliğin Nedenleri 87
4.7. İşsizliğin Sonuçları 87
4.8. Türkiye'de İşsizlik 88
4.9. Türkiye İçin İşsizlik , Nüfus Artış , GSYİH , OECD ve Dünya Bankası Raporları ,TUİK raporları .ve öneri :……...…….....90
BÖLÜM 5. OYUN TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE EMEK PİYASASI VE İŞSİZLİK ……..…..93
5.1.Oyun Teorisinin Temel Konseptleri ..... …93
5.2. Oyun Teorisinin Gösteriş Biçimleri 95
5.3. Oyun Teorisi ve Aşırı Emek Talebi 97
BÖLÜM 6. SONUÇ 101
KAYNAKÇA 105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İkame Etkisinin Güçlü Olması Durumunda Emek Arzı 13
Şekil 2. Gelir ve İkame Etkilerinin Aynı Olması Durumunda Emek Arzı 14
Şekil 3. Gelir Etkisinin Güçlü Olduğu Durumda Emek Arzı 14
Şekil 4. Marjinal Teoriye Göre Emek Arzı 15
Şekil 5. Reel Ücret Seviyesi ve Emek Arzı 16
Şekil 6. Üretim Fonksiyonu 18
Şekil 7. Firma Emek Talebi 20
Şekil 8. Piyasa Emek Talep Eğrisi 21
Şekil 9. Denge Ücret Düzeyi 22
Şekil 10. Emek Piyasalarının Temizlenmesi 23
Şekil 11. Neoklasik Toplam Arz Eğrisi 24
Şekil 12. Klasik-Neoklasik Makro Genel Denge 26
Şekil 13. Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi 32
Şekil 14. Keynes Sisteminin Şematik Gösterimi 37
Şekil 15. Neoklasik Sentezci Modelin Klasik Versiyonu 42
Şekil 16. Orijinal Phillips Eğrisi 44
Şekil 17. Değiştirilmiş Phillips Eğrisi 45
Şekil 18. Beklenmeyen Politikanın Etkileri 63
Şekil 19. Beklenen Politikanın Etkinsizliği 64
Şekil 20. TUİK 1988-2018 işsizlik oranları……90
Şekil 21. Dünya Bankası GSYİH grafiği……91
Şekil 22. Dünya Bankası GSMG grafiği……91
Şekil 23. Aşırı Emek Talebi ModeliGenişleyen Biçimli Dinamik Oyun Gösterimi ..99

ÖZGEÇMİŞ

Yalın Akşit Akyurt

İktisat Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Ls.	2020	Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi Uluslarası İlişkiler (devam ediyor)
Ö. Ls.	2018	Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Adalet Bölümü
Ls.	2016	Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi İktisat Ana Bilim Dalı İktisat
Ö. Ls.	1997	Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Muhasebe
Lise	1996	Özel Şişli Lisesi – Şişli Lisesi

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2011 -	AKYURT sailing Academy – Kurucu ve eğitmen
2005- 2011	AKKA Toptan Gıda Ltd. Şti. – Yönetim Kurulu Başkanı
2001- 2004	Kavaklıdere Şarapçılık A. Ş. – Ege Koordinatörü
1999 -2001	KENT Gıda A.Ş. – Türkiye Satış Müdürü
1997-1999	Aktürk Madencilik A. Ş. Kömür işletmeleri – Ocak İşletme Md.

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2011 -	Üye ve eğitmen – Türkiye Yelken Federasyonu
2012 -	Üye: MEYED
2002 -	Üye: Marmaris Lions

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : İstanbul, 1975 Cinsiyet: E
Yabancı diller : İngilizce (iyi); Almanca (başlangıç)
GSM / e-posta :05452988743 / yaakyurt@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

İktisat teorisi gerek konusu gerekse de tarihsel gelişimi ile esas olarak kapitalizmin bilimidir. Emek piyasası da kapitalist ekonominin işleyişinin kalbi gibidir. Ekonominin damarlarına giden kan yani temel üretim faktörlerinden biri olan emek piyasa mekanizması ile ekonomiye dağılmaktadır. Emek piyasasının işleyişi içerisinde oluşan pek çok sorun arasında işsizlik gerek iktisat teorisinin temel meselesi olan etkin kaynak tahsisinin verimsizliğine işaret etmesi gerekse de sosyal ve siyasal sonuçları ile öne çıkmaktadır. İktisat teorisinde işsizlik olgusu ve emek piyasasının incelenmesi bu çerçevede üzerinde çokça çalışılmış bir konudur.

İktisat teorisinin kapitalizm üzerinde yoğunlaşmasında şaşılacak ya da eleştirilecek bir yan yoktur. Kapitalizmin en önemli eleştirmenlerinin başında gelen Karl Marx'ın iktisat teorisi ya da iktisadın eleştirisi dairesi içinde ele alınabilecek eserlerinin hepsi kapitalizmin derinlemesine analizine hasredilmiştir. Marx'ın sosyalizme ve komünizme ilişkin öngörüleri ise bu analizlerden beslenmiştir. Marx ve Engels'in sosyalist olmaları tartışma götürmezse de sosyalizm ve komünizme dair ütopyacı tasarımlar yapmaktan ısrarla kaçınmaları ve geleceğin toplumunun nüvelerini kapitalizmin nesnel analizinde aramaları sosyalizmi fütüristik değil bilimsel bir şekilde algıladıklarının göstergesidir.

Bu açıdan bakıldığında iktisat biliminin esas olarak kapitalist ekonominin olgularıyla ilgilenmesi doğru ve kaçınılmaz ise de bu çalışmaları bir biçimde sınırladığı tespit edilmelidir. Ancak Marx'ın çalışmalarının ardından koca bir yüzyıl geçmiş ve artık fütüristik denemeyecek biçimde kapitalizmi aştığını iddia eden ya da aşmaya yönelmiş deneyimler yaşanmıştır.

Emek piyasası açısından yapısal anlamda alternatif bir düzeyi temsil eden ve işsizlik olgusu açısından da kapitalizmin tarihsel eğilimlerine zıt özellikler gösteren ekonomik deneyimler sosyalizm, halk demokrasisi, merkezi planama, kumanda ekonomisi, sosyalizme geçiş toplumu vb. adlar altında hayat geçmiştir. Soğuk savaş dönemi boyunca bu ülkelerdeki ekonomik durumu analiz eden çalışmalar genellikle çalışmayı yapanın siyasal duruşuna göre savunduğu sistemin üstünlüklerini kanıtlamaya

odaklanmıştır. Buna karşın söz konusu ülkelerin ekonomilerinin işleyiş yasalarına ilişkin derinlemesine analizler pek rağbet görmemiştir.

Tarihsel süreç söz konusu alternatif deneyimlerin yıkılmasıyla ya da içten içe dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Bu tarihsel olgu, söz konusu deneyimlerin iktisat teorisi çerçevesinde analiz edilmesinin önemini azaltmaz. Zira bu deneyimlerin yükselişi ve çöküşü kadar, sonrası da iktisat teorisi için üzerinde çalışılabilecek verimli bir zemin sunmaktadır. İçinde yaşadığımız dönemde SSCB başta olmak üzere planlamaya dayalı ekonomilerin yıkılışının üzerinden çeyrek yüzyıldan fazla zaman geçtiği düşünülürse, geçen zamanda biriken olguların pek çok soruya cevap olurken pek çok yeni soru yarattığı görülmektedir.

Özellikle bu ülkelerin kapitalist piyasa ekonomisinin yeniden tesis edildiği dönüşüm süreçleri yaşamaları teorik analiz açısından önemli tarihsel veriler sunmaktadır. Söz gelimi emek piyasası ve işsizlik ilişkisi kapitalist ve planlamaya dayalı ekonomilerin deneyimleri ışığında karşılaştırılmak istendiğinde tarihsel olarak kapitalizme doğru yeni bir dönüşüm sürecinin yaşanmış ve yaşanmakta olması tüm değer yargılarından bağımsız biçimde analizlerin doğruluğuna ilişkin sağlama yapma olanağı vermektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında çalışmamız emek piyasasının işleyiş ilkelerinin nasıl işsizliğe yol açtığını, bu olgunun diyalektik bütünleyicisi olarak işsizliğin, emek piyasasının oluşumu ve işleyişindeki rolünü, emek piyasası analizinden merkezi planlamanın analizine geçerek ve dönüşüm süreçlerini bu analizler ışığında değerlendirerek aydınlatmayı amaçlamaktadır.

BÖLÜM 2. YÖNTEM

2.1 Problem

Dünyada gerek gelişmiş ülkeler, gerek ise gelişmekte olan ülkelere bakıldığında uygulanan politikalar ne olursa olsun sosyalizm dışında kalan tüm sistemlerde işsizlik olgusu emek piyasalarında mutlak bir varlıkla karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile tüm dünya ülkeleri için problem teşkiletmektedir.

2.2 Önem

İşsizliğin getirmiş olduğu olumsuz sonuçlar mikro bazda sadece bireyleri ekonomik olarak etkilemeyip, bu ekonomik sıkıntı sonucunda bireylerin yaşadığı psikolojik sorunlar neticesinde çevre ile sosyal ilişkileri ve daha ileri safhada aile ilişkileri dahi bozularak microdan macroya yayılan toplumsal çökünteye dahi sebep olmakta ve bundan dolayı ayrı bir önem taşımaktadır.

2.3 Amaç

Araştırma, işsizliğin uygulanan politikaların bir sonucumu yoksa bir neden mi olduğunu tarihsel süreç incelenerek tespit etmeye çalışarak öneri getirme amacını taşımaktadır.

2.4 Sınırlılıklar

Çalışma sonucu itibarı ile gelişmiş ya da gelişmekte olan bir ülkenin sosyalizme yakın bir seviyede emek piyasalarınında karar mekanizmalarına katılması sonucu işsizliğe çözüm yaratabileceği sonucunda olup, analiz edilen tarihsel gelişim sonucunda, gelişmiş bir ülkenin sosyalizme geçiş kararı alarak uygulamaya koyarak elde ettiği bir sonuç tarihte mevcut olmadığından sağlama yapılması ya da kurulanan oyun sonucunda ortaya çıkan sonuç için kesinlik bulunamayacağı için araştırmaya sınırlılık getirmekte ve sonuçun sadece bir öneri olamasına sebebiyet vermektedir.

BÖLÜM 3. EMEK PİYASASI

3.1 Tarihsel Süreçte Emek Piyasası

Emek piyasasının oluşumu ve gelişmesi, tarihsel olarak kapitalizmin gelişmesiyle örtüşmektedir. Emek piyasasının temel bileşenleri olan emek arzı ve emek talebi kavramları, emek gücünün bir ücret karşılığında işveren tarafından kiralandığı ve bu şekilde bir üretim faktörü olarak toplumsal servetin oluşumuna katılmasıyla işlev görmeye başlamıştır. Bu bağlamda kapitalist üretim ilişkilerinin henüz gelişmediği dolayısıyla da ücretli emeğin bir kategori olarak ortaya çıkmadığı toplumlarda ne emek arzından ne de emek talebinden söz edilebilir. Emek piyasasına ait bir olgu olan işsizlik için de aynı şey söylenebilir. Bugün küresel ölçekte 195 milyon işsiz vardır ve bu %5,9'luk bir küresel işsizlik oranına tekabül etmektedir. İşsiz nüfusun 2014 yılında 205 milyon, 2018 yılında ise 214 milyon olması öngörülmektedir. İşsizliğin modern ve güncel bir sorun olduğu ortadadır. İşsizlik sorunu özellikle yoksulluk başta olmak üzere önde gelen sosyal sorunlarla yakın bir ilişki içindedir (ILO, 2013).

Tarihte geriye doğru gidilerek bakıldığında işsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişkinin hep var olduğu ancak kapitalizm öncesi toplumlarda bu ilişkinin tamamen koptuğu görülmektedir. Kapitalizm öncesi dönemde de çalışmayan insanlar hep var olmuştur. Ancak bunların işsiz olarak sayılabilmesi için çalışmama durumunun emek gücünün bir ücret karşılığında kiralanarak üretim faktörü haline gelmesiyle karşıtlık içinde tanımlanması gerekmektedir. Oysa böyle bir tanımlama ne köle ile köle sahibi arasındaki ilişkide ne de feodal üretim ilişkileri bağlamında serf ile toprak sahibi soylu arasında yapılabilir. Andre Gorz, bu durumu, çalışmanın kendisinin modernliğin bir ürünü olduğunu ifade ederek ortaya koymaktadır. Çünkü yaşadığımız modern çağda ve kapitalist üretim ilişkileri içinde çalışma, sadece insan geçimi için gerekli ürünlerin sağlanması için bir gereklilik değil aynı zamanda statü yaratma ve hayatın merkezinde yer alma bakımlarından da geniş bir sosyal anlam kazanmaktadır (Gorz, 2007: 27). Buna karşıt olarak feodal dönemde soylular açısından çalışmak, toprakla ve ticaretle iştigal etmek aşağılanma nedeni sayılmaktadır (Febvre, 1995: 109-199).

Eski Yunan'da tüm işi köleler yaptığından çalışmanın insanı felsefeden ve bilimden kopartan bir yanı olduğu düşünülmekte ve çalışmaya alçaltıcı biçimde

bakılmaktadır. Kapitalizm öncesinde işsizlik esas olarak boş gezme, aylaklık anlamında ya da bedensel ve zihinsel engeller dolayısıyla çalışamayanlar açısından söz konusudur. Ortaçağ feodalizminde insanların çalışması ilahi bir görev olarak görülmekte ve her köylünün sorgusuz sualsiz ondan istenen emeği gerçekleştirmesi beklenmektedir. Burada çalışmak ya da çalışmamak açısından emek gücü sahibinin herhangi bir iradi tasarrufundan bahsedilemez (Hunt ve Sherman, 1978: 10). 1535'te Britanya'da işsizleri istihdam etmek için gelir vergisiyle finanse edilen "Poor Law" adıyla anılan bir kamu istihdam yasasının çıkarılması ilk defa kamunun emek gücü istihdam eden bir unsur olarak devreye girdiği ve bir emek talebi oluşturduğu koşullara işaret etmektedir (Boyer, 2000: 419). Osmanlı'da sosyal bir olgu olarak işsizlikten, ilk defa 16. Yüzyılda Celali İsyanları bağlamında söz edilmektedir. 16. Yüzyılda yaşanan nüfus artışı, ciddi boyutlarda bir topraksız köylü kitlesi yaratmış bu kitle için askerlik, şu ya da bu şekilde kamu görevlisi olmak ve medreselerde, tarikatlarda din eğitimi almanın yanı sıra, merkezileşen Osmanlı toprak sistemine karşı ayaklanan sipahilerin başını çektiği Celali çetelerine katılmak da birer seçenek olarak belirmiştir. Şehirler, oluşan bu artık nüfusu soğuracak bir ticari ve sınai etkinlik gösterememiştir (Gökbunar, 2007: 14).

Osmanlı'da işsizliğe ilişkin herhangi bir tanımlama yapılmazken işçi ücretlerine ilişkin veriler 15. yüzyıldan itibaren devlet ve vakıfların tuttuğu defterlerden takip edilebilmiştir. 16. yüzyılda Osmanlıda işçi ücretleri de nüfus artışına paralel olarak gerek ırgat ve rençber olarak tanımlanan düz işçiler gerekse de vasıflı işçiler açısından bir düşüş trendi göstermiştir. 15. yüzyılda nispi olarak yüksek olan ücretler veba salgınları dolayısıyla nüfusun azalmış olmasına bağlanmaktadır (Pamuk, 2011: 185). ABD'de ilk işsizlik ölçümü 1880 yılında Massachusets'de nüfus sayımı sırasında yapılmıştır. 10 yaş ve üzerindeki vatandaşlara bir yıl boyunca kaç hafta kazanç getirici bir faaliyette çalışmadan geçirdikleri sorulmuştur (Card, 2011: 2). Emek piyasası ve işsizliğin kapitalist üretim ilişkilerinin ortaya çıkmasıyla belirdiği görülmektedir. Ne dilenciler ne aylaklar ne de isyan eden çetelere katılanlar işsiz olarak adlandırılmazlar. Çünkü işsizlik kavramı çalışmak üzere emek gücünü kiralamaya hazır bir işçiyi ve bu emek gücünü kiralayarak işçinin akli ve fiziki yeterliliğini üretici alet ve makinelerle birleştirerek üretime dönüştürecek bir işvereni gerektirmektedir. Bu iki unsurun karşı karşıya gelerek, işçilerin bir cari ücret karşılığında emek gücünün kiralandığı mekanizma emek piyasasıdır (Gökbunar, 2007: 15).

3.1.1. Klasik İktisat

Klasik İktisat okulunun ortaya çıkışı, Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" adlı kitabının yayımlandığı 1776 yılına denk gelmektedir. Smith'in bu çalışması ile iktisat aynı zamanda yerleşik "bir bilim dalı" haline gelmiştir. Smith'in dışında, Robert Malthus, David Ricardo, John Stuart Mill, Nassau William Senior ve Jean Baptiste Say Klasik İktisat ekolünün başlıca temsilcileri olarak gösterilmektedir (Ardıç, 2001: 42).

Klasik İktisatın Temel Özellikleri:

Smith, ulusal zenginlik ve bu zenginliğin nasıl arttırılacağı konusu üzerinde durmuştur. Smith "Ulusların Zenginliği" adlı kitabında, ulusal zenginliğin ana kaynağının Fizyokratların ileri sürdüğü gibi "doğa" olmadığını, "insan emeği" olduğunu savunmuştur. Smith'e göre verimliliğin ve ekonomik büyümenin itici gücünü iş bölümü oluşturmaktadır. İş bölümü, üretim artışına, teknik ilerlemeye ve sermaye birikimine yol açmaktadır (Demirgil, 1984: 1181).

Smith, iş bölümünün herhangi bir bilinçli düşüncenin ürünü olmadığını, insan doğasında pek geniş bir yer tutmayan ancak yine de zorunlu olan belli bir eğilimin, yani mal değişimi, takas, bir şeyi başka bir şeyle mübadele etme eğiliminin ürünü olduğunu belirtmektedir. İktisatı servetin nedenleri ve ilkelerini inceleyen bir bilim dalı olarak gören Smith, gelir dağılımı üzerinde de durmuş ve servetin, üç büyük sınıf olarak adlandırdığı emekçi sınıf, kapitalist sınıf ve toprak sahipleri arasında ücret, kâr ve rant olarak nasıl paylaşıldığını incelemiştir. Böylece "klasik bölüşüm teorisi"nin esasları belirlenmiştir. Bölüşüm sorunu, daha sonra Ricardo tarafından politik iktisadın odak noktası ve ana sorunu olarak ele alınmıştır. İktisat sözcüğü yerine "politik iktisat" sözcüğünü kullanan Ricardo'ya göre, önemli olan servetin nedenleri ve ilkelerinin incelenmesi değil, milli gelirin sınıflar arasında bölüşümü ve bu bölüşümün ilkeleridir. Başka bir deyişle, sadece toplumsal ürünün oluşturulması değil, bunun sınıflar arasında nasıl paylaşıldığı, yaratılan değerin nasıl bölüşüldüğü de iktisat bilimi açısından daha önemli bir konudur (Ardıç, 2001: 44).

Klasik Teorinin önemli özelliklerinden bir diğeri de Jean Baptiste Say tarafından geliştirilen "Say Kanunu"dur. Kısaca "her arz kendi talebini yaratır" şeklinde ifade

edilen bu görüş, klasik iktisatçılar tarafından savunulan tam istihdam mekanizmasının dayanağını oluşturur. Buna göre, üretimin genişlemesi faktör gelirlerini arttırır ve bu gelir artışı da mal ve hizmet piyasalarında talebi arttırır. Dolayısıyla her mal ve hizmet arzı aynı zamanda talep yaratmakta ve sonuçta talep yetersizliği söz konusu olmamaktadır. Bunların dışında Klasik İktisatçıların üzerinde önemle durdukları bir diğer konu da "değer" konusudur. Klasik İktisatçılar, değerin kaynağının veya ölçüsünün ne olduğunu incelemişlerdir. Klasik İktisat ekolünde çok önemli bir yere sahip olan değer teorisi, objektif değer teorisidir. Başka bir ifadeyle değerin ölçüsü, kişiden kişiye değişmeyen objektif kriterlere göre açıklanmaktadır (Blaug, 2002: 39).

Emek Değer Teorisi:

Adam Smith'in değer üzerine yazdıkları, emek-değer kuramının başlangıç noktasını oluşturur. Smith, değer kavramının iki anlamı olduğunu ifade eder. Buna göre, bir mal bir taraftan "kullanım değeri" diğer taraftan da "değişim değeri"ne sahiptir. Bunlardan birincisi, belirli bir nesnenin yararlılığını, ikincisi ise o nesneye sahip olmanın sağladığı bir başka malı satın alabilme gücünü ifade eder. Smith'e göre, emek bütün şeylere ödenen ilk fiyat, gerçek satın alma parasıdır. Dünyanın bütün serveti aslında altın ve gümüşle değil emekle satın alınmıştır (Felderer ve Homburg, 1994: 84). Ulusların Zenginliği adlı eserde, emeğin tüm metaların mübadele değerinin gerçek ölçütü olduğu açıklanmaktadır. Buna göre emek, değerin biricik evrensel ölçütü olduğu gibi aynı zamanda tek doğru ölçütüdür, yani çeşitli metaların değerlerini her zaman ve her yerde birbirleriyle karşılaştırabilmemizi mümkün kılan tek standart ölçüdür, Ancak Smith, bu durumun daha çok ilkel toplumlarda geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle emek, kapitalizm öncesi erken ekonomilerde, toprağın mülk edinilmesinden önceki dönemlerde mübadele değeri için tek belirleyicidir. Smith aynı eserde şu örneği vermektedir. Bir avcı toplumunda bir kunduzun öldürülmesi, bir geyiği öldürmek için gereken emeğin iki katı emeğe maloluyorsa, doğal olarak, bir kunduz iki geyikle mübadele edilecek yani iki geyik değerinde olacaktır. İki günlük ya da iki saatlik emek ürünün, bir günlük ya da bir saatlik emek ürününden iki kat değerli olması doğaldır. Burada emek-değer teorisinin ilk tohumları görülmektedir. Üretimin özel sektöre geçmesinden sonraki aşamada ise Smith'e göre bir malın değeri, emek faktörünün yanı sıra toprak ve müteşebbis tarafından belirlenmektedir (Atamtürk, 2002: 13).

Emek değer kuramı ile ilgili daha sistematik ve tutarlı görüşleri David Ricardo tarafından geliştirilmiştir. Ricardo, Smith'in avcı ve kunduz örneğini vererek, buradaki emek ve değer ilişkisinin kapitalist bir toplum için de geçerli olduğunu ileri sürmüştür. Başka bir deyişle, emek sadece toplumun erken ve ilkel döneminde değil aynı zamanda kapitalist üretim ilişkilerinin geçerli olduğu dönemde de mübadele değerinin tek belirleyicisidir. Doğal kaynakları, emeğin üretimde dönüştürdüğü nesneler olarak tanımlayan Ricardo'ya göre, doğal kaynaklar üretimde karşılıksızdır ve bunların toplumsal bir üretim maliyetleri yoktur. Ricardo ayrıca, aletler ve makinelerin yaratılan ara emek ürünleri olduğunu belirtmektedir. Örneğin dokuma tezgahı, daha fazla kumaş üretimi için emekle üretilmekte ve bu nedenle kumaşa katılan emeğin bir kısmını içermektedir (Lipsey, 1983: 164).

Ricardo, malların üretimi için gerekli emeği "eski emek" (veya "dolaylı emek") ve "bugünkü emek" (veya "doğrudan emek") olarak ikiye ayırdı. Bunlardan birincisi makine ve teçhizatın üretimi için gerekli emeği gösterirken, ikincisi ise bu makine ve teçhizatla, bir başka deyişle sermaye ile birlikte kullanılan emeği ifade etmektedir. Böylece, Ricardo, Smith'in henüz sermaye birikiminin meydana gelmediği ilkel toplum aşaması için ileri sürdüğü görüşün kapitalist üretim ilişkilerinin geçerli olduğu dönemde de geçerli olduğunu göstermiştir. Genel olarak değerin emek tarafından belirlendiğini belirten Klasik İktisatçılar, kullanım değeri ve değişim değeri, başka bir deyişle fiyatlar arasındaki ilişkiyi açıklamakta başarısız kalmışlardır. Fiyatlarla değer arasındaki bu dönüşüm, "transformasyon" sorunu iktisat literatüründe "elmas – su" çelişkisi veya "değer paradoksu" olarak bilinir. Smith'in dikkat çektiği "elmas – su" çelişkisi; suyun elmasa göre yaşamsal değerinin ve dolaysıyla kullanım değerinin daha fazla olmasına rağmen, elmasa göre daha düşük bir değişim değerine, yani fiyata sahip olmasını ifade eder (Lipsey, 1983: 166).

3.1. Neoklasik İktisat ve Emek Piyasaları

Geleneksel İktisat anlayışı, 1929 Dünya Bunalımı 'na kadar geçerli iktisat anlayışıdır. Bu düşünce, Dünya Bunalımını izleyen dönemde önemini yitirmiş; ancak 1960'larda, iktisadi düşünce ve uygulamayı yeniden etkilemeye başlamıştır. Günümüzde Monetarist Yaklaşım ve özellikle Neoklasik Yaklaşım, Geleneksel Anlayışın çağdaş yorumları olarak değerlendirilmektedir. 1929 Dünya Bunalımı

öncesinde Geleneksel İktisat içinde 1870'lere kadar uzanan dönemin iktisatçıları Klasikler; 1870'lerden sonraki dönemin iktisatçıları Neoklasikler olarak tanımlanır. Bu iktisatçılar arasındaki fark, önerilerden ziyade metodolojidedir. Klasik iktisatçılar, piyasa ekonomisine uyulduğu takdirde, ekonomik sorunların kendiliğinden ve eldeki imkânlar çerçevesinde en etkin biçimde çözümleneceğini savunmuşlardır. Neoklasik İktisatçılar ise bu görüşleri marjinalist yaklaşım çerçevesinde daha teknik bir şekilde incelemişler, Klasik İktisatçıların cevaplayamadığı bazı soruları da böylece cevaplayabilmişlerdir (Paya, 2001: 176).

3.1.1.1 Neoklasik İktisatın Doğuşu: "Marjinal Devrim"

Klasik İktisat okulunun benimsediği liberal ekonomiyi savunan Neoklasik İktisatçılar, farklı bir yaklaşımı temel aldıkları için yeni anlamına gelen "neo" kelimesi ile birlikte Neoklasik olarak adlandırıldılar. Neoklasik ekolün doğuşu, 1870'lerin başında birbirinden bağımsız olarak Carl Menger, William Stanley Jevons ve Leon Walras tarafından kaleme alınan üç önemli eserin yayımlanması ile başlatılır. Klasik İktisatçılardan önemli bir kopuşu ifade eden bu çalışmalardaki görüşler "marjinal devrim" olarak adlandırılmaktadır. Neoklasik İktisatçıların geliştirdiği marjinal fayda kavramı, bir malın tüketilen ilave biriminden sağlanan faydayı ifade eder. Bir malın ilave bir biriminin kişiye sağladığı fayda ise, o malın ne kadar tüketildiğine bağlıdır. Burada bir malın değeri, bireyin öznel durumuna bağlı olarak açıklanmış ve değer konusunda klasik iktisatçıların "objektif değer" teorisi yerini "subjektif değer" teorisine bırakmıştır (Stocker, 1997: 131).

İktisatı bir "servet bilimi" olarak değil "insan davranışı" bilimi olarak tanımlayan Marshall, "Kısmi Denge Analizi"ni geliştirmiştir. Kısmi Denge Analizi, Walras tarafından geliştirilen Genel Denge Analizi'nde olduğu gibi piyasalar arasında karşılıklı ilişki ve bağlılık üzerinde durmaz. Bunun yerine piyasaları birbirinden soyutlar ve analiz edilen piyasa dışındaki diğer piyasalardaki gelişmeleri, faktörleri ya sabit kabul eder ya da hiç dikkate almayarak, başka bir deyişle ceteris paribus varsayımını kullanarak sonuca varmaya çalışır. Marshall'ın firma kuramında, sermayenin sabit ve kapasitenin artırılamadığı bir dönem olarak tanımlanan kısa dönemde, arz ancak işçi sayısı değiştirilerek artırılmaktadır. Buna karşın uzun dönemde ise, işçi sayısının yanısıra sermaye ve kapasite de artırılabilir (Ardıç, 2001: 49).

3.1.2 Neoklasik İktisatta Metodoloji

Neoklasik İktisat ekolü, Klasiklerden farklı olarak toplumsal sınıflardan bağımsız bir birey üzerine yoğunlaşmaktadır. Tarihsel bakış açısına sahip olmayan Neoklasik İktisatçılar, toplumun değişik kesimlerinin çıkarlarının çelişir, hatta çatışır olması olgusunu, Marksist deyimle 'sınıf gerçeği ve sömürü' olgusunu dikkate almadılar (Ardıç, 2001: 50). Buna göre, Neoklasik yaklaşımda, iktisat kıt kaynakların alternatif amaçlar arasındaki dağılımını inceleyen nötr, yani tarafsız, sosyal ilişkilerin yok sayan bir bilim olarak tanımlanmaktadır. Neoklasik İktisadın temel varsayımlarından biri, rasyonellik ilkesidir. Rasyonellik varsayımının önemi, maksimizasyon düşüncesine yer verilmesine ve matematiksel yöntemin kullanılmasına imkan sağlamasıdır. Neoklasik analizin önemli ölçüde statik denge tahliline dayandığı söylenebilir. Statiklik varsayımının önemli bir sonucu, "zaman" faktörünün göz ardı edilmesidir. Dengenin statikliği yaklaşımı ile değişen bir sosyal yapıda denge sabit kalamayacağı için, sosyal yapının değişmeyeceği varsayımı da zorunlu olmaktadır. Sosyal yapının değişmeyeceği varsayımı, iktisadi gerçekliğin tarihselliğini göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Buna göre Neoklasik İktisat, faiz, kâr, rant gibi olguların oluşum süreçlerini inceleme dışı bırakır. Bu yaklaşım, Pozitivizmin en önemli özelliklerinden biridir (Kara, 1996: 125).

Pozitivizm, felsefi olarak gerçeklik kategorilerine dayandığı halde olguların nasıl oluştuğu konusunda ya bir şey söylemez ya da bir olguyu bir başka olgu ile açıklamaya çalışır. Başka bir ifade ile "olmuşluğun" nasıl oluştuğunu, yani "kuvve"den "fiile" nasıl intikal ettiğini ve nereden kaynaklandığını açıklamaz. Neoklasikler ayrıca yaşadıkları dönemdeki fizik ve mekanik bilimlerindeki gelişmelerden etkilenmiş ve matematik yöntemlerini kullanarak iktisadı da fiziğin ulaştığı düzeye ulaştırmayı amaçlamışlardır. Klasik İktisatçılar tarafından, sosyal bilimi çağrıştıran politik iktisat "political economy" olarak adlandırılan iktisat, Neoklasik paradigmanın hakim olmasıyla birlikte doğal bilimleri çağrıştıran iktisat "economics" olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Çakır, 2001: 99).

3.1.3 Neoklasik İktisatta Emek Piyasası Analizi

Neoklasik modelde, diğer piyasa analizlerinde olduğu gibi, emek piyasaları analizinde de talep ve arz eğrileri kullanılır ve bu eğrilerin kesiştiği noktada piyasanın

dengede olduğu belirtilir. Bu modelde diğer piyasalar için geçerli olan rekabetin fonksiyonu, emek piyasaları için de geçerlidir. Buna göre, rekabet emek piyasalarında da piyasayı düzenler ve piyasanın dengeye gelmesini sağlar (Wachtel, 1984: 26).

Emek Arz ve Talebine İlişkin Temel Varsayımlar:

Emek piyasalarının diğer piyasalar gibi arz ve talep ilişkisine dayandığı Neoklasik teoride işçiler ve işverenler tam rekabet piyasasında karşı karşıya gelirler. İşveren, emeğin marjinal ürününü önceden bilebilir. Emek arz ve talebine sosyal politikalarla dışarıdan müdahale olanağı bulunmamaktadır. Bu tür politikalar dışsal (egzojen) olarak kabul edilir. Azalan verimler yasası tartışmasız olarak geçerli kabul edilir. Neoklasik emek piyasası modelinde, emek talebi, emek arzı ve ücret oranı olmak üzere üç temel faktör vardır. Neoklasik teoriye göre, faktörlerin talebi, bunların marjinal verimliliğini yansıtır. Azalan Verimler Yasası'nın geçerli olduğu varsayımı altında, negatif eğimli eğri ile gösterilen emek talebi emeğin verimliliğini yansıtmaktadır. Emek arz eden bireyler, maksimizasyon prensibine göre hareket ederler. Kayıtsızlık (farksızlık) eğrilerinin kullanıldığı analizde, işçilerin çalışma ve boş zaman arasında tercih yaptığı varsayılır. Firmaların da benzer şekilde her zaman kârlarını maksimize ettikleri varsayılan modelde, üretim faktörleri arasında, emek ve sermaye arasında tam ikame vardır. Buna göre, firmalar istedikleri zaman emek yerine sermayeyi veya sermaye yerine emeği ikame edebilir. Bu varsayımını geçerli olması, emek ve sermayenin homojen, bölünebilir ve akışkan olmasına bağlıdır. Eşanlı bir analiz söz konusudur. Modelde tüm değerler eşanlı olarak oluşmaktadır. Bunların dışında, işçiler ve işverenler tam bilgi sahibidir. Piyasadaki bu aktörlerin, çalışma koşulları, ücretler, ücretlerin gelecekteki seyri vb. konuları bildikleri varsayılır (Çakmak, 1996: 14).

Emeğin fiyatı, emek talebinin emek arzına denk olmasını sağlayan reel ücret düzeyidir. Reel ücretlerdeki değişmeler, piyasanın dengeye gelmesini garanti eder. Reel ücret, denge oranının üzerinde ise emek arzı emek talebinden fazla olur. Bu durumda emek arz edenler arasındaki rekabet, ücret oranının denge ücret düzeyine gelmesini sağlar. Tersi durumda ise, yani ücret düzeyi denge ücret düzeyinin altında ise firmalar arasındaki rekabet sonucunda ücretler denge ücret düzeyine yükselir. Dolayısıyla, Neoklasik teoride reel ücretin, emek piyasasını sürekli temizlediği, yani dengeye getirdiği varsayılır. Bunların dışında, firmaların ürettikleri ürünler homojendir. Firmalar

ürün fiyatlarını ve ücretleri belirleyecek kadar büyük değildir. Dolayısıyla firmalar fiyat ve ücret kabullenicidir (Wachtel, 1984: 28).

Emek Arzı:

Neoklasik modelde, emek arzının belirlenmesinde ilk etapta, bireylerin çalışmak ya da çalışmamak arasında veya işgücü geliri ile boş zaman arasındaki seçimi ön plandadır. Gelir (çalışma) ile boş zaman arasındaki tercih, büyük ölçüde bireysel seçimle ilgilidir. Bireyler çalışmaya karar verdikten sonra zamanlarının ne kadarını gelir elde etmek için ve ne kadarını boş zaman olarak kullanacaklarına karar verirler. Literatürde konuya ilişkin basit açıklama için sık kullanılan örnekte Robinson Crusoe, önce nasıl bir yaşam standardına sahip olacağına karar verir ve buna göre çalışma ve dinlenme zamanını belirler. Robinson'un basit bir yaşam sürmeye, yani geceleri mağarada uyumaya ve az tüketmeye karar vermesi, daha az çalışması ve dolayısıyla dinlenmeye daha fazla zaman ayırması anlamına gelmektedir. Aksine daha iyi koşullarda yaşamak isteyen Robinson daha fazla çalışmak zorunda kalacaktır. Sonuçta, işin faydası ve işin zahmetini karşılaştıran Robinson çalışma ve dinlenme sürelerini belirlemiş olacaktır (Aren, 1998: 8).

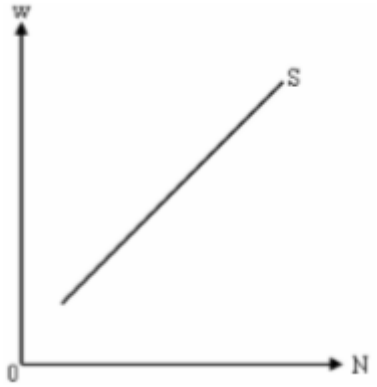
Neoklasik analizde, işçiler için çalışma süresi arttıkça işin marjinal faydasının azalacağı varsayılır. Çalışma süresinin artan her diliminin olumsuz etkisi bir öncekine göre daha fazladır. Buna karşılık, gelir (çalışma süresi) arttıkça, gelirin marjinal faydası da benzer şekilde giderek azalır. Öte yandan çalışma süresinin artması ile birlikte çalışmanın alternatif maliyeti (fırsat maliyeti) yükselmeye başlar. Bu yaklaşım, marjinal analizin genel ilkelerinin işçi davranışlarına uygulanması olarak görülebilir. Bireyin, çalışma ve boş zaman arasında karar vermesini veya bu anlamda faydasını optimum düzeye çıkarmasını birbirine zıt iki etki belirler. Buna göre ücret artışı söz konusu olduğunda bireyin geliri yükselir ve gelir arttıkça bireyin çalışmayıp, boş kalmasının fırsat maliyeti, başka bir deyişle çalışmamakla kaçırılan fırsat maliyeti büyümektedir. Bu durumda tıpkı fiyatı artan malın daha az kullanılması gibi, boş zaman da daha az kullanılır ve boş zaman yerine çalışma ikame edilir. Ücret artışının çalışma süresini bu şekilde etkilemesine "ikame etkisi" denir. Buna karşın, birey ücret artışı ile birlikte kendini daha zengin hissedebilir ve böylece diğer mallara olduğu gibi boş zamana talebi

de artabilir. Bu etki, “gelir etkisi” olarak adlandırılır. Buna göre, ücret artışı ile birey daha fazla boş zaman tercih etmekte ve daha az çalışmaktadır (Çakmak, 1996: 16).

Bireysel Emek Arzı:

Artan reel ücretler, gelir ve ikame etkilerini farklı şekillerde etkileyebilir. Buna göre, reel ücret ve bireysel emek arzındaki değişme, gelir ve ikame etkilerinin hangisinin daha güçlü olduğuna bağlı olarak şekillenir. İkame etkisi, gelir etkisinden daha güçlü ise, artan reel ücretler (w), emek arzını (S) uyaracaktır. Bu durumda, bireysel emek arz eğrisi şu şekildedir:

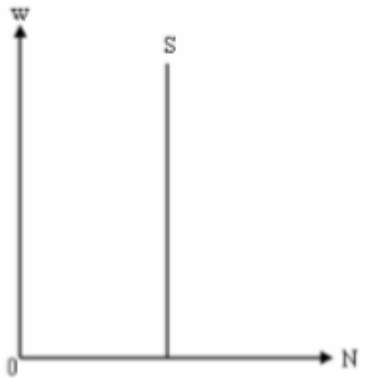
Şekil 1. İkame Etkisinin Güçlü Olması Durumunda Emek Arzı

Kaynak: (Çakmak, 1996: 18).

Artan ücretler sonucu, gelir ve ikame etkileri birbirlerini dengeleyebilir. Böyle bir durumda, emek arzı artan ücretlere duyarsız kalacaktır. Bu durumda, emek arz eğrisi, gibi yatay eksen dik bir doğru olarak çizilir.

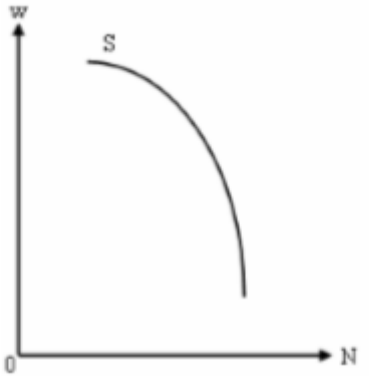
Şekil 2. Gelir ve İkame Etkilerinin Aynı Olması Durumunda Emek Arzı

Kaynak: (Çakmak, 1996: 19).

Şekil2'ye göre ekonomik birimlerin emek arzı ücret düzeyinden etkilenmemektedir. Son olarak, gelir etkisi, daha güçlü olabilir. Bu durumda, kişiler artan ücretle birlikte daha az çalışmak isteyebilirler. Yani, ücret artışı emek arzını geriletir. Bu durumda, emek arz eğrisi negatif eğimlidir.

Şekil 3. Gelir Etkisinin Güçlü Olduğu Durumda Emek Arzı

Kaynak: (Çakmak, 1996: 20).

Ancak çoğu zaman artan ücretlerle birlikte ikame etkisi ağır basar ve emek arzı genişler. Emek arzının artan ücretlerle birlikte genişlemesi, bireysel emek arz eğrisinin pozitif eğimli olması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Marjinal Teoriye göre emek arzı aşağıdaki gibi gösterilir.

Şekil 4. Marjinal Teoriye Göre Emek Arzı

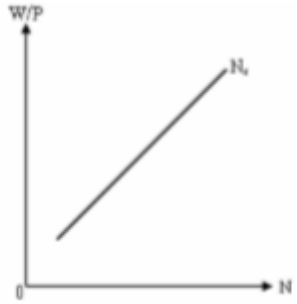
Kaynak: (Çakmak, 1996: 20).

Birbirine zıt olan gelir ve ikame etkisinin hangisinin daha güçlü olduğu, ücret haddindeki artışın, hangi ücret haddinde ortaya çıktığına bağlı olarak değişir. Buna göre, düşük ücret düzeylerinde ücretteki artış ikame etkisinin gelir etkisinden daha fazla olması nedeniyle kişilerin daha fazla çalışma isteği göstermesine neden olur. Dolayısıyla düşük ücret düzeylerinde bireysel emek arz eğrisi pozitif eğimlidir. Buna karşılık yüksek ücret düzeylerinde ikame etkisi, gelir etkisinden küçük olduğu için artan ücretler, çalışılmak istenen sürenin azalmasına veya işçinin daha fazla boş zaman tercih etmesine neden olur. Dolayısıyla yüksek ücret düzeylerinde bireysel emek arz eğrisi negatif eğimlidir (Dinler, 1996: 402). Bu açıklamalara göre, bireysel emek arz eğrisi, belirli bir ücret düzeyine kadar pozitif daha sonra negatif eğimli bir eğridir. Ücret düzeyi ve çalışma süresi arasındaki alternatif durumları emek arzı açısından yansıtan bireysel arz eğrisine "geriye bükük emek arz eğrisi (backward-bending labor supply curve)" denir (Ünsal, 2001: 463).

Toplam Emek Arzı:

Neoklasik teoride, reel ücret arttığında, çalışmanın sebep olduğu marjinal sıkıntının artmasına katlanılmakta veya boş zamanların değerlendirilmesinin sağlayacağı faydadan vazgeçilmektedir. Yani emek arzı, reel ücret seviyesi ile birlikte artmaktadır. Makro emek arzında da aynı ilişki görülmektedir. Emek arzı, artan reel ücretle (W/P) birlikte genişlemektedir.

Şekil 5. Reel Ücret Seviyesi ve Emek Arzı

Kaynak: (Çakmak, 1996: 22).

Geleneksel iktisatçılar, toplumda emek arzı ile ilişkili bir çalışma kalıbı oluştuğu zaman, bunun kısa vadede değişmeyeceğini kabul ederler. Yani insanlar, özel hayatları ile ilgili bir dünya kurmakta ve bunun finansmanı için çalışmaktadırlar. Bu düzen, değişimlere kapalı olmamakla beraber, oldukça istikrarlı bir görünüm arz etmektedir. Bu ve benzeri görüşler doğrultusunda Geleneksel İktisatçılar, emek arzının oldukça istikrarlı bir seyir izlediğini düşünmektedirler. Geriye bükük bireysel emek arzından farklı olarak, istikrarlı seyir izlediği varsayılan Neoklasik piyasa emek arz eğrisinin pozitif eğimli olması, ücret oranı artışının emek arzını artırdığını ifade etmektedir. Bu durum genel olarak, belli bir ücret düzeyinde boş zaman-gelir maksimizasyonunu sağlamış olan işçinin daha fazla emek arz etmesinin veya belli bir ücret düzeyinde hiç emek arz etmeyen birinin emek arzında bulunmasının ancak ücretin yükseltilmesi sayesinde mümkün olması ile açıklanabilir (Çakmak, 1996: 24).

Emek Talebi:

Neoklasik modelde emek talebi, bir yandan tüketici isteklerine diğer yandan mal ve hizmet üretiminin verimlilik ölçütüne bağlı olarak emek piyasası koşullarında belirlenir. Burada kâr maksimizasyonu amacı güden işverenin dikkate aldığı tek ölçüt üretimin verimliliğidir. Dolayısıyla talep edilen emek miktarı üretimin verimlilik ölçütüne bağlı olarak değişmektedir (Çakmak, 1996: 25).

Üretim Fonksiyonu:

Geleneksel yaklaşımda, firmanın girdi piyasalarında diğer firmalarla rekabet ilişkisi içinde olduğu varsayılır. Piyasa payı küçük olan firma, fiyat politikası uygulayamamakta, piyasada oluşan fiyatı veri olarak kabullenmektedir. Sorun makro

düzeyde incelendiğinde, kısa vadede teknolojik düzey ve doğal kaynakların sabit olduğu kabul edilmektedir. Böyle bir durumda, üretim düzeyi kullanılan emek miktarına bağlı olarak değişmektedir. Makro düzeyde üretim ve dolayısıyla üretimden elde edilen geliri gösteren fonksiyon şu şekilde gösterilebilir (Ünsal, 2001: 465);

$$y = f(N; K; D; T)$$

y : Reel üretim, reel milli gelir

N :İstihdam düzeyi

K : Sermaye stoku

D : Doğal kaynaklar

T : Teknoloji

Üretim ve girdi miktarı ilişkisini gösteren, üretim fonksiyonunda K, D, T sabit kabul edilmiştir. Bu varsayımın geçerliliği altında, kısa dönemde üretim düzeyi, kullanılan emek miktarına bağımlı olmaktadır. Bu şekilde tanımlanan üretim fonksiyonu, sabit getiri özelliği taşırsa, yani girdilerdeki artış oranı çıktıdaki artış oranına eşit olursa, şu şekilde yazılabilir;

$$Y = aN$$

a : emek verimliliğini ifade eden parametre

Y : Gelir

N : Emek miktarı

Buna göre emek verimliliği şu şekilde gösterilir:

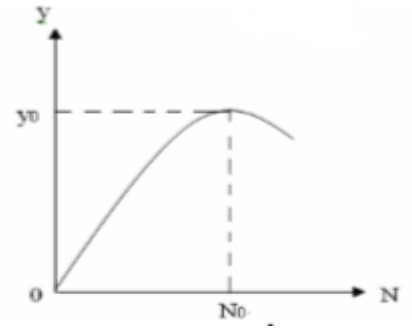
$$a = Y / N$$

Bu durumda, örneğin a = 2 ise, bir birim emek iki birim hasıla yaratmaktadır. Bunun anlamı üretim fonksiyonu, sabit getirili fonksiyon ise, daha fazla emek kullanıldıkça, emeğin marjinal verimliliği değişmeyecek, yani artan her birim emek için üretim iki kat artacaktır. Ancak Neoklasik iktisatçılar azalan verimler yasasından hareket ederler. Yani artan emek kullanımının emek verimliliğini düşüreceğini kabul ederler. Başka bir ifadeyle, Y / N değeri kullanılan emek miktarı arttığında düşecektir. Bu durumda üretim fonksiyonu şu şekilde ifade edilir:

$$y = f(N)$$

Şekil 6'da görülen üretim fonksiyonunun özelliği, iki kez türevi alınabilir fonksiyon olmasıdır. Birinci türev pozitiftir; yani emek kullanımındaki artış ile birlikte üretim artar. İkinci türev ise negatiftir; yani emek kullanımının artması ile birlikte emeğin verimliliği azalır.

Şekil 6. Üretim Fonksiyonu

Kaynak: (Çakmak, 1996: 27).

Fonksiyon, geometrik olarak, önce artan, ancak azalarak artan, yani eğimin giderek azaldığı daha sonra maksimum değer alan ve maksimum değere ulaştıktan sonra da azalmaya başlayan bir eğri ile gösterilir. Yani yatay eksende gösterilen emek miktarı arttıkça, dikey eksende gösterilen üretimin azalarak arttığını, daha sonra maksimum olduğunu ve nihayet azaldığını ifade eden bir eğri ile gösterilen üretim fonksiyonu söz konusudur. Burada üretimin maksimum olduğu durum, potansiyel üretimin üst sınırını tanımlamaktadır. Potansiyel üretimin nasıl kullanılacağı da emek miktarına, yani emek piyasasındaki dengeye göre belirlenmektedir (Parasız, 1994: 24).

Firma Emek Talebi:

Emek talebi, verimlilik veya daha doğru bir ifadeyle marjinal üretimin bir fonksiyonudur. Marjinal verimlilik yaklaşımında temel kişi, bir yandan tüketici tercihleri, öte yandan üretim faktörleri sahipleri ile karşı karşıya kalan işverendir. Klasik-Neoklasik modelde, kısa vadede üretim miktarı, kullanılan emek miktarına bağlıdır. Buna göre, üretim miktarının ve kullanılacak emek miktarının düzeyi, aynı ve tek karardır. Firma, azalan verimler kanununa göre üretim yapar. Başka bir ifadeyle,

genişleyen istihdam sürecinde, emeğin marjinal verimliliği düşmektedir. Böyle bir durumda, firmanın istihdamı arttırması için reel ücretlerin düşmesi gerekmektedir. Kar maksimizasyonu ilkesine göre faaliyette bulunan firma, marjinal maliyetin marjinal gelire eşit olduğu üretim düzeyinde karını maksimize ermektedir. Yani firma, marjinal maliyetler, marjinal gelire eşit oluncaya kadar üretimi arttırır. Klasik modelde tek bir firma için reel ücret düzeyi veridir. Ancak marjinal gelir, firmanın istihdam ettiği emeğin marjinal ürününe (marjinal verimine) bağlı olarak değişmektedir (Parasız, 1994: 25).

Bir firma için kar maksimizasyonu koşulu şu şekilde gösterilir (Snowdon ve Vane, 1996: 47);

$$MR = MC$$

MC : Marjinal maliyet

MR : Marjinal hasılat

Tam rekabet varsayımının geçerli olduğu piyasada, marjinal hasılat (MR) ürünün piyasa fiyatına (P) eşit olduğu için kar maksimizasyon koşulu şu şekilde yazılabilir:

$$P = MC$$

Firma için ilave birim emeğin, yani ilave işçinin doğuracağı ek maliyet, parasal ücretle (W) ilave emek miktarının (ΔL) çarpımına eşit ($W \times \Delta L$) olacaktır. Benzer şekilde istihdam edilen son işçinin, firmaya sağladığı ek gelir, son işçinin üretime katkısı (ΔQ) ile ürün fiyatının çarpımına ($P \times \Delta Q$) eşit olacaktır. Kar maksimizasyonunu hedefleyen firma, istihdam edilen son işçinin firmaya sağladığı ek gelir, son işçinin firmaya yüklediği ek maliyetten fazla ($W x \Delta L < P x \Delta Q$) olduğu sürece emek kiralamaya devam eder. Buna göre, firma için kar maksimizasyonu koşulu şu şekilde yazılabilir:

$$\Delta Q \times P = \Delta L \times W$$

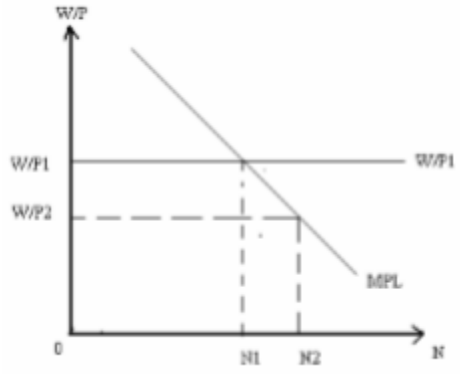
Bu eşitlik şu şekilde düzenlenebilir:

$$\Delta Q/\Delta L = W/P$$

Eşitliğin sol tarafında yer alan (ΔQ / ΔL) terimi, emeğin marjinal verimliliğini (MPL) gösterdiği için, firma emeğin marjinal ürünü reel ücrete (W/P) eşit oluncaya kadar işçi

istihdam etmeye devam edecektir. Bu koşul aslında (1.2) numaralı eşitliğin bir başka şekilde ifade edilmesidir. Firma, MPL=W/P eşitliğini sağladığında kar maksimizasyonuna ulaştığı için, emeğin marjinal ürün doğrusu ile emek talebi doğrusu aynı doğrudur. Emeğin marjinal veriminin, reel ücrete eşit olduğu durumda firmanın karını maksimize etmesi, aşağıdaki Şekil 7 yardımıyla gösterilebilir. Emeğin marjinal ürününü gösteren MPL üretim fonksiyonundan türetilmiştir. Buna göre, MPL azalan verimler kanunu yansıtmaktadır. MPL, bu duruma uygun olarak, grafikte yatay eksende yer alan firmanın kullandığı emek miktarı attıkça, azalan, yani negatif eğimli, bir doğru olarak çizilmiştir. Grafikte reel ücreti gösteren eğri (W/P1), yatay eksene paralel olarak çizilmiştir. Bu durum, reel ücretin firma için veri olduğunu göstermektedir. Grafiğe göre MPL > W/P1 olduğunda, yani MPL eğrisi W/P1 eğrisi üzerinde ise, firmanın ilave emek kiralaması karını arttırır. Tersi durumda, yani MPL < W/P1 ise firma kullandığı emek miktarını azaltmalıdır. Dolayısıyla, MPL ve W/P1 eğrilerinin kesiştiği noktada, firmanın karını maksimize eden emek miktarı (N1) belirlenmiş olur (Snowdon ve Vane, 1996: 49).

Şekil 7. Firma Emek Talebi

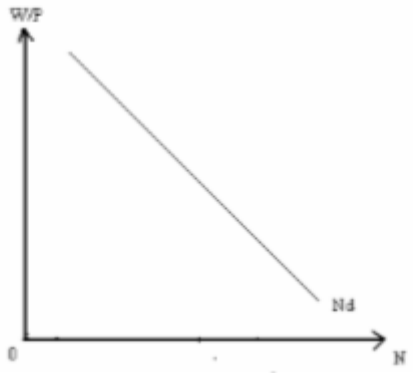

Kaynak: (Çakmak, 1996: 29).

Buna göre MPL eğrisi, hangi ücret düzeyinde ne kadar emek kullanılacağını gösterdiği için firmanın emek talep eğrisini tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle, firma, istihdam etmek istediği emek miktarını, emeğin marjinal ürününe eşit olan reel ücret düzeyine göre belirleyecektir. Klasik-Neoklasik modelde bir firma için geçerli olan bu açıklamalar, ekonomideki diğer firmalar için de geçerlidir. Başka bir ifadeyle, ekonomideki tüm firmaların çalıştırmak istedikleri emek miktarını ifade eden "toplam

emek talebi" de reel ücretin azalan fonksiyonudur. Bu durumda Klasik yaklaşımın emek talebi eğrisi, aşağıda Şekil 8'de görülmektedir. Grafikte negatif eğimli emek talep eğrisi (Nd), reel ücretler düştükçe genişleyen emek talebini temsil etmektedir. Başka bir ifadeyle, üretimde azalan verimler kanununun işlediği varsayımının geçerli olması sebebiyle, emek talebi reel ücretlerin azalan bir fonksiyonudur (Ünsal, 2001: 467).

Şekil 8. Piyasa Emek Talep Eğrisi

Kaynak: (Çakmak, 1996: 31).

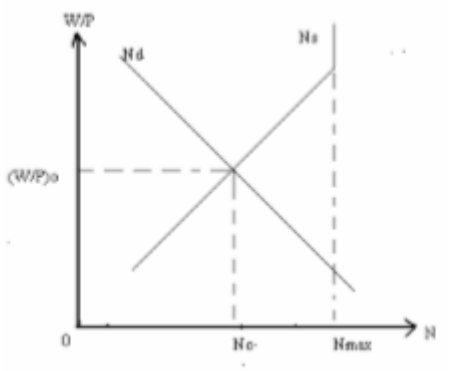
Emek talebi, uzun dönemde incelenirken iki üretim faktörü de, emek ve sermaye, değişken olarak ele alınır. Firma uzun dönemde belli bir oranda birbirini tamamlayan veya birbiri yerine ikame edilen bu iki faktörden en uygun bileşimi istihdam ederek kâr maksimizasyonuna ulaşmaya çalışır. Başka bir deyişle, firma emek ve sermaye kullanarak minimum maliyetle maksimum üretimi gerçekleştirmeye çalışır. Emek talebi değişimi açısından, kısa dönem ve uzun dönem arasındaki fark uzun dönemde emek talebinin ücretlerdeki düşüşe karşı daha duyarlı olmasıdır. Uzun dönemde talep eğrisinin esnekliği kısa döneme göre daha fazla olduğu için ücretlerdeki bir azalma daha fazla emek talebine yol açar (Ünsal, 2001: 468).

Emek Piyasasında Denge:

Toplam emek arzı ve toplam emek talebinin eşit olduğu noktada, denge ücret düzeyi belirlenir. Denge ücret düzeyinde ortaya çıkan istihdam düzeyi, denge istihdam düzeyi veya "tam istihdam" olarak adlandırılır. Emek piyasasında denge, Şekil 9 ile gösterilebilir. Buna göre dikey eksende reel ücretlerin ve yatay eksende emek miktarının gösterildiği yukarıdaki grafikte, Nd emek talep eğrisini ve Ns emek arz eğrisini göstermektedir. Bu iki eğrinin kesiştiği noktada denge ücret düzeyi (W/P)0 ve

denge istihdam düzeyi N0 belirlenir. Denge ücret düzeyinde, firmaların emek talebi karşılanmakta ve emek arz eden her işçi istihdam edilmektedir. Yani cari reel ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkes çalışabilir ve cari ücreti ödemeye razı olan firmalar istediği kadar emek istihdam edebilirler (Snowdon ve Vane, 1996: 52).

Şekil 9. Denge Ücret Düzeyi

Kaynak: (Çakmak, 1996: 32).

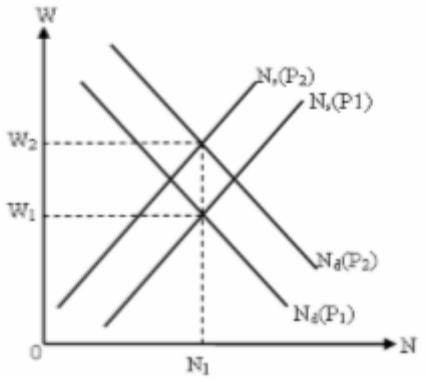
Neoklasik yaklaşımda, "tam istihdam" kavramı, emek arzının tamamının istihdam edildiğini değil, denge ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin istihdam edildiğini ifade etmektedir. Buna göre N0 tam istihdam düzeyinde, ekonomide N0Nmax kadar kullanılmayan emek veya işsiz bulunmaktadır. Klasik-Neoklasik yaklaşıma göre, bu kişiler mevcut ücreti düşük buldukları için çalışmamayı tercih etmektedirler. Başka bir ifadeyle, bu işsizler kendi rızaları ile çalışmamaktadır. Bu açıklamalara göre, piyasada geçerli ücret düzeyinde çalışmak istemeyenlerin oluşturduğu işsizlik "gönüllü" veya "iradi işsizlik" olarak adlandırılmaktadır. Klasik-Neoklasik modelde "iradi işsizlik", işsizlik olarak adlandırılmadığı için, ekonomide sürekli olarak tam istihdam düzeyi gerçekleşir. Başka bir ifadeyle, Neoklasik iktisatçılar "gayri iradi işsizliğin" var olabileceğini kabul etmezler ve bütün işsizlerin "iradi işsiz" olduklarını varsayarlar (Felderer ve Homburg, 1994: 86).

Piyasaların Temizlenmesi:

Denge noktasından sapma halinde, süratle geriye dönülmesi Klasik yaklaşımda emek piyasasının etkin bir piyasa olduğu anlamına gelmektedir. Piyasalarda arz ve talep eşitsizliğinin kendiliğinden giderildiği durumu ifade etmek için, piyasaların temizlenmesi veya süpürülmesinden söz edilir. Piyasaların sürekli temizlendiği

varsayımına göre, emek piyasalarında reel ücret, daima denge reel ücretine eşittir. Örneğin fiyat düzeyi değişince, nominal ücret fiyat düzeyindeki değişikliklere anında uyum sağlar ve böylece reel ücret denge reel ücret düzeyinden sapma göstermez. Fiyat düzeyi P2'ye yükseldiğinde, reel ücretler azalır. Emek arz eğrisi sola ve emek talep eğrisi sağa kayar. Arz ve talep eğrilerinin bu şekilde kayması, her nominal ücret düzeyinde daha az emek arzı ve daha fazla emek talebinin ortaya çıktığını göstermektedir. Yeni emek arz ve emek talep eğrileri sırasıyla, Ns(P2) ve Nd(P2) ile gösterilmektedir. Bu durumda nominal ücret değişmeden W1 düzeyinde kalırsa, daha düşük reel ücret düzeyinde (W1/P2) emek piyasasında talep fazlası bulunacaktır.

Şekil 10. Emek Piyasalarının Temizlenmesi

Kaynak: (Ünsal, 2001: 469).

Ancak Klasik-Neoklasik modelde ücret ve fiyatların tam esnekliği varsayımının sonucunda böyle bir durum ortaya çıkmaz Çünkü ortaya çıkan emek talep fazlası, işverenlerin rekabeti sonucu parasal ücreti yükseltecektir. Parasal ücretlerdeki yükselme, emeğe yönelen fazlanın ortadan kalkmasını sağlayacak reel düzeyde gerçekleşecektir. Yeni parasal ücret düzeyinde (W2), Ns(P2) ve Nd(P2) eğrileri kesişecektir. Parasal ücretlerdeki artış oranı, tam olarak fiyatlardaki artış oranı kadardır. Dolayısıyla emek piyasası W2/P2 = (W1/P1) reel ücret düzeyinde dengeye gelecektir. Özetlemek gerekirse, değeri emek piyasasında belirlenen nominal ücret, değeri mal piyasasında belirlenen fiyat düzeyindeki değişikliklere, reel ücretin değişmeden kalmasını sağlayacak şekilde intibak etmiştir. Bu durum, ancak nominal ücretlerin tam esnek ve firmalarla işçilerin fiyat düzeyi konusunda tam bilgiye sahip olmaları halinde mümkündür. Bu analizin iktisat politikası açısında önemli sonucu, para ve maliye

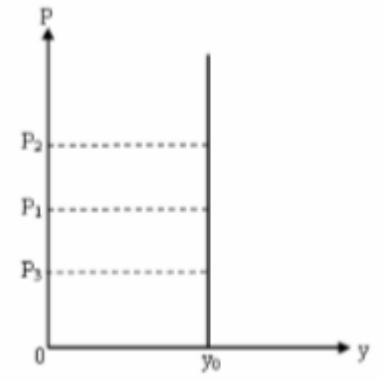
politikası ile ekonomide istihdam ve buna bağlı olarak üretim düzeyinin arttırılamayacağıdır. Çünkü para ve maliye politikasının etkili olması için parasal ücretlerdeki değişmenin fiyatlar genel düzeyine aynen yansımaması gerekir (Savaş, 2007: 14).

3.1.4 Neoklasik İktisatta Toplam Arz-Toplam Talep Analizi

Neoklasik Toplam Arz Eğrisi:

Toplam arz eğrisi, ekonominin üretim düzeyini etkileyen tüm unsurları sabit varsayıp, fiyatlar genel düzeyi ile üretim arasındaki ilişkiyi gösterir. Toplam talep eğrisi ise toplam talebi etkileyen tüm unsurların sabit kabul edildiği durumda fiyatlar genel düzeyi ile talep düzeyi arasındaki ilişkiyi ifade eder. Neoklasik modelde, fiyatların yükselmesi, nominal ücretlerin artan fiyatlara uyum sağlaması nedeniyle reel ücretleri ve dolayısıyla da reel ücretler tarafından belirlenen istihdam düzeyini etkilememektedir. İstihdam düzeyi değişmediği için de üretim düzeyi, reel milli gelir değişmemektedir. Üretimin fiyat değişmelerinden bağımsız olması, toplam arz eğrisinin yatay eksene dik çizilmesi ile gösterilir. Aşağıdaki şekilde P_1, P_2, P_3 gibi farklı fiyat düzeylerine karşılık gelen gelir düzeyi (y0) aynıdır. Bu durum, istihdam düzeyinin istikrarlı bir denge olduğu Klasik modelde, üretimin fiyat değişmelerinden etkilenmediği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Geleneksel yaklaşımda fiyatlara olan duyarsızlığı ifade edilmek üzere, arz eğrisi, reel milli gelir eksenine dik olarak çizilir.

Şekil 11. Neoklasik Toplam Arz Eğrisi

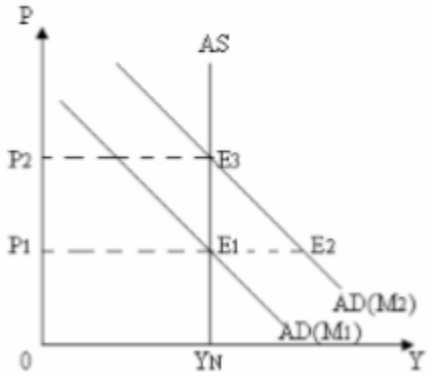
Kaynak: (Ünsal, 2001: 470).

Geleneksel yaklaşım, kısa vadede para miktarının arttırılması ile üretimde artış sağlanacağını kabul eder. Buna göre, fiyatlar artınca, yani para miktarı genişletildikçe üretim genişlemektedir. Bu nedenle, kısa dönem arz eğrisi, sol aşağıdan sağ yukarıya doğru uzanan pozitif eğimli bir eğridir. Ancak bu artışlar kısa süreli olduğundan, (y_0) üretim düzeyine geri dönülür. Dolayısıyla uzun vadede, fiyat üretim ilişkisini yansıtan eğri fiyat eksenine paralel çizilir (Çakmak, 1996: 35).

Toplam Arz-Toplam Talep Analizi ve Makro Genel Denge:

Toplam talep eğrisinin negatif eğimli olması, toplam talebi belirleyen öteki unsurlar veri iken fiyatlar genel düzeyi azaldıkça toplam talebin artacağı anlamına gelmektedir. Şekil 12'de ekonomi başlangıçta E1 noktasında, YN doğal hasıla ve P1 fiyat düzeyinde dengededir. Ekonomide genişletici para politikası uygulandığında toplam talep eğrisi (AD) sağa kayar. P1 başlangıç fiyat düzeyinde E1E2 kadar mal talep fazlası vardır. Firmalar mal talep fazlasını karşılamak için daha yüksek bir nominal ücret karşılığında daha fazla işçi çalıştırmak isterler. Ancak emek piyasası tam istihdam düzeyinde dengede olduğundan, firmalar işçilere daha fazla ücret ödeyince, istihdam ve dolayısıyla hasıla başlangıç düzeyinde kalırken, firmaların maliyetleri ve dolayısıyla da fiyat düzeyi yükselir. Fiyat düzeyinin yükselmesi, talep fazlasının azalmasına neden olur. Bu süreç E1-E2 talep fazlası sıfır olana kadar devam eder. Aynı süreçte, reel para arzı (M/P) fiyattaki artış sonucu başlangıç düzeyindeki değerine eşitlenir. Sonuçta ekonomi, AD(M2) ve AS eğrilerinin kesiştiği E3 noktasında, yani daha yüksek fiyat düzeyi P2 ve doğal (tam istihdam) hasıla düzeyinde YN dengeye gelir. Klasik-Neoklasik modelde parasal genişleme hasılayı etkilememektedir. Parasal genişleme sonucu ortaya çıkan mal talep fazlası, tümüyle fiyatlardaki artışla bertaraf edilmiş ve böylece reel para arzı yeniden başlangıç düzeyine gerilemiştir (Çakmak, 1996: 37).

Şekil 12. Klasik-Neoklasik Makro Genel Denge

Kaynak: (Ünsal, 2001: 472).

Geleneksel yaklaşımda para politikasında olduğu gibi maliye politikasında da aynı sonuç ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, genişletici maliye politikası uygulaması da dışlama (crowding-out) etkisi sonucunda gelir düzeyinin aynı kalması, sadece fiyat düzeyinin yükselmesi ile sonuçlanmaktadır. Sonuç olarak, toplam talepteki değişmeler, sadece fiyatlar genel düzeyini etkileyecektir. Başka bir ifadeyle talepteki kaymalar, sadece enflasyonda değişmeye neden olmaktadır. Buna göre Klasik-Neoklasik yaklaşımda ekonomide meydana gelecek bütün "dengesizlikler" "fiyat ayarlamaları" ile kendiliğinden giderilecektir. Dolayısıyla devletin üretim ve istihdamı arttırmak amacıyla ekonomiye müdahalesi gereksizdir (Çakmak, 1996: 38).

3.2 Monetarist Yaklaşım ve Emek Piyasası

Monetarizm, 1960'lı y ıllardan itibaren ABD'de yaygın Keynesyen yoruma, daha doğrusu Neoklasik Sentezci görüşe ve politikalarına bir tepki olarak gelişmiştir. Monetarizm daha sonraları 1970'li yıllarda Avrupa'da ve 1980'li yıllarda Türkiye'de geniş bir ilgi bulmuştur (Paya, 2002: 14).

3.2.1 Monetarizm İle İlgili Genel Bilgiler

1930'lardan itibaren akademik çevrelerde tartışmasız üstünlüğe sahip olan görüş Keynesyen yaklaşımdı. Keynes Devrimi, 1970'lere kadar hakimiyetini sürdürürken, bir yandan da Neoklasik İktisadın yeniden yorumlamalarına maruz kalarak Neoklasik Senteze dönüşmüştür. Keynesyen Yaklaşıma karşı ç ıkan Chicago Okulu Geleneğinden yetişmiş Milton Friedman ve arkadaşlarının eleştirileri, 1950-60'larda artmış ve sonuçta

alternatif görüşler ortaya çıkmıştır. 1970'lerde ortaya çıkan stagflasyon olgusunun Keynesyen Teori ile açıklanamaması ise bu yeni görüşlerin önemli ölçüde itibar kazanmasına yol açmıştır. 1968'de Karl Brunner tarafından yayınlanan bir makalede ilk kez adı konan Monetarizm'in ilk mesajı, iktisatçılara 1920'lerde bilinen ve daha sonra unutulan para prensiplerini (miktar teorisini) yeniden hatırlatmak olmuştur. Dolayısıyla 1970'li yıllarda iktisatçılar arasındaki en önemli tartışma Monetarizm/Keynesyen İktisat tartışmasıdır (Yay, 2001: 196).

Monetaristler'in (Karl Brunner; Alan Meltzer; Milton Firedman) temel önermesi, enflasyonun esas olarak parasal bir gelişme olduğudur. Monetaristler, Keynesyenler'den farklı olarak, para arzı artış oranını azaltmadan uygulanan sınırlandırıcı maliye politikasının enflasyon oranını düşürmeyeceğini savunurlar. Yeni Klasikler'le aralarındaki önemli farklardan biri ise, enflasyon ve işsizlik arasında ilişkinin varlığı konusundadır. Friedman, bunların dışında iktisat biliminin yöntemi konusunda da eski kuşaklardan farklı görüşler ileri sürmüştür. Friedman için "teori"nin tek amacı tahmin yapmaya yaramasıdır. Friedman yaklaşımında teori geleceğe yönelik tahminler yapmaya yarayan bir aletler bütünü haline gelmektedir. Bu bağlamda, teorinin varsayımlarının "sağlamlığı"ndan ya da gerçeği yansıtma niteliklerinden çok, güvenilir öngörülerin gerçekleştirilebilmesine olanak sağlaması önemli olmaktadır. Friedman'a göre, varsayımlar gerçeğe yaklaştıkça, kavramların genelliği azalacağı için, bir teori daha sınırlı kullanıma sahip olacaktır (Yay, 2001: 198).

Monetarizmin Temel Özellikleri:

Keynesyen analiz kapsamında, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra işsizlik ve deflasyonist gelişmeler öngörülmekteydi. Askeri amaçlı kamu harcamalarının azalması ile birlikte talep yetersizliğinin işsizliğe ve deflasyona yol açacağı görüşü hakimdi. Ancak savaştan sonra beklenenin aksine enflasyon sorununun ortaya çıkması, Keynesyen yaklaşımın itibar kaybetmesi ve "karşı devrim" olarak Monetarizm'in etkili olmasında önemli rol oynamıştır. Monetarizm, ekonomideki istikrarsızlıkların kaynağını genel olarak parasal kaynaklı olarak değerlendirir. Esas olarak enflasyon konusu üzerinde yoğunlaşan Monetaristler, enflasyon, işsizlik, bütçe açıkları vb. iktisadi sorunların, yani istikrarsızlıkların temelinde para politikalarının olduğunu savunurlar (Friedman, 1973: 55).

Bu iktisatçılara göre, örneğin 1929 krizinin en önemli nedeni, yanlış para politikasıdır. Başka bir ifadeyle, krizi izleyen yıllarda ABD'de para arzının daralması, yani parasal faktörler krizi temel kaynağıdır. Friedman, 1929 ve 1933 yılları arasında ABD'de para miktarının üçte bir oranında azaldığını vurgulamakta ve krizin bu nedenle büyüdüğünü ileri sürmektedir. Monetarist'lere göre, ücret ve fiyatların aşağı ve yukarı yönde esnek olduğu ve devlet müdahalesinin bulunmadığı bir ekonomide özel sektör istikrarlıdır. Bu özellik, devlet müdahalesine gerek kalmadan tam istihdam denge düzeyinin sürekliliğini sağlamaktadır. Özel sektörün istikrarlılığı, Friedman tarafından geliştirilen sürekli gelir hipotezi ile desteklenmektedir. Keynes sisteminde tüketim, cari gelirin bir fonksiyonu iken, Friedman'a göre tüketim, gelecekteki gelir tahminleri olarak ifade edilen uzun dönem (sürekli) gelirin bir fonksiyonudur (Yay, 2001: 199).

Bunların dışında, analizlerde kısa ve uzun dönemi ayrıştıran incelemeler öne çıkmaktadır. Kısa dönemde ekonomide dengesizlikler ortaya çıkabilir, ancak uzun dönemde Walrascı genel denge koşulları geçerlidir. Yani bütün piyasalar uzun dönemde fiyatlar aracılığıyla dengeye gelir. Keynesyen yaklaşımda para ve diğer finansal varlıklar arasındaki ikame ilişkisi önemlidir. Klasik Miktar Teorisi'nde ise finansal varlıklar dikkate alınmamakta, sadece mal ve para arasındaki ikame ilişkisi incelenmektedir. Friedman tarafından geliştirilen Yeni Miktar Teorisi'ne göre ise para, hem finansal varlıklar hem de reel aktifler (mallar) ile ikame ilişkisi içindedir. Para talebinin faiz elastikiyetinin zayıf olduğu varsayımı atında para miktarındaki değişmenin asıl etkisinin reel kesimde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bu bağlamda, kısa dönemde milli geliri etkileme açısından para politikasının maliye politikasından daha etkili olduğunu savunurlar. Maliye politikası dışlama etkisi (crowding out) nedeniyle, kabul görmemektedir. Toplam talebi ve böylece milli gelirin artırılabilmesi için genişlemeci maliye politikası ancak merkez bankası kaynaklarına başvurularak finanse edilirse etkili olabilir. Bu ise para politikası anlamına gelmektedir (Friedman, 1973: 57).

3.2.2 Monetarizm ve İşsizlik

"Doğal İşsizlik Oranı" hipotezi ilk kez Friedman tarafından ortaya atılmış ve daha sonra Edmund Phelps tarafından geliştirilmiştir. Doğal İşsizlik Oranı analizi, enflasyon ile işsizlik arasındaki değişim oranı (trade off) ilişkisinin sadece kısa

dönemde geçerli olduğunu, uzun dönemde böyle bir ilişkinin söz konusu olmayacağını göstermektedir. Söz konusu ilişkinin kısa dönemde geçerli olması ise işçilerin enflasyon konusunda beklentilerinin yanlış ç ıkmasından kaynaklanmaktadır (Orhan, 1995: 165).

Monetaristler, beklentilerin oluşumunda Adaptif Beklentiler Hipotezi'nin geçerli olduğunu varsayarlar. Uyumcu veya uyarlayıcı bekleyişler olarak da adlandırılan bu yaklaşım, beklentilerin geçmişin tecrübelerine göre zaman içinde oluştuğunu ifade eder. Buna göre ekonomik birimler, ilgili değişkenin geçmiş dönemdeki seyrini ve daha önceki dönemlerde yaptıkları tahmin hatalarını göz önüne alarak beklentilerini oluşturmaktadırlar. Başka bir ifadeyle, beklenen enflasyon ve cari enflasyon oranı arasındaki farklılık göz önüne alınarak, beklentiler revize edilir. Örneğin, beklenen enflasyon oranı yüzde 5 ve gerçekleşen enflasyon oranı yüzde 10 ise beklenen enflasyon yukarı yönde, yüzde 5 ile yüzde 10 arasında bir değer alacak şekilde revize edilir. Adaptif Beklentiler Hipotezi'nin geçerliliği iki önemli sonuç doğurur: Buna göre, ekonomik birimlerin enflasyonla ilgili beklentilerinin, gerçekleşen enflasyona uyum sağlaması zaman almaktadır. Ayrıca belli bir zamanda tahmin edilen ve gerçekleşen enflasyon oranları arasında bir fark oluşmaktadır. Enflasyon oranı gerçekte artarken, tahmin edilen enflasyon daha düşük olur. Buna karşın, gerçekleşen enflasyon düşerken de tahmin edilen enflasyon daha yüksek olmaktadır (Tunca, 2002: 49).

Friedman'a göre her ekonomi belirli bir denge üretim düzeyinde bulunur ve bu denge üretim düzeyi ekonominin normal performansını gösterdiği durum olarak tanımlanabilir. Ekonominin bu normal performans düzeyinde de belirli bir işsizlik gözlenmektedir. Friedman, bu işsizliği "Doğal İşsizlik Oranı" olarak tanımlamaktadır. Doğal İşsizlik Oranı Hipotezi, denge üretim düzeyinde gözlenen işsizliğin kısa dönemde para politikası ile azaltılabileceğini, ancak uzun dönemde doğal düzeyine geri döneceğini ileri sürmektedir. Buna göre doğal işsizlik oranı, ekonomide her zaman mevcut olan ve nominal faktörler tarafından değil, reel faktörler tarafından belirlenen işsizliği ifade etmektedir (Korkmaz, 2007: 26).

Friedman, işsizlik ve enflasyon arasında istikrarlı bir ilişkinin varlığını ileri süren Phillips eğrisi analizlerinde nominal ücretleri baz almanın yanlış olduğunu, bunun yerine reel ücretlerdeki beklenen değişim oranının alınması gerektiğini savunmaktadır. Düşük işsizliğin reel ücretlerin yükselmesi, yüksek işsizliğin ise reel ücretlerin azalması

yönünde baskı oluşturacağını belirten Friedman'a göre, işsizlik oranı uzun vadede "doğal" oranına ulaşacaktır. Cari işsizlik oranını, uzun dönemde oluşan doğal işsizlik oranının altında tutmak ise ancak devamlı olarak yükselen enflasyon oranına katlanmakla, yani hızlandırılmış enflasyonla mümkün olmaktadır. Friedman, doğal işsizlik oranının genel olarak emek piyasalarının etkinliği, tam rekabet veya monopol piyasalarının varlığı gibi birçok faktöre bağlı olduğuna dikkat çekmektedir. Friedman'a göre doğal işsizlik oranının Birleşik Devletler'de yükselmesinin önemli nedenlerinden biri, işgücünün önemli bir bölümünü temsil eden kadınlar, genç işçiler ve part-time çalışanların sık sık iş değiştirmeleri veya emek piyasalarına giriş çıkışlarının esnek olmasıdır. Bunun dışında doğal işsizliği yükselten bir başka faktör, işsizlik sigortasının varlığıdır. Friedman, işini kaybeden işçinin iş aramak için üzerinde az baskı hissetmesinin iş arama süresini uzatacağını ve alternatif işler arasında daha seçici davranacağını belirtmektedir (Friedman, 1973: 59).

Özetle, doğal oran hipotezi, hükümetlerin işsizliğin azalacağı beklentisiyle yüksek enflasyon oranlarına katlandığı durumda da, işsizliğin az düşeceği ya da değişmeyeceği buna karşın enflasyonun yükselmeye devam edeceği varsayımına dayanmaktadır. Burada, Friedaman'nın sonucu ne olursa olsun enflasyonun düşük tutulmasını önerdiği sonucu çıkartılabilir (Korkmaz, 2007: 28).

Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi Analizi:

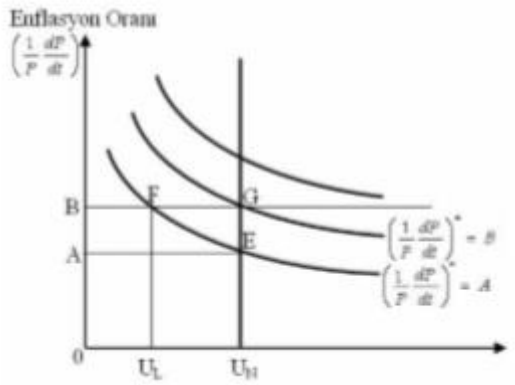
A.W. Phillips, parasal ücretlerdeki değişim ile işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemiş ve işsizlik oranı ile parasal ücretlerin değişim oranı arasında istikrarlı bir negatif ilişki olduğu sonuna varmıştır. Keynesyen Yaklaşım incelenirken ayrıntılı olarak ele alınacak olan bu ilişki Phillips Eğrisi Analizi olarak bilinmektedir. R.G.Lipsey, Phillips'in ampirik olarak ele aldığı bu ilişkiyi teorik temele oturtmak için değişik bir yaklaşım geliştiren ilk iktisatçıdır. Lipsey'in ortaya koyduğu birinci ilişkiye göre, parasal ücretteki değişme oranı ile işgücü talebi fazlası arasındaki ilişkiyi gösteren eğri pozitif yönlü bir eğridir. Buna göre, işgücü talebi fazlası artarsa, parasal ücretlerin artış oranı da yükselmektedir. Lipsey ikinci olarak, işgücü talebi fazlası ile işsizlik oranı arasında negatif yönlü ilişkiyi göstermiştir. Talep fazlasında bir artış işsizlik oranını azaltmakta, talep fazlasında bir azalma işsizlik oranını arttırmaktadır (Friedman, 1973: 61).

Lipsey'in incelediği her iki ilişki birlikte düşünüldüğünde, parasal ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik arasında Phillips'in gözlemlediği negatif ilişki mantıki bir temele oturmaktadır. Buna göre Lipsey tarafından geliştirilen Phillips eğrisi analizinin temel önermesi, parasal ücretlerdeki değişme ile işsizlik arasında uzun dönemli istikrarlı bir ilişki olduğudur. Daha sonra, Samuelson ve Solow'un katkılarıyla Phillips Analizi , enflasyon ve işsizlik arasındaki negatif yönlü ilişkiyi yansıtır hale geldi. Phillips eğrisine göre , enflasyon ve işsizlik arasında hem kısa ve hem de uzun dönemde negatif yönlü ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda , politika uygulayıcıları Phillips eğrisi üzerinde herhangi bir enflasyon-işsizlik bileşimi seçebilir ve bu bileşimde kısa ve uzun dönemde kalınabilir. Başka bir ifadeyle , geniş ölçüde kabul gören bu ilişki, hükümetlere istikrarlı bir politika seçeneği sunmaktadır. Buna göre, düşük bir işsizlik oranı hedeflenirse , yüksek enflasyona ve düşük enflasyon hedefi için ise yüksek işsizliğe razı olmak gerekmektedir (Friedman, 1973: 62).

Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi:

1972'de sabit kur sistemi terk edilip tam istihdam hedefine yönelik politikalar uygulamaya konulunca kısa dönem Phillips eğrisi yukarı kaydı ve ciddi enflasyon sorunları baş gösterdi. Bunun temel nedeni, özel karar birimlerinin enflasyonun her dönem, bir öncekinden yüksek olacağına ilişkin beklentileri idi. Bu duruma uygun olarak geliştirilen modelin adı "Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi" oldu. Adaptif beklentiler varsayımına göre, işçiler ve işverenler fiyat artışlarına farklı sürelerde tepki gösterirler. İşveren için önemli olan ürettikleri malların nispi fiyatlarındaki değişmelerdir. İşveren, sadece sattığı malın fiyatını, üretimde kullanılan girdilerin fiyatını, işçi maliyetini izleyerek, nispi fiyat değişikliğini kısa sürede algılayabilir. Buna karşılık işçiler için önemli olan satınalma gücündeki değişmedir. Satınalma gücündeki değişimin algılanabilmesi için çok sayıda fiyatın izlenmesi gerekmektedir. Buna göre işçiler , kısa dönemde fiyatlarla ilgili beklentilerinde yanılmakta , işverenler içinse böyle bir yanılgı söz konusu olmamaktadır. Friedman beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi analizinde, grafiğin dikey ekseninde enflasyon oranı ile beklenen enflasyon oranı [(1/p) (dp/dt)] ve yatay ekseninde işsizlik oranı yer almaktadır. Aşağıdaki şekil'de gösterilen negatif eğimli eğrilerin her biri (A ve B eğrileri) farklı düzeylerdeki beklenen enflasyon oranlarını temsil etmektedir.

Şekil 13. Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi

Kaynak: (Friedman, 1973: 62).

Şekil 13'e göre, ekonomi başlangıçta E noktasında, yani doğal işsizlik düzeyinde (U_N) dengededir. Bu noktada beklenen enflasyon oranı; A ile gösterilmektedir. Ekonomi dengede iken, talep genişlediğinde fiyatların yükselmesi ile birlikte işverenler üretimlerini genişletmek isteyeceklerdir. İşverenler bu durumda daha fazla işgücü istihdam etmek için nominal ücretleri belli bir oranda, kendi ürünlerindeki fiyat artış oranından daha az olacak şekilde arttırabilir. Çalışanlar açısından bakıldığında ise alım gücündeki değişimin, yani fiyatlar genel düzeyinin saptanması belirli bir süre gerektirdiği için çalışanlar nominal ücretlerdeki artış oranını, reel ücretlerde artış olarak algılayabilir. Sonuçta bu gelişme, üreticilerin daha fazla işgücü talep etmesine ve işçilerin de daha fazla işgücü arz etmesine yol açar. Böylece istihdam artar, işsizlik doğal işsizlik oranının altına düşer. Şekil 13'de eğri üzerinde E noktasından F noktasına hareket edilir ve yeni denge F noktasında kurulur. F noktasında işsizlik azalmış, (U_L) düzeyine gerilemiştir.

Ancak bu durum enflasyonun B düzeyine çıkması ile mümkün olmuştur. F noktası istikrarlı bir denge değildir. Çünkü daha düşük işsizlik düzeyinde kurulan bu denge işçilerin yükselen enflasyonu hemen algılayamamaları ile ilgilidir. Başka bir ifadeyle cari enflasyon oranı B düzeyinde iken, algılanan enflasyon oranı daha düşük oranı gösteren A düzeyindedir. Daha sonra, enflasyonun işçiler tarafından algılanması ile yani işçilerin yükselen enflasyon nedeniyle enflasyon beklentilerini revize etmeleri sonucunda Phillips eğrisi sağa kayar. Yeni denge G noktasında kurulur. İşsizlik oranı tekrar doğal oranına geri döner. Yani işsizlik oranı sabit kalmış, fakat enflasyon oranı

artmıştır. Bu noktada genişlemeci politikalarla işsizlik oranını tekrar doğal işsizlik oranının altına düşürmek mümkündür. Ancak yine aynı süreçler yaşanır ve daha yüksek enflasyon ile tekrar doğal işsizlik oranında denge kurulur. Böylece E ve G noktalarının birleştirilmesi ile uzun dönem Phillips eğrisi ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, Adaptif Beklentiler varsayımına göre enflasyon oranı yükseldiğinde beklenen enflasyon oranı da yükselir. Dolayısıyla talep ve fiyat artışı devam ederse bir süre sonra beklenen enflasyon oranı ile gerçekleşen enflasyon oranı birbirine eşitlenir. Özetlenecek olursa, Friedman'ın analizine göre, negatif eğimli Phillips eğrisi, yani enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığı geçici bir durumdur. Friedman, burada geçici trade off ilişkisinin enflasyonun yükselmesine yol açan enflasyon konusundaki yanlış beklentilerden kaynaklandığını özellikle vurgulamaktadır. Uzun dönemde ise enflasyon konusunda beklentilerin revize edilmesi sonucunda değiş-tokuş ilişkisi ortadan kalkmakta ve eğri yatay eksene dik konuma gelmektedir (Friedman, 1973: 64).

Friedman ve Phelps'in analizi formel olarak aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

$$U = NRU - a\,(AI - EI)$$

Eşitliğe göre, fiili işsizlik oranı (U), doğal işsizlik oranı (NRU), cari enflasyon oranı (AI) ve beklenen enflasyon oranına (EI) bağlı olarak değişmektedir. Kısa dönemde beklenen enflasyon veri olarak alındığında, cari enflasyon oranı yükselirse işsizlik oranı (U) düşmektedir. İşsizlik oranının beklenen enflasyon oranındaki değişmeye nasıl tepki vereceği a katsayısının büyüklüğüne bağlıdır. Uzun dönemde insanlar beklenen enflasyonu doğru tahmin ettiklerinde, beklenen enflasyon cari enflasyona eşit olacağı için (AI = EI) işsizlik oranı, doğal işsizlik oranına eşit olacaktır. Başka bir ifadeyle fiyat beklentilerini geçmiş tecrübeler doğrultusunda oluşturan çalışanları yanıltmanın tek yolu, sürekli olarak geçmişe oranla daha yüksek bir enflasyon yaratabilmektir. Üretimi arttırmak ve dolayısıyla işsizliği azaltmak için enflasyonun hızlanarak artması gerektiği için beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi analizi, aynı zamanda akselerasyonist (hızlandırıcı) yaklaşım olarak da adlandırılmaktadır. Monetarist yaklaşım, bu analizler çerçevesinde yüksek istihdam düzeyinin sağlanması için emek piyasalarına ilişkin, kurumsal düzenlemelerin kaldırılması, sendikaların gücünün azaltılması vb. politikalar önermektedirler.

3.2.3 Monetarist İktisadın Politika Önerileri

Monetaristlere göre, özel sektör kendi içinde istikrarlıdır. Reel büyüklükleri sürekli olarak etkilemek mümkün olmadığı için, istisnai durumlar dışında parasal ve mali politikalar benimsemek doğru değildir. Enflasyon artışına izin vermeyen bir işsizlik seviyesini temsil eden doğal işsizlik oranı aşağı çekilmek istenirse talep yanlı politikalar yerine , işgücü piyasasının ve endüstrinin yapısını ve işleyişini iyileştirmeyi amaçlayan arz yanlı politikalar izlenmelidir. Bu bağlamda, gelir vergisi oranlarını azaltarak , işsizlik ve sosyal güvenlik ödemelerinde kısıntıya gidilmeli ve böylece çalışma teşvik edilmelidir. Çünkü gelir vergisi oranlarının düşürülmesi, çalışmayı cazip hale getirirken , işsizlik ödentilerinin azaltılması işsizleri işgücü piyasasına çekecektir. Monetaristler, piyasa ekonomisinde etkinliği arttıracak ve büyümeye yol açacak politika olarak deregülasyon uygulamasını savunurlar. Buna göre, etkin rekabet ortamını kısıtlayan politikaların kaldırılmasını ifade eden deregülasyon uygulaması ile bütünleşecek özelleştirme uygulamalarının rekabet ortamını geliştirecek , üretimi teşvik edecektir (Parasız, 1994: 27).

Etkin rekabet ortamını kısıtladığı düşünülen işçi sendikalarının gücünü kırarak , ücret esnekliği ve çalışma şartlarını firmaların lehine değiştiren politikalar önerilmektedir. Parasal ücretlerin kolayca aşağı düşürülebilmesi ve çalışma şartlarının işveren lehine değiştirilmesinin istihdam artışına yol açacağı ileri sürülmektedir. Bunların dışında işgücünün mesleki ve coğrafi mobilitesi arttırılmalıdır. Buna göre, mevcut mesleği ile iş bulamayan işgücü yeniden eğitilerek iş bulabileceği yeni mesleğe geçiş esnekliği kazandırılmalıdır. Benzer şekilde, işgücü piyasasında sağlam ve etkili enformasyon ağı kurularak, bulunduğu bölgede iş bulamayan işgücü için bölgeden bölgeye coğrafi akışkanlık sağlanmalıdır (Parasız, 1994: 29).

3.3 Neoklasik Sentezci Yaklaşım ve Emek Piyasaları

Keynes'in "İstihdam Faiz ve Para Genel Teorisi" bazı iktisatçılara göre Klasik yaklaşımdan tam bir kopuş ve devrim olarak değerlendirilirken , bazı iktisatçılar tarafından ise daha genel Klasik teorinin özel bir durumu olarak yorumlanmaktadır. Neoklasik Sentez ya da Hidrolik yorum olarak adlandırılan ikinci grup iktisatçıların yaklaşımı, Keynes'in "Genel Teorisi" ile Neoklasik İktisat arasında bir senteze varma uğraşısının ürünüdür. Hicks dışında başlıca savunucuları, D. Patinkin, Hansen, L. Klein,

F. Modigliani, P. Samualson, R. Solow ve T. Tobin olan bu akımın temeli, Hicks-Hansen tarafından geliştirilen IS-LM analizidir. Neoklasik Sentez, üretim ve istihdam düzeyinin ve dalgalanmalarının toplam talep tarafından belirlendiğini kabul eder. Dolayısıyla bu iktisatçılara göre, Say Kanunu geçerli değildir (Eren, 1994: 284).

3.3.1 Keynesyen Yaklaşımın Genel Özellikleri

Devletin ekonomiye müdahalesinin gereksiz olduğunu , hatta böyle bir müdahalenin ekonominin işleyişine zarar vereceğini ileri süren Klasik–Neoklasik paradigma 1920'lerin sonuna kadar Kuhn'cu anlamda herhangi bir kriz yaşamadı. 1920'lerin sonuna gelindiğinde ABD'de önce finans piyasalarında ortaya çıkan ve sonra reel sektörü de etkileyen istikrarsızlıklar , Klasik–Neoklasik paradigmanın emek piyasası güçlerinin sorunu kendiliğinden çözeceği önerisini ikna edici olmaktan çıkardı (Çakmak, 1997: 54).

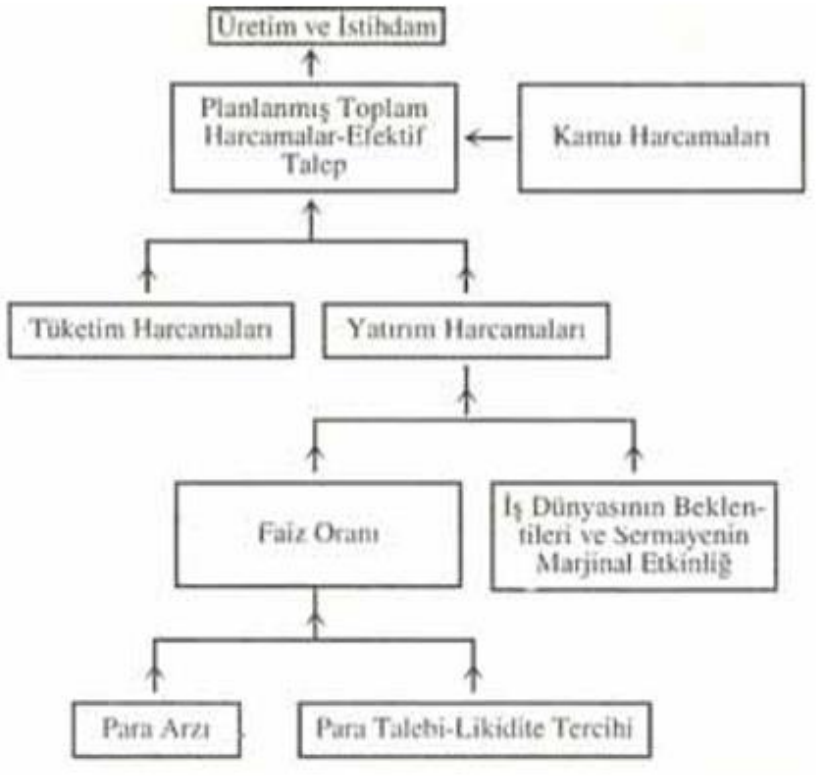
1930 Büyük bunalımı, kapitalist sistemin varlığını tehdit edecek düzeye ulaşmıştı. Seksen beş binden fazla işletmenin iflas ettiği , beş binden fazla bankanın faaliyetlerini durdurduğu , işsiz sayısının yaklaşık on iki milyon kişiye ulaştığı 1929-1932 yılları arasında ABD'de tarihteki en kötü ulusal felaketlerden birisi yaşanmaktaydı. Doğal kaynakların eskisi gibi bol olduğu , sermaye sorununun olmadığı, çalışanların niteliklerinin , becerilerinin eskisi gibi olduğu ABD'de bu dönemde neyin değiştiği sorusu gündemdeydi. Ortaya çıkan işsizlik olgusunun , geçici bir gelişme olduğunu ileri süren Neoklasik İktisatçılar , bu sorulara cevap vermekten uzaktı ve kapitalizmin bu büyük bunalımına herhangi bir çare önermediler. Kapitalizmin yaşadığı bu büyük krizin çözümü konusunda öneri, yüzyılın en önemli iktisatçılarından biri olan John Maynard Keynes tarafından geldi. Keynes, bir anlamda yaşanan krizi, Neoklasik paradigmanın krizi olarak değerlendirdi. Neoklasik İktisatçılar, uzun dönemde sorunun kendiliğinden çözüleceğini savunurken, Keynes bu konudaki düşüncesini "uzun dönemde hepimiz ölüyüz" cümlesi ile ifade etmiştir (Eren, 1994: 285).

Keynes ve "Genel Teori" Üzerine Genel Açıklamalar:

Keynes'in Genel teori'de kullandığı yöntem, daha önce hocası Alfred Marshall tarafından kısmi denge analizi amacıyla kullanılan karşılaştırmalı-statik analizdir. Ancak Keynes, Marshall gibi kısmi analiz yapmamış, bunun yerine Walras'çı genel

denge kuramı ile ekonominin bütününü incelemiştir. Keynes, Genel Teori'de birçok yeni kavram geliştirmiştir. Bu anlamda Genel Teori'nin getirdiği en büyük yeniliğin "efektif talep" kavramı olduğu söylenebilir. Neoklasik iktisatçıların aksine ekonomik krizin sebebinin yüksek reel ücretler olmadığını savunan Keynes, reel ücretlerin düşürülmesinin çözüm olmadığını, hatta bu durumun krizi daha da derinleştireceğini ileri sürmektedir. Keynes'e göre krizin temel sebebi, talep yetersizliğidir ve krizin aşılması efektif talebin genişletilmesini gerektirir. Keynes, efektif talebi cari istihdam düzeyinde girişimciler tarafından satılacağı düşünülen, yani talep edileceği düşünülen tüketim ve yatırım malları toplamı olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, efektif talep bir beklenti büyüklüğüdür. Keynes'in analizinde, parasal bir ekonomide tasarruf sahiplerinin parasal fonları para, tahvil vb. finansal varlıklar olarak ellerinde tutmaları, iradi olmayan işsizliğin varlığı için gerekli ve yeterli koşulu sağlamış olur. Tasarrufların yatırım harcamasına dönüşmemesi anlamına gelen bu durum efektif talep yetersizliğine neden olur. Efektif talep yetersizliği ise gayri iradi işsizliğin ortaya çıkmasına ve ekonominin tam istihdam düzeyinin altında çalışmasına yol açar Aşağıdaki şema, Keynes'in sisteminde değişkenler arasındaki ilişkileri göstermektedir. Ancak Keynes'in yaklaşımında değişkenler arasındaki ilişkiler şemada görüldüğü gibi tek yönlü değil, aksine oldukça karmaşık ve birbirlerini karşılıklı etkilemektedir. Örneğin Keynes'de gelir tüketim harcamalarını belirlerken, tüketim harcamaları da gelir düzeyini etkilemektedir (Tanyeri, 1998: 32).

Şekil 14. Keynes Sisteminin Şematik Gösterimi

Kaynak: (Tanyeri, 1998: 32).

Keynes'in teorisini Klasik teoriden ayıran en önemli özelliklerden biri diğeri belirsizlik yaklaşımıdır. Tüketim eğilimi veri iken, efektif talebin asıl belirleyicisi olan yatırım hacminin belirlenmesinde beklentiler önemli bir yere sahiptir. Yatırım hacmi, Şekil 14'de de görüldüğü gibi bir yandan faiz oranına diğer yandan da sermayenin marjinal etkinliğine bağlıdır. Bu iki büyüklük de doğrudan belirsizliğin etkisi altında olduğundan, yatırım hacminin zaman zaman önemli ölçüde dalgalanmalar göstermesi doğaldır. Buna göre, ekonomide tam istihdamı sağlayacak efektif talep ancak tesadüfen gerçekleştirilebilir. Daha da önemlisi, tam istihdamı sağlayan efektif talep gerçekleşse bile sistem tam istihdam düzeyini sürdüremeyecektir (Özel, 1990: 122).

Keynes'e göre yaygın olan durum , ekonomilerin toplam talepten kaynaklanan eksik istihdamda dengeye gelmeleridir. Yani mal ve hizmet (bu arada para) piyasalarında denge sağlandığı halde, emek piyasalarında arz fazlası ortaya çıkabilir. Bunların dışında Keynes, "zamanı" iktisat teorisine geri getirdi. "Zaman" konusu, "denge" ve "mükemmel tahmin" kavramları nedeniyle ihmal edilmişti. Zamana ağırlık

verilmesi, iktisat teorisinin tarihle ilişki kurmasına da neden olmuştur. Son olarak Keynes'in sisteminde arz ve talep uyumsuzluğu söz konusu olduğunda, Neoklasik yaklaşımdan farklı olarak, fiyat uyumu yerine miktar uyumu devreye girmektedir. Başka bir ifadeyle, Keynesyen yaklaşımda, üretim düzeyi, fiili talebe uymaktadır. Bu nedenle, Keynesyen yaklaşımlara miktar uyumlu modeller denir. Sonuç olarak Genel Teori, ilgiyi üretim seviyesindeki bir değişmenin nedenleri üzerine yapılan analiz yerine, üretim seviyesindeki bir değişmenin sonuçları konusunda yapılan analiz üzerinde yoğunlaştırıyordu. Bu bağlamda Keynes, Genel Teori'de talebin arzın gerisinde kalması durumunda, üretimin arz ile talep arasındaki dengeyi sağlamak üzere kısılabileceğini göstermiştir (Tunca, 2002: 50).

Keynes'in Emek Piyasası Analizi:

Neoklasik İktisatta işsizliğin nedeni , işçilerin emeklerinin marjinal verimine eşit bir ücrete razı olmamaları , daha yüksek ücret talep etmeleridir. Dolayısıyla işsizliğin nedeni , nakdi ücretlerin sertliğidir ve işsizliği gidermenin yolu ise parasal ücretlerin emeğin marjinal verimine eşit oluncaya kadar düşürülmesidir. Neoklasik iktisatçılar buna uygun olarak , 1929 yılında ortaya çıkan işsizliğin nedenini ücretleri denge düzeyinin üzerinde belirleyen sendikaların varlığına bağlamışlardır. Ancak Büyük Buhran döneminde böyle bir açıklama ikna edici olmaktan uzaktı. Çünkü ücretler zaten oldukça düşüktü. Keynes , bu görüşlere karşı çıkarak işsizliğin nedenini efektif talebin yetersizliği ile açıklamaktadır. Keynes'e göre, işçi ve işveren arasındaki nakdi ücret anlaşmaları aynı zamanda reel ücreti belirlemez. Keynes , Genel Teori'de Geleneksel yaklaşımın ücret sözleşmelerinin reel ücretleri belirlediği şeklindeki görüşünü keyfi bir varsayım olarak değerlendirmiştir: Yani ücret anlaşmasının sadece parasal ücreti belirleyeceğini, gerçek ücretlerdeki genel düzeyin belirlenmesinde başka faktörlerin etkili olacağını ileri sürmüştür (Kazgan, 2006: 222).

Keynes sisteminin emek piyasaları konusunda iktisat kuramına getirdiği en önemli yenilik , etkin işleyen emek piyasalarının dahi tam istihdam denge düzeyinin, yani ekonomik istikrarın gerçekleşmesi için yeterli olmayacağını ileri sürmesidir. Başka bir ifadeyle , geleneksel iktisatta piyasaların mükemmel olması, yani ücretlerin esnek olması ekonomiyi tam istihdamda dengeye getirirken, Keynes'de tam rekabet şartları dahi ekonominin tam istihdam düzeyinde dengeye gelmesini sağlamayabilir. Keynes,'e

göre Neoklasik istihdam teorisi, birincisi işgücü talebine ve ikincisi işgücü arzına ilişkin olan iki temel postülaya dayanır. Birinci postülaya göre, reel ücret emeğin marjinal ürününe eşittir. İkinci postüla ise, reel ücretin işgücünün marjinal zahmetine eşit olmasıdır. Keynes tarafından kabul edilen birinci önerme, emek talep eğrisinin emeğin marjinal ürünü tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. Keynes tarafından kabul edilmeyen ikinci postüla ise, emeğin marjinal zahmetinin (marginal disutility of labour) emek arz eğrisi olduğunu söylemektedir (Tunca, 2002: 52).

Emek için talep fonksiyonunun türetilmesi konusunda Neoklasik yaklaşımla aynı görüşte olan Keynes'in sisteminde emeğin marjinal ürünü tarafından belirlenen emek talep eğrisi, reel ücretlerin azalan bir fonksiyonudur. Bunun nedeni, azalan verimler kanunudur. Buna göre, istihdam edilen emek miktarı arttıkça, emeğin marjinal ürünü ve dolayısıyla marjinal verimliliği azaldığı için emek talebi, ancak reel ücretler azalırsa genişler. Keynes, emek arz eğrisinin türetilmesi konusunda Neoklasik iktisatçılarla aynı görüşü paylaşmamaktadır. Keynes'e göre, işçiler eksik istihdam durumunda parasal ücretlerin düşürülmesine razı olmazlar. Buna karşılık, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin iş bulduğu durum olarak tanımlanan tam istihdam dönemlerinde emek talebi artarsa işçilerin parasal ücretlerin yükseltilmesine karşı çıkması söz konusu olmaz. Bu açıklamalara göre emek arz eğrisi, tam istihdam düzeyine kadar ücret artışına duyarsız emek arzını gösterecek şekilde çizilebilir. Buna göre, tam istihdam düzeyine ulaşılıncaya kadar işçiler, cari nominal ücret düzeyinden istenilen miktarda emek arz etmeye hazırdır (Kazgan, 2006: 224).

3.3.2 Neoklasik Sentez

Hicks, "Mr. Keynes ve Klasikler" adlı makalesinde Keynes'in Genel Teori'deki görüşlerini Klasik iktisadın temel ilkeleri ile bağdaştırarak bir bakıma iki teorinin sentezini yapmıştır. Yani, Hicks her iki teorinin de aynı temel yapıya sahip olduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda Hicks üç farklı model formüle etmiştir. Bunlar (Tunca, 2002: 54);

"Klasik" Model	"Keynes'in Özel" Modeli	"Keynesyen" Model
(1) $M=kI$	(1) $M=L(i)$	(1) $M=L(i,I)$
(2) $I_x=C(i)$	(2) $I_x=C(i)$	(2) $I_x=C(i)$
(3) $I_x=S(i,I)$	(3) $I_x=S(I)$	(3) $I_x=S(i)$

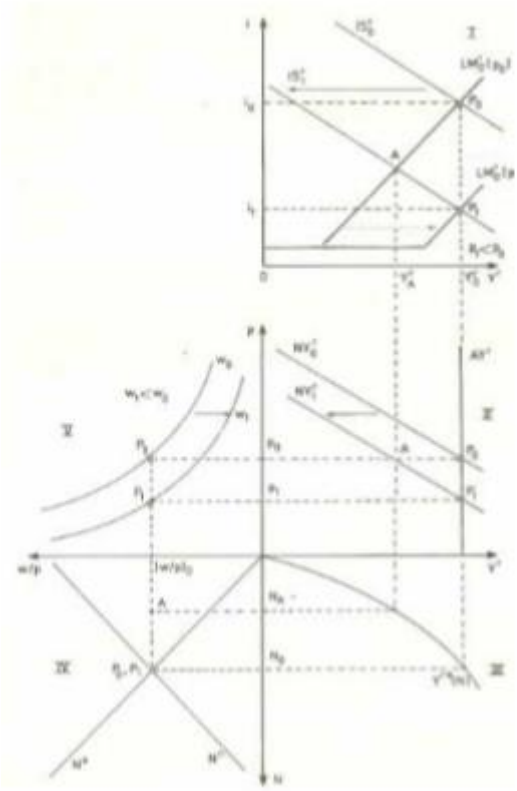
"M" toplam para arzını, "k" Cambridge eşitliğindeki Marshall sabitini, "I" gelir düzeyini, Ix toplam yatırımı, "i" faiz oranını ve "S" tasarrufu göstermektedir. Bunların dışında ikinci eşitlikte görülen "C" ise sermayenin marjinal etkinliğini ifade etmektedir. Her modeldeki birinci eşitlik LM eğrisini belirlerken, diğer iki eşitlik IS eğrisini tanımlamaktadır. Hicks'e göre "Keynes'in Özel" modeli ile "Klasik" model arasındaki fark, tasarruf fonksiyonu ve para talebi fonksiyonları ile ilgilidir. Ancak Hicks adı geçen modellerde temel farkın daha çok para talebiyle ilgili olduğunu belirtmektedir. "Keynes'in Özel" modelinde para talebi likidite tercihi fonksiyonu, M=L(i) ile açıklanırken, "Klasik" modelde Cambridge Miktar Eşitliği, M=kI ile açıklanmaktadır. Hicks, buna rağmen, bu farklılığın konuyla ilgisiz olduğunu iddia etmektedir. Çünkü "Keynes'in Özel" modeliyle, "Keynesyen" model karşılaştırıldığında para talebi fonksiyonuna faiz oranının ilave edilmesi, Cambridge Miktar Eşitliği ile bir çelişki oluşturmaz (Kazgan, 2006: 226).

Hicks, Lavington ve Pigou gibi, Keynes'in de para talebinin sadece tek değişken, yani sadece faiz oranı tarafından belirlenmediğine inandığını belirtmektedir. Buna göre Keynes, Hicks'in "Keynesyen" model olarak adlandırılan formülasyonunda önemli bir yenilik getirmemektedir. Hicks, Keynes ve Klasiklerin çok farklı yaklaşımlar içinde olmadığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Hicks tarafından geliştirilen IS-LM analizine dayanan Neoklasik Sentezci yaklaşımda, Keynes ve Neoklasik yaklaşım arasındaki farklar, yatırımların veya para talebinin faiz esnekliği gibi parametrik büyüklüklere ilişkin farklar şeklinde sunulmaktadır. Buna göre yatırımların faiz esnekliğinin zayıf, para talebinin faiz esnekliğinin yüksek olması Keynesyen, tersi ise Neoklasik durumu yansıtmaktadır. IS-LM analizi kapsamında Keynesyen durum, dik IS ve yatık LM eğrileri ile gösterilirken, Klasik görüşü yansıtmak için tersine yatık IS ve dik LM eğrileri kullanılmaktadır. LM eğrisinin dik olması, para talebinin tamamen milli gelire bağımlı olduğunu ve paranın sadece mübadele amaçlı talep edildiğini ifade eder. Dolayısıyla bu durum Hicks'in yukarıda açıklanan "Klasik" modeldeki Cambridge Miktar Eşitliği'ni ifade eden para talebi M=kI ile uyumludur. Hicks, "Keynes'in Özel" modelinde ise para talebini L(i) sadece faiz ile ilişkilendirmektedir. Para talebinin faiz esnekliğinin sonsuz olduğu kabul edilirse, LM'nin yatay eksene paralel, yani yatık çizilmesi Hicks'in analizindeki "Keynes'in Özel" modelini yansıtmaktadır (Özel, 1990: 124).

3.3.3 Neoklasik Sentez ve Eksik İstihdam Dengesi

Esnek parasal ücret varsayımı altında emek piyasasının kendiliğinden dengeye geldiği bu model Neoklasik Sentezci yaklaşımın Klasik versiyonu olarak da adlandırılmaktadır. Modelde, emek arzı reel ücretlerin artan, emek talebi ise azalan bir fonksiyonudur. İstihdam ve reel ücret düzeyi emek piyasasında belirlenir. Üretim fonksiyonu istihdam ve milli gelir düzeyini yansıtmaktadır. IS ve LM analizine uygun olarak, yatırımların faiz oranı ve tasarrufların gelir düzeyi tarafından belirlendiği varsayılırken, reel para talebinin faize duyarlı olduğu kabul edilmektedir. Basit IS-LM modelinden farklı olarak burada nominal para talebi yerine reel para talebi dikkate alınmakta, fiyatlar genel düzeyinin içsel (endojen) olduğu varsayılmaktadır. Fiyatlar ve parasal ücretler esnek iken, ekonominin kendiliğinden tam istihdam seviyesine nasıl ulaşacağı aşağıdaki şekil yardımı ile gösterilmektedir. Şeklin I. bölümünde IS-LM eğrileri yer almaktadır. Bölüm II'de ise Klasik görüşe uygun toplam arz (AY^r) ve toplam talep (NY^r) görülmektedir. Bölüm III'de üretim fonksiyonu, bölüm IV'de ise emek arz (Na) ve emek talep (N^n) eğrileri yer almaktadır. Bölüm V'de yatay eksende reel ücretler (W/P), dikey eksende fiyatlar genel düzeyi (P) görülmektedir. W0 ve W1 eğrileri, parasal ücretlerin fiyatlar genel düzeyi ile nasıl değiştiklerini göstermektedir. Başlangıç noktası, bölüm II'de toplam arz (AY^r) ve toplam talep (NY_0^r) eğrilerinin kesiştiği P0 noktasıdır. II. Bölümde P0 noktasında kesikli çizgi izlendiğinde çıkış noktasındaki ilişkiler görülmektedir. Buna göre başlangıç noktasında, emek piyasası, W0 parasal ücret ve $(W/P)_0$ reel ücret düzeyinde dengede iken, tam istihdam düzeyi N0 ve gelir düzeyi Y0r ile gösterilmektedir. Y_0^r gelir düzeyinde, denge faizi i_0 seviyesindedir. Böyle bir durumda, yaşanan talep şoku ile IS^r ve NY^r eğrileri sola kayacaktır. Yeni toplam talep eğrisi $NY1^r$ ile gösterilmektedir. Mevcut fiyat (P_0) ve parasal ücret (W_0) düzeylerinde mal piyasasında A-P0 kadar (bölüm II) arz fazlası ortaya çıkar. Arz fazlası, firmaların mevcut fiyat düzeyinde üretim ve istihdamı düşürmesine sebep olur. Yeni denge A noktasında kurulur. A noktasında milli gelir YA^r (bölüm I) seviyesine gerilemiştir. Bu gelir düzeyinde cari istihdam düzeyini gösteren N_A, N_0-N_A kadar emek fazlasını, yani işsizliği yansıtmaktadır (Kazgan, 2006: 228).

Şekil 15. Neoklasik Sentezci Modelin Klasik Versiyonu

Kaynak: (Kazgan, 2006: 229).

Ancak A noktası, geçici bir denge durumunu yansıtmaktadır. Mal ve emek piyasasında ortaya çıkan arz fazlası, fiyat ve ücretler üzerinde düşme yönünde baskı oluşturur. Fiyatlar genel seviyesinin düşmesi ile nominal para arzı sabit iken reel para arzı artar, bölüm I'de LM eğrisinin sağa kayar. LM eğrisinin sağa kayması ile düşen faizler yatırımların uyarılmasına yol açar. Bu süreç, mal piyasasında arz fazlalığı yok oluncaya kadar devam eder. Bu durum Keynes Etkisi ile açıklanmaktadır. Keynes Etkisi, fiyatlardaki düşmenin mal talebini doğrudan değil, faiz mekanizması ile dolaylı olarak arttıracağını ifade eder. Buna göre, artan reel para arzı, tahvil talebinin ve dolayısıyla tahvil fiyatının yükselmesine sebep olur. Tahvil fiyatlarının yükselmesi ile birlikte düşen faizler ise yatırım ve tüketim mallarına talebi arttırır. Mal piyasasında bu gelişmeler yaşanırken, emek piyasasında ise parasal ücretler düşer, parasal ücret eğrisi sağa kayar (W_1). Sonuçta daha düşük faiz (i_1) düzeyinde ve başlangıç noktasındaki Y_0^r gelir düzeyini yansıtan P_1 noktasında (bölüm II) yeni denge kurulur. Parasal ücretler ve fiyatlar aynı oranda düştüğü için reel ücretler başlangıçtaki seviyesindedir. $(W/P)_0$ reel

ücret düzeyinde N_0 tam istihdam düzeyine geri dönülmüştür. Özetlemek gerekirse, ücret ve fiyatların esnekliği varsayımı altında emek piyasasında denge kendiliğinden kurulur. Ancak, Neoklasik Sentezci yaklaşıma göre, bazı özel durumlarda emek piyasası kendiliğinden dengeye ulaşamaz. Bu özel durumlardan birincisi, likidite tuzağının varlığı, ikincisi ise yatırımların faize duyarsız olmasıdır.

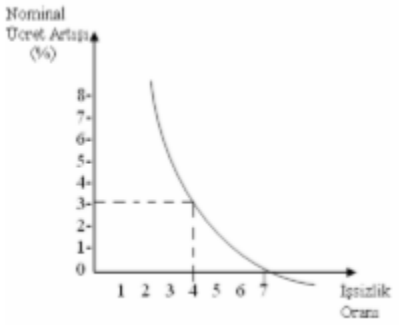
3.3.4 Phillips Eğrisi

Keynesyen İktisatın ortaya çıktığı yıllarda en önemli sorun eksik istihdam olduğu için bu dönemde Keynesyenler enflasyon gibi önemli sorunları gözardı etmişlerdir. Neoklasik Sentezci yaklaşımda, enflasyon ancak tam istihdam sınırı aşıldıktan sonra söz konusu olmakta ve bu noktadan itibaren de Keynesyen ve Klasik analiz birleşmektedir. 1950'li yıllarda tam istihdam düzeyine ulaşılmadan enflasyonist gelişmeler gözlenmeye başlanmıştır. Bu durum Neoklasik Sentezci yaklaşımın sorgulanmasına yol açmıştır. Bu sorun Phillips Eğrisi Analizi ile aşılmaya çalışılmıştır. A.W.Phillips, 1958 yılında İngiltere'de 1861-1957 yılları arasında işsizlik oranı ile nominal ücretlerdeki değişime oranları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Phillips, incelemesinde İngiltere'de parasal ücretlerdeki değişim oranının işsizlik ve işsizlikteki değişim oranı ile açıklanabileceği hipotezinin istatistiki kanıtlarla desteklenip desteklenmediğini belirlemeye çalışmıştır (Philips, 1958: 286).

İthal malları fiyatlarındaki ani yükselişlerin dikkate alındığı ve incelenen dönemin farklı periyodlara ayrıldığı çalışmada Phillips hipotezini doğrulayan bulgular elde etmiştir. Bu sonuçlar Literatürde Phillips Eğrisi Analizi olarak adlandırılır. Phillips'in analizinde çıkış noktası, emek piyasasında talep genişledikçe, işverenlerin mevcut işçileri tutabilmek ve yenilerini bulabilmek üzere, ücretleri arttırmak zorunda kalacakları şeklinde özetlenebilir (Philips, 1958: 289).

Bu açıklamalara göre, düşük işsizlik oranı, hızlı yükselen ücretlerle, yüksek işsizlik oranı yavaş yükselen ücretlerle uyum göstermektedir. Buna göre, işsizlik düşük ise, işsizliği azaltmak için ücretlerde büyük artışlar olması gerekirken, işsizliğin yüksek olması durumunda, ücretlerde küçük oranlı artışlarla işsizliği düşürmek mümkün olmaktadır.

Şekil 16. Orijinal Phillips Eğrisi

Kaynak: (Philips, 1958: 300).

Orijinal Phillips Eğrisi, ayrıca işsizlik oranında bir değişiklik olmaması için ücretlerdeki artışın hangi düzeyde olması gerektiğini ve ücretlerdeki değişikliğin sebep olacağı işsizlik oranını yansıtan bir eğri olarak da düşünülebilir. Ücretlerin, verimlilik artışı ile aynı oranda artmasının işverenlerin karlılığını değiştirmeyeceği ve dolayısıyla emek arz ve talebinde değişme olmayacağı kabul edilebilir. Bu durumda, verimlilik artışının yüzde 3 olduğu bir ekonomide yüzde 4 oranında bir işsizliği sürdürmek için yüzde 3'lük ücret artışlarının uygun olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, işsizliğin yüzde 4 civarında kalabilmesi için gerekli ücret artışı tespit edilebilir. Fiyatların değişme oranının (p), parasal ücretlerin değişme oranı (w) eksi verimlilik değişme oranına (z) eşit olduğu kabul edilirse, verimlilik değişmediğinde fiyatların değişme oranı parasal ücretlerin değişme oranına eşit olur. Bu durum formel olarak (p=w-z) olarak gösterilebilir. Buna göre verimlilik değişmediğinde, fiyat artışı, parasal ücret artışına eşit olur (p=w) (Çakmak, 1997: 56).

Böylece orijinal Phillips Eğrisi enflasyon oranı ile işsizlik arasında bir ilişki haline gelir. Buna göre Neoklasik Sentezci iktisatçılar, Phillips eğrisini enflasyon ve işsizlik oranı arasında ilişkiyi gösterecek şekilde değiştirmişlerdir.

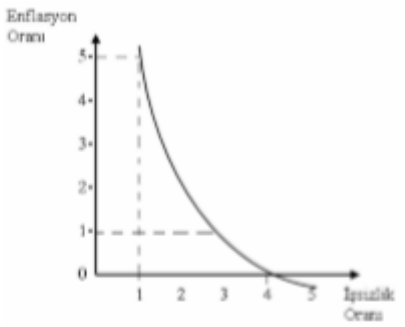
Değiştirilmiş Phillips Eğrisi:

Phillips Eğrisi Analizi Samuelson ve Solow tarafından enflasyon oranı ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde değiştirilmiştir. "Değiştirilmiş Phillips Eğrisi" analizi, Neoklasik Sentezci yaklaşımın enflasyon konusundaki eksiğini gidermek üzere geliştirilmiştir. Enflasyonist eğilimleri, emek piyasasındaki gelişmelerle

sınırlı bir çerçevede ele alan Phillips analizine göre ekonomiyi canlandırmak için ücretleri artırmak gerekmekte ve ücretleri artırınca da girişimciler fiyatları artırmaktadırlar. Böylece artan üretimle ve istihdamla birlikte fiyatlar genel düzeyi yükselmektedir. Bu bağlamda, enflasyon ile işsizlik arasında değiş-tokuş (trade off) ilişkisinden söz edilmektedir. Değiştirilmiş Phillips eğrisi, orijinal Phillips eğrisinde olduğu gibi sol yukarıdan sağa aşağı doğru giderek yatıklaşan, eğimi azalan bir eğridir. Başka bir ifadeyle eğri, işsizliğin yüksek olduğu durumlarda yatık hale gelmektedir. Bu durum, işsizlik yüksek olduğu zaman, işsizlik oranını düşürmek için enflasyonda küçük bir artış şeklindeki maliyete katlanmanın yeterli olacağı anlamına gelmektedir (Çakmak, 1997: 58).

Başka bir deyişle Phillips analizi, "yemek kartı (mönü)" işlevi gördü. Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi ekonomi yönetimi enflasyonu örneğin sıfıra yaklaştırmak istediği takdirde, yüzde 4'lük bir işsizlik oranını kabullenmek zorundadır. Benzer şekilde işsizliği yüzde 1'e indirmek için yüzde 5'lik enflasyon oranına katlanmak gerekmektedir. İşsizliği yüzde 1 civarına düşürebilmek için yönetimin toplam efektif talebi genişletmesi gerekecektir. Dolayısı ile enflasyonist eğilimler emek piyasasındaki gelişmelerle ilişkilendirilmektedir (Paya, 2002: 16).

Şekil 17. Değiştirilmiş Phillips Eğrisi

Kaynak: (Paya, 2002: 18).

Sonuç olarak, Phillips Eğrisi analizi, Keynesyen kökenli anti konjonktürel talep yönetimi politikalarının etkinliği hakkında geniş bir güven sağlamıştır. Keynesyen İktisatçılara göre, iktisatçıların görevi enflasyon ve işsizlik sorunları arasındaki uygun dengeyi bozmayacak şekilde talep yönetimi politikalarını düzenlemektir.

3.3.5 Keynes'in Clower-Leijonhufvud Yorumu

R. Clower ve A. Leijonhufvud, Keynes'i, Walrascı genel dengesizlik içinde incelemişler, yani Neoklasik iktisat bağlamında değerlendirmişlerdir. Bu iktisatçılara göre, Keynes'in önemi dengesizliği iktisadi analize dahil etmesidir. Dolayısıyla hem Klasik hem de Keynes'ci önermelerin türetilebilmesi mümkün olduğu için bu Yaklaşım, Neoklasik Sentez'in yeni bir formülasyonu olarak da değerlendirilmektedir. Clower ve Leijonhufvud'un Keynes yorumu Genel Dengesizlik Yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır (Paya, 2002: 20). Clower, Genel Teori'nin temel önermesinin, sistemdeki arz-talep kararlarının uyumlaştırılmamasına yol açan koordinasyon başarısızlığı, yani "mezat tellalının" bulunmaması olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla Keynes'in teorisi, Walrascı teoriden farklı olarak "dengesizlik" hallerini kapsamaktadır (Özel, 1990: 126).

Leijonhufvud, Walras'ın dünyasından Keynes'in dünyasına geçiş yapmak için tatonnement mekanizması varsayımının kaldırılmasının yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda ücretlerin rijitliği varsayımı, Keynesyen sistemi açıklamak için gerekli değildir. Keynes'de ücret katılığı, daha çok politika önerisi olarak görülmelidir. Leijonhufvud'a göre, Keynes ve Marshall arasındaki temel fark, fiyat ve miktarların hangisinin daha hızlı uyum sağladığı konusunda ortaya çıkmaktadır. Keynes'in analizinde, Marshall'dan farklı olarak talep düşmesine karşı ilk cevap, miktarlar üzerinde meydana gelmektedir. Fiyat yerine miktarın uyum sağlaması, talepteki bir düşmeye stok politikası ile uyum sağlanmasını ifade eder. Ancak bir süre sonra talepteki gerilemenin geçici olmadığı ortaya çıktığında fiyatlar yeni talep koşullarına ayarlanır. Emek piyasasında da benzer şekilde talep düştüğünde, bu duruma ilk önce ücretler yerine emek miktarı uyum sağlayacaktır. İşsiz kalan bir kişi, hemen daha düşük bir ücretle çalışmaktansa eski ücret düzeyinde çalışabileceği bir yer bulma beklentisi ile beklemeyi tercih edecektir. İşsiz kalan işçi, ancak uzun bir süre sonra piyasalardaki gerilemenin geçici olmadığını görebilir ve daha düşük ücrete çalışmaya razı olabilir. Sorun eksik bilgi ile ilgilidir (Paya, 2002: 22).

Ancak Keynes'de önemli olan nokta, işçilerin düşük ücrete razı olmamalarından ziyade, bu durumun efektif talep üzerindeki etkileridir. Walras'ın sisteminde müzayedeci, denge fiyatlarını saptar ve ancak ondan sonra mübadele gerçekleşir. Yani

denge fiyatları d ışında (yanlış fiyatlardan) mübadele gerçekleşmez. Gerçek hayatta ise dengesizlik sürecinde, yani denge dışı fiyatlardan mübadele (yanlış ticaret) yapılır. Yanlış ticaret sonucunda, toplam harcamaların azaldığı bir süreç ortaya çıkabilir. Bu süreç ekonominin giderek dengeden uzaklaşmasına yol açar. Leijonhufvud'a göre toplam talepte bir düşme olduğunda, eğer fiyat ayarlamaları, miktar ayarlamalarının arkasında kalırsa bunun stok artışı-işçi çıkarma-fiyat düşmesi-stok azalışı-ücretlerin düşmesi-stok artışı şeklinde bir resesyon süreci başlar. Leijonhufvud, bu süreci ters çevirecek otomatik bir mekanizmanın olmadığını belirtmektedir (İslatince, 2007: 211).

3.4 Yeni Keynesyen İktisat ve Emek Piyasaları

1980'lerde ABD, İngiltere ve Avrupa ülkelerinde Monetarizm ve özellikle NeoKlasik İktisat anlayışına uygun olarak bir taraftan para politikaları uygulamaları gerçekleştirilmiş diğer taraftan devletin ekonomiye yaptığı makro müdahaleler azaltılmıştır. Ancak bu uygulamalar sonucunda işsizlik artmış, enflasyon önlenememişti. Başka bir deyişle, Monetarizm/NeoKlasik yaklaşımın "kendiliğinden tam istihdamın sağlanacağı" tezi doğru çıkmamıştı. NeoKlasik ve Monetarist politikaların başarısızlığı, Keynesyen yaklaşımın akademik çevrelerde tekrar anaakım (mainstream) iktisat olmasını sağlamıştır. Buna göre Yeni Keynesyen yaklaşımın popüler olması "karşı-devrime karşı devrim" (Counter Counter-Revolution) olarak adlandırılmaktadır (Birol, 2002: 87).

3.4.1 Yeni Keynesyen İktisat

Yeni Keynesyen kavramı ilk olarak M. Parkin tarafından 1984 yılında kullanılmıştır. Ancak Yeni Keynesyen görüşlerin ortaya çıkması daha önceye rastlamaktadır. Önemli temsilcileri, G. Mankiw, M. Parkin, A. Okun, J. Stiglitz, A. Blinder, J. Yellen, E. Phelps gibi iktisatçılar olan Yeni Keynesyen iktisat, diğer iktisat okullarına göre oldukça heterojen bir gruptur. Farklı heterojen gruplardan oluşan Yeni Keynesyen İktisatçıların hepsinde ortak olan görüşler arasında Yeni Klasik İktisatçılar tarafından geliştirilen rasyonel beklentiler hipotezi ve NAIRU sayılabilir. Yeni Keynesyenlerin farklı grupları, ayrıca ekonomik birimlerin faydalarını ve karlarını maksimize edeceği konusunda da hemfikirdirler. Ancak Yeni Keynesyenlere göre, mikro düzeyde incelenen işçi ve firmaların fayda ve kar maksimizasyonu makro düzeyde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Eren, 1994: 287).

Yeni Keynesyen İktisatta, nominal ve reel rijitlikler nedeniyle piyasaların temizlenmesi söz konusu değildir. Bu rijitlikler nedeniyle, parasal değişkenlerin reel değişkenleri etkilemesi veya arz ve talep şoklarının reel etkileri konularında Yeni Klasiklerden farklı düşünmektedirler. Ancak uzun dönemde Yeni Klasiklerle benzer görüşleri paylaşmaktadırlar. Yeni Keynesyenler, piyasa başarısızlığına mikro temeller bulmaya çalıştılar. Başka bir ifadeyle, Yeni Keynesyen iktisatçılar, yeni mikro temellerden hareket ederek dengesizlik sonuçları içeren makro modeller geliştiren iktisatçılar olarak tanımlanabilir. Bunların dışında, D. Romer, makroekonomik düşünce okullarını sınıflandırmak için iki önemli soruya cevap vermek gerektiğini belirtmekte ve Yeni Keynesyen yaklaşımı verilen cevaplara göre tanımlamaktadır:

- Klasik dikotomi varsayımı geçersiz midir?
- Ekonomi Walrascı olmayan önemli özelliklere sahip midir?

Romer'e göre, her iki soruya da verilen olumlu yanıt, Yeni Keynesyenlerin ortak paydasını oluşturmaktadır. Yani Yeni Keynesyenlerin önemli özelliklerinden biri ekonomide klasik dikotominin geçersizliğini ve ekonominin Walrascı olmayan özelliklere sahip olduğunu savunmalarıdır (Romer, 1993: 20). Greenwald ve Stiglitz'e göre ise, Yeni Keynesyenler çalışmalarını iki farklı araştırma kolunda sürdürmektedir. Bunlardan birincisi, nominal fiyat katılıklarını temel sorun olarak görmekte ve Walrascı modelin geçersizliğini söz konusu katılıklarla açıklamaktadır. Buna göre, fiyat katılıklarının olmadığı, yani ücret ve fiyatların esnek olduğu bir ekonomide Walrascı genel denge modeli geçerli olacaktır. Bu gruptakilerin ilk çalışmaları, fiyat rijitliklerini içeren genel denge modeli kurmaya yönelik olmuştur. İkinci grupta yer alan Yeni Keynesyenler ise, fiyat ve ücret katılığını temel sorun olarak görmemekte ve dolayısıyla fiyat ve ücretlerin esnek olması halinde bile Walrascı anlamda dengenin sağlanamayacağı görüşünü savunmaktadırlar (Greenwald ve Stiglitz, 1993: 23).

"Eski" ve "Yeni" Keynesyenler:

Greenwald ve Stiglitz, Yeni Keynesyenleri eski Keynesyenlerle karşılaştırırken eski veya yeni, tüm Keynesyenler'in, şu üç önermede hemfikir olduklarını belirtmektedirler:

- Bazı dönemlerde, cari reel ücretlerde emek arz fazlalığı ortaya çıkar
- Toplam ekonomik faaliyet düzeyinde önemli dalgalanmalar söz konusudur
- Para politikası, bazı dönemler hariç (büyük depresyon dönemi gibi), çoğunlukla etkilidir.

Eski veya yeni, tüm Keynesyenler yukarıdaki önermelere uygun politika önerileri konusunda, yani ekonomik faaliyetleri stabilize etmek için hükümet müdahalesinin gerekliliği noktasında da önemli ölçüde hemfikirdirler. Yeni ve eski Keynesyenler arasındaki önemli farklılıklardan biri ise, Yeni Keynesyen iktisatçıların Keynesyen makro teoriye mikro temeller sağlamaya çalışmasıdır. Greenwald ve Stiglitz, eski Keynesyenler'de esas sorunun işsizlik olmasına rağmen emek piyasası konusunda yapılan tartışmaların yetersiz olduğunun belirtmektedirler. Yeni Keynesyen İktisat ise, bu konuda alternatif ve ayrıntılı açıklamalar sunmaktadır (Greenwald ve Stiglitz, 1993: 25).

Keynes'de belirsizlik önemlidir. Yeni Keynesyenlerin üzerinde önemle durduğu konu ise daha çok asimetrik bilgi sorunudur. Eski Keynesyenler'le Yeni Keynesyenler arasındaki bir diğer fark ise, eski Keynesyenler'in kısa dönem analizlerine Yeni Keynesyenler'in ise uzun dönem analizlerine önem vermeleridir. Bunların dışında eski Keynesyenler talep yetersizliği durumunda Maliye politikalarını önermektedirler. Yeni Keynesyenler ise hem maliye hem de para politikası aracını kabul ederler. Ancak bu noktada Yeni Keynesyen İktisatçılar arasında tam bir anlaşma yoktur. Sonuç olarak, Ortodoks Keynesyen yaklaşımın temel tezlerini kabul eden Yeni Keynesyen yaklaşımda eksik rekabet, asimetrik bilgi, nominal ve reel rijitlikler gibi araştırma konuları ön plana çıkmaktadır (Romer, 1993: 22).

3.4.2 Yeni Keynesyen Yaklaşımda Bazı Önemli Kavramlar

Makroekonomik modellerde para politikasının, para arzındaki değişmeye fiyatların oldukça yavaş tepki vermesi nedeniyle istihdam ve üretim üzerinde kısa dönemde etkili olduğu açıklanmaktadır. Buna göre para arzı azaldığında insanlar daha az para harcar ve mallara olan talep azalır. Fiyat ve ücretlerin esnek olmaması ve hızla düşmemesi nedeniyle azalan harcamalar, üretimin düşmesine ve işçilerin işten çıkarılmasına neden olmaktadır. Fiyatların yavaş hareket etmesini, yani fiyat katılığını

açıklayan tutarlı teorilerin eksikliği, Yeni Keynesyen İktisatçıların bu geleneksel bakış açısını eleştirmelerine yol açmıştır. Yeni Keynesyen araştırmaların birçoğu bu eksikliği gidermek yönündedir. Aşağıda Yeni Keynesyenler'in bu amaca yönelik olarak araştırdıkları bazı önemli konular ele alınmaktadır (Parasız, 1994: 31).

Maliyetli Fiyat Ayarlaması:

Mönü maliyetleri, firmaların fiyatları değiştirmesi sırasında ortaya çıkan "sabit maliyetleri" ifade eder. Buna göre, fiyat mönüleri, listeleri ve kataloglarını değiştirmek ve bunları müşterilere, bayilere bildirmek vb. için yapılan masraflar sabit maliyetlere dahil edilir. Bu nedenle talepteki azalma karşısında hemen fiyatları düşürmek yerine, miktar kısıtlaması tercih edilebilir. Mankiw'e göre mönü maliyetleri, küçük olmasına rağmen önemli toplumsal sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin bir firmanın fiyatını düşürmesi, ortalama fiyat düzeyinin az da olsa düşmesine ve böylece reel para balanslarının yükselmesine neden olur. Reel balans etkisi ile ortaya çıkan ekonomik genişleme tüm firmaların ürünlerine olan talebi arttırır. Bir firmanın fiyat ayarlamasının diğer firmalar üzerinde makroekonomik sonuçlar doğurması, "toplam talep dışsallığı"nı ifade etmektedir (Mankiw, 2000: 517).

Firmalar fiyatları düşürme kararı alırken, fiyatları azaltmanın sağlayacağı kazanç ile fiyat ayarlamasının maliyetini karşılaştırırlar. Dolayısıyla dışsallığı dikkate almayan firmalar, toplumsal olarak arzu edilir olmasına rağmen mönü maliyetleri nedeniyle fiyatlarını düşürmeyebilirler. Böylece firma için optimal olan karar alma süreci, ekonominin bütünü için arzu edilmeyen sonuçlara, yani toplumsal refah kaybına neden olabilir. Başka bir ifadeyle, fiyatları düşürmenin firmaya yararı az (ikinci-derecede) olabilirken, topluma yararı çok (birinci-derecede) olsa bile, firmalar "mönü maliyeti" ile karşılaşıyorlarsa, bu fiyat yapışkanlığı nedeniyle önemli boyuttaki sosyal refah kaybına rağmen eski fiyatlarını koruyabilirler. Dolayısıyla Mankiw'e göre mönü maliyetlerinin küçük olması, sabit maliyet modellerinin açıklanmasında önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Küçük mönü maliyetleri, önemli sosyal refah kaybına yol açabildiği için ekonomik dalgalanmaların anlaşılmasında merkezi bir öneme sahiptir (Mankiw, 2000: 519).

Ücret ve Fiyat Sendelemeleri:

Bu yaklaşıma göre, bir ekonomideki tüm fiyatlar ve ücretler her zaman aynı anda değiştirilmez. Aksine ücret ve fiyatların ayarlanması ekonominin genelinde karmaşık bir zamanlama ile ortaya çıkar, yani sendeler. Sendeleme (staggering) fiyat uyum sürecinin yavaşlamasına neden olur. Münferit olarak ücret ve fiyatlar sık sık değiştirilse bile, sendeleme ücret ve fiyat düzeyinin yavaş ayarlanmasına yol açar. Örneğin fiyatların artması yönünde ortaya çıkan herhangi bir ekonomik gelişme yaşandığında, firmaların hiçbiri fiyatını ilk yükselten işletme konumuna düşmek istemeyecektir. Çünkü fiyatını diğerlerinden önce yükselten firma, piyasadaki payını kaybeder. Bu nedenle fiyatlar yavaş bir şekilde ayarlanır ve fiyat esnekliği söz konusu olmaz. Ücret sendelemeleri de benzer şekilde açıklanmaktadır. Buna göre, örneğin para arzındaki bir azalma ile birlikte toplam talebin düşmesi sonucu, istihdam düzeyinin değişmeden kalması için ücretlerin de aynı oranda düşmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda tüm işçilerin ücretleri aynı anda orantılı olarak düşürülürse, işçiler münferit olarak belki de ücretlerinin azalmasına razı olabilirler. Ancak, en azından kısa dönemde nominal ücretlerdeki düşme, nispi ücretlerde bir düşme olarak algılanacak ve bu nedenle hiçbir işçi, ücreti azalan ilk işçi olmak istemeyecektir (Yıldırım, 2006: 359).

Ücretler sendelediği için, yani senkronize bir şekilde ayarlanamadığı için hiçbir işçinin ücret kesintisi konusunda ilk sırada yer almak istememesi, ücretler genel düzeyinin talepteki değişmeye uyum sağlamasını geciktirecektir. Başka bir ifadeyle, bireysel ücretlerin ayarlanmasında ortaya çıkan karmaşık zamanlama, ücretlerin tüm ekonomide yapışkan olmasına neden olmaktadır. Kısaca, ücret ve fiyatların düzenlenmesindeki zaman farklılıkları, toplam talepteki değişmelerin reel etkiler yaratacağını açıklamaktadır. Yani nominal ücretler, sözleşme süresince sabit olduğu için fiyatlar genel düzeyindeki değişmelere uyum göstermemekte ve toplam talepteki değişmelerin reel etkileri ortaya çıkmaktadır (Mankiw, 2000: 520).

Eksik Rekabet:

Eksik rekabet varsayımı, Yeni Keynesyen modellerin açıklanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, mönü maliyetleri, sendikalar, fiyat yapışkanlıkları gibi konular eksik rekabet koşullarında açıklanmaktadır. Makroekonomik teoriyi, eksik rekabet temelleri üzerine kurmak, monopolcü piyasalarda çıktı miktarları, toplumsal olarak arzu edilen düzeyin altında olduğu için eksik istihdamı temel alan Keynesyen

düşünce ile son derece uyumludur. Tam rekabet varsayımı geçerli ise, fiyatların yapışkan olmadığı konusunda herhangi bir tartışma yoktur. Tam rekabet koşullarında bir firma sattığı malın fiyatını kendisi belirlemez. Aksine Walrascı mezatçının belirlediği fiyatı kabul eder. Dolayısıyla talep şokları karşısında firmaların fiyatlarını ayarlayıp ayarlamadığı veya şokların reel etkilerinin olup olmadığı sorusu ancak eksik rekabet piyasalarında anlamlıdır (Parasız, 1994: 33).

Koordinasyon Başarısızlığı:

Koordinasyon başarısızlığı, firmaların fiyatlarını arttırırken veya düşürürken diğer firmaların davranışlarından etkilendikleri görüşüne dayanmaktadır. Buna göre, firmalar, diğer firmalar fiyatlarını değiştirmediği sürece kendi fiyatlarını değiştirme konusunda tereddüt ederler. Hiçbir firma fiyatını değiştiren ilk firma olmak istemeyebilir. Rasyonel davranan ekonomik birimler, talep genişlemesi durumunda diğerlerinin fiyatını değiştirtmeyeceğine inanırsa, fiyatını talepteki değişikliğe tam uyum sağlayacak şekilde ayarlamayacaktır. Böyle bir durumda toplam talepteki değişmeye, fiyatlar yerine çıktı miktarları uyum sağlayacaktır. Böylece, Keynesyen yaklaşımla son derece uyumlu bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Koordinasyon başarısızlığı, oyun teorisi ile de açıklanabilir. Talep genişlemesi durumunda, diğer firmaların fiyatı yükselteceğini düşünen firma fiyatı yükseltme yoluna gidebilir. Buna karşılık diğer firmaların fiyatı yükseltmeyeceği ihtimalini dikkate alan firma ise fiyatı yükseltmeyebilir. Buna göre iki ihtimal ortaya çıkmaktadır; ya bütün firmalar fiyatı yükseltecekler, ya da bütün firmalar fiyatı sabit tutacaklardır. Bütün firmalar açısından arzu edilen durum, birinci alternatiftir. İkinci alternatif Nash Dengesi olarak bilinmektedir. Yeni Klasik yaklaşımda, böyle bir durumda firmalar modeli bildikleri için talep genişlemesinin kaçınılmaz olarak fiyatları nasıl etkileyeceğini öngörürler. Dolayısıyla birinci alternatifin gerçekleşmesini engelleyen koordinasyon sorunu söz konusu değildir (Paya, 2002: 24).

3.4.3 Emek Piyasasında Nominal Rijitlikler

Ekonominin neden Walrascı dengeden uzaklaştığını açıklamaya yönelik çalışmalar daha çok emek piyasasını temel almaktadır. Keynes ücretlerin yavaş hareket ettiğini vurgulamıştır. Bu nedenle, Yeni Klasik devrimi şüphe ile karşılayan ve buna karşı Keynesyen yaklaşımı savunan iktisatçılar, emek piyasasını temel almışlardır.

Ücret sözleşmeleri üzerine yapılan gözlemlerin makroekonomik model içine dahil edilmesi, para politikası uygulamaları açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Eğer nominal ücretler ekonomik dalgalanmalara cevap veremiyorsa, para politikası, rasyonel beklentiler varsayımına rağmen ekonomik istikrarı sağlamak için güçlü bir araçtır. Dolayısıyla sabit nominal ücretler, para otoritelerine reel ücretleri ve böylece istihdamı kontrol etme imkanı verir. Ücret ve fiyatların esnekliği varsayımı altında Yeni Klasikler tarafından geliştirilen modellerde para arzındaki değişmenin reel etkileri söz konusu değildir. Rasyonel beklentiler hipotezi geçerli olduğu için uygulanacak sistematik para politikası etkisizdir. İlk dönem Yeni Keynesyen modellerde, Keynesyen modele rasyonel beklentiler hipotezi eklenerek nominal şokların reel etkilerinin olabileceği gösterilmiştir. Fischer ve Taylor tarafından geliştirilen bu tür modeller, para veya toplam talep politikalarının rasyonel beklentilerin geçerli olduğu durumda bile, istikrar açısından önemini vurgulamaktadır (Fischer, 1987: 42).

Bu modellere göre, gelişmiş ekonomilerde ücretler spot piyasalarda belirlenmez. Aksine üzerinde uzlaşma sağlanan açık (veya zımni) sözleşmelerle belirlenir. Uzun dönem ücret sözleşmelerin varlığı, nominal ücretlerin katılığına yol açmakta ve böylece para politikasının etkinliğini yeniden gündeme getirmektedir. Fischer'in "ampirik açıdan inandırıcı" varsayımı şöyle özetlenebilir: Ekonomik ajanların nominal bazda belirlenen ücret sözleşmelerini yenileme süreleri, para otoritelerinin değişen ekonomik koşullara tepki verme sürelerinden daha uzundur. Ancak uzun dönem ücret sözleşmeleri nominal ücretlerin ayarlanmasını engellemekte ve ekonomi eksik istihdam düzeyinde, yani doğal işsizlik oranının altında dengeye gelmektedir. Bu durumda para otoriteleri genişlemeci para politikası ile toplam talebi etkileyebilir (Paya, 2002: 25).

Sözleşmelerin Önemi ve Yapılma Nedenleri:

Yeni Keynesyen teoride işçi ve işveren arasındaki ücret sözleşmeleri (toplu sözleşmeler), nominal ücret katılığına neden olan en önemli faktörlerden biridir. Bütün sanayileşmiş ekonomilerde önemli bir role sahip toplu sözleşmeler, zamanlama ve süre bakımından ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Farklı şekillerde uygulanan sözleşmelerin yarattığı ekonomik sonuçlar da farklı olmaktadır. Emek piyasasında uygulanan sözleşmelerin iki önemli özelliği vardır: Sözleşmenin süresi ve bitiş tarihi. Örneğin sözleşme süresi iki yıl olabilir ve sözleşmelerin hepsi aynı sürede bitmeyebilir.

Dolayısıyla sözleşmelerin bitiş tarihleri üst üste gelebilir. ABD'de sözleşmelerin büyük kısmı üç yıllık zaman aralığını kapsamakta ve ayrı zamanlarda bitmektedir. Başka bir deyişle, sözleşmelerin bitiş tarihleri birbiri üzerine binmektedir. Japonya ve birçok Avrupa ülkesinde ise bir yıllık ve birbiri üzerine örtüşmeyen sözleşmeler yaygındır. Sözleşmelerin bir yıl süreli olduğu ve aynı anda bittiği Japonya sözleşme modelinde nominal ücretler, değişen makroekonomik koşullara anında uyarlanmakta ve böylece toplam talep eğrisindeki kaymalara, toplam arz eğrisi derhal tepki vermektedir. Bu durum talepteki değişmelerin yaratacağı konjonktürel işsizliği en aza indirmektedir. Buna karşın, birbiri ile örtüşen ve üç yıl süreli olan sözleşmelerin uygulandığı ABD'de hızlı ayarlanma söz konusu olmamakta, toplam talepteki değişmeler üretim ve istihdamda dalgalanmalara neden olmaktadır (Parasız, 1994: 35).

Sözleşmelerin yapılma nedenlerinden bir diğeri ise riskten kaçınmadır. Buna göre piyasada ücretlerin beklenmedik şekilde yükselmesi veya azalması, firmanın ve çalışanların durumlarını iyileştirebilir veya kötüleştirebilir. Örneğin ücretlerdeki beklenmedik yükseliş, firmalar açısından olumsuz sonuçlar yaratırken çalışanların durumunu iyileştirmekte veya ücretlerdeki azalma bunun tam tersi sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla firmalar ve işçiler, önceden ücretleri saptayarak kendilerini riskten korumayı amaçlamaktadırlar. Son olarak, emek piyasalarında asimetrik bilgi (enformasyon) sorunu uzun dönemli sözleşmeleri hem çalışanlar hem de firmalar açısından cazip kılmaktadır. Çalışanların firma hakkında, firmaların ise çalışanlar hakkında sahip oldukları bilgi simetrik değildir. Örneğin çalışanlar firmaların gelirini ve maliyetini firma kadar bilemezken, firmalar çalışanların becerileri ve verimliliği konusunda çalışanlar kadar bilgiye sahip olamazlar. Bu nedenle, firma belli bir ücreti ödemeyi garanti ederek, her emeğin en azından belli bir minimum çaba göstermesini sağlayabilir. Böylece taraflar, ortaya çıkabilecek asimetrik bilgi sorununu aşabilirler (Parasız, 1994: 37).

3.4.4 Emek Piyasasında Reel Rijitlikler

Yeni Keynesyenler, reel ücret rijitliğini üç başlık altında incelemektedir: örtük sözleşme teorileri, etkin ücret teorileri ve içerdekiler-dışarıdakiler teorisi.

Örtük Sözleşme Teorileri:

Çalışanlar ve firmalar arasında gerçekleştirilen sözleşmelerin, açık ve örtük sözleşmeler olmak üzere iki türünden bahsedilebilir. Açık sözleşmelerde, uyuşmazlık durumunda sorunların nasıl çözümleneceği açıkça belirlenir. İşçilerin işten çıkarılması ya da açık işlerin doldurulması gibi konularda işverenin yükümlülükleri tek tek açıklanır. Ancak, sendikalı olmayan işçiler için açık sözleşme söz konusu değildir. Sendikasız işçiler örtük sözleşme ile istihdam edilir. Örtük sözleşmeler, uyuşmazlık halinde tarafların neler yapması gerektiğini bir tür enformel anlaşma şeklidir. Örtük ve açık sözleşmeler arasında en önemli fark, açık sözleşmelerin yasal olarak denetlenebilmesi, örtük sözleşmelerin ise denetlenememesidir. Zımni (örtük) sözleşme teorisi, çalışanlarla firmalar arasında uzun dönem ilişkileri neyin şekillendirdiğini açıklamaya çalışmaktadır. Buna göre, firmalar, çalışanların sadakatini devam ettirmek için resmen yazılı olmayan anlaşmalara girebilmektedirler. Bir çeşit görünmez tokalaşma anlamına gelen bu durum, çalışma şartları değiştiğinde işçiler açısından garanti sağlamaktadır. Bu yaklaşım, firmanın ürettiği mala talep değiştiğinde, firmanın istihdamını sık sık değiştirmeyeceği gözleminden türetilmiştir. Zımni sözleşme ile işçilerin işleri sabit ücrette garanti edildiği için konjonktürün riskini firma taşımaktadır. İşçiler ise riske karşı işlerini korumaktadırlar (Parasız, 1994: 39).

Burada ücretin işlevi, arz ve talebi denkleştirmekten ziyade çalışanlar için bir çeşit sigorta olmasıdır. Buna göre firmalar çalışanlarına, yapılan iş ve işsizlik sigortası karşılığı olarak bir ücret ödemektedir. Bu ücret, emeğin marjinal hasıla değerinin altındadır. Firma bir talep şoku ile karşılaştığında emeğin marjinal hasılası da azalmaktadır. Böyle bir durumda, ücretler marjinal verimliliğin altında belirlendiği için, ücretlerin esnek olmaması, yani sözleşmelerin varlığı, başlangıçta firmalar açısında büyük sorunlar oluşturmamaktadır. Ancak ücretin marjinal verimliliği azalmaya devam ederse, firmaların işçi çıkarması kaçınılmaz olmaktadır. Bally, Gordon ve Azariadis tarafından geliştirilen modellerde, risk yansız (risk-neutral) firmalar ile riske karşı (risk-averse) işçiler arasında kurulmuş optimal emek sözleşmelerinin sonuçları araştırılmıştır. Geliştirilen bu modellerde işçiler, riskle karşı karşıyadır. Bunun nedeni, firmalar ve işçiler arasındaki servet farkıdır. Stokların daha fazlasını elinde bulunduran firmalar, finansal piyasalarda yatırımlarını çeşitleyerek riski paylaştırmaktadır. Aynı durum işçiler için söz konusu değildir (Paya, 2002: 27).

Etkin Ücret Teorileri:

Etkin ücret yaklaşımı, gönülsüz işsizlik artarken yüksek ücretlere açıklama getirmeye çalışmaktadır. En önemli varsayımı verimliliği ve ücretleri, firma içindeki ve dışındaki fırsatların nispi çekiciliğine bağlamasıdır. Etkin ücret teorisinin temelleri, Leibenstein (1957) tarafından atılmıştır. Ücret, yiyecek, tüketim, hastalık ve emeğin verimliliği ilişkisini inceleyen Leibenstein'a göre düşük ücretli işçiler yeterince beslenemedikleri için hastalanacaklar ve verimlilik azalacaktır. Buna karşın, daha fazla kazanan işçiler daha iyi beslendikleri için daha az hastalanacaklar ve verimlilikleri artacaktır. Etkin ücretle ilgili daha sonraki çalışmalarda verimlilik reel ücretlere bağlanırken, aynı zamanda fiyatların Walrascı denge değerlerinden sapma nedenleri açıklanmıştır. Verimlilik ve ücret arasındaki ilişki eksik ve asimetrik bilgiye dayandırılmaktadır. Ücretlerin düşmesi, işçinin gayretini düşürmekte ve böylece hem işçinin verimliliğini azaltmakta hem de emeğin maliyetini arttırmaktadır.

İçerdekiler-Dışarıdakiler Modeli:

Emek piyasasında reel ücret rijitliğini açıklayan bir diğer yaklaşım, içerdekiler-dışarıdakiler modelidir. Modele göre işçiler içerdekiler ve dışarıdakiler olmak üzere ikiye ayrılırlar (Eren, 1994: 289). İçerdekiler, tecrübelidirler ve değiştirilmeleri firmaya maliyet yüklemektedir. Dışarıdakiler, işsizdir ya da ikincil sektörde çalışmaktadırlar. İstihdam yanında emek piyasasının gücü üzerinde de duran içerdekiler-dışarıdakiler modelinin en önemli varsayımı, dışarıdakini içeridekilere dönüştürme maliyetinin yüksek olmasıdır. Modelde ayrıca, içerdeki eğitilmiş i şçilerle dışarıdaki eğitilmemiş işçilerin tam olarak ikamesi mümkün değildir. Model, gönülsüz işsizliği içerdekiler ve dışarıdakiler arasındaki çıkar çatışması ile açıklamaktadır. Buna göre, işe alma ve işten çıkarma maliyetlerini kapsayan, emek dönüşüm maliyeti içerdekilerin güçlü olmasının önemli nedenlerinden biridir. Buna göre, yeni kiralanan işçilerin eğitim maliyetleri ve işten çıkarılanlara ödenen tazminatlar ve kıdem maliyetleri vb. maliyetler işe alma ve işten çıkarma maliyetlerine örnek olarak verilebilir. Dönüşüm maliyetleri nedeniyle, dışarıdakiler daha az caziptir (Greenwald ve Stiglitz, 1993: 27).

İçerdekilerin güçlü pozisyona sahip olmalarının bir diğer nedeni de taciz ve işbirliği ile açıklanmaktadır. İçerdekiler, hem işbirliği hem de arkadaşça olmayan davranışlarla yeni işe yeni girenlerin faydasını etkileyebilirler. Yeni girenler, ancak tecrübeli olurlarsa,

işbirliği ve taciz aktivitelerine sahip olabilirlerken, dışarıdakiler ise işsizdirler ve böyle bir konumları söz konusu değildir. Dolayısıyla, içerdekiler taciz ve işbirliği aktivitelerini kullanarak ekonomik rant elde etmeye çalışabilirler. İçerdekiler-dışarıdakiler yaklaşımında kendi üyelerinin, yani içerdekilerin haklarını koruyan sendikaların etkileri de çok önemlidir. Sendikalar, işe alınma ve işten çıkarılma maliyetlerini belirleyerek, taciz ve işbirliği aktivitelerinin çeşitlerini ve içerdekilerin pazarlık gücünü arttırarak, yani rant paylaşma araçlarını içerdekilere sağlayarak, içerdekilerin ücretinin artmasına yardımcı olmaktadırlar. Emek piyasalarını dengelemeyen oluşumları reel katılıklarla açıklayan yukarıda modeller, Keynesyen görüşlerle tam uyuşmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu eleştirilere göre, emek piyasasındaki reel katılıklar toplam talep ve üretim arasındaki ilişkileri Keynesyen özelliklere uygun bir şekilde açıklayamamaktadır. Örneğin, etkin ücretler yaklaşımında fiyatlar yükseldiğinde, firmalar ücretleri de aynı oranda yükseltecektir. Böyle bir durumda, parasal genişlemenin herhangi bir reel etkisi olmayacak, yani para yansızlığını sürdürecektir. Başka bir deyişle, klasik dikotomi geçerli olacaktır. Bu nedenle, Keynesyen görüşlerin açıklanmasında nominal katılıkların daha önemli olduğu ileri sürülmektedir (Paya, 2002: 29).

3.4.5 Doğal İşsizlik Oranı, NAIRU ve Histeresiz Etkisi

Çoğu Keynesyenler, "doğal işsizlik" oranı kavramı yerine enflasyon oranını yükseltmeyen işsizlik olarak tanımlanan "non-accelerating inflation rate of unemployment" kelimelerinin baş harflerinden oluşan NAIRU (enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı) kavramını tercih etmişlerdir. İşsizlik oranının düşük olması, ücretleri arttırma yönünde baskı uygulamakta ve böylece ücretlerin genelinde artışlar meydana gelmektedir. Firma maliyetlerinin tüketiciye aktarıldığı varsayımı altında, işsizlik oranındaki düşüşlerin enflasyonun yükselmesine neden olması muhtemeldir. Buna karşın işsizlik oranının yükselmesi de benzer şekilde enflasyonun düşmesine neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, değişmeyen enflasyon oranına denk gelen bir işsizlik oranı olacaktır. Bu oran, enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı (NAIRU) olarak adlandırılmaktadır. Ball ve Mankiw, NAIRU kavramının genel anlamda "doğal işsizlik oranı" ile eşanlamlı olduğunu ileri sürmektedirler. Buna göre, her iki kavram da para politikasının veya daha genel olarak toplam talebin, enflasyon ve

işsizliği en azından kısa dönemde zıt yönlerde etkilediğini belirtmektedir. Ancak doğal işsizlik oranı ile NAIRU karşılaştırıldığında, doğal işsizlik oranı hipotezi tam rekabet piyasaları, NAIRU ise mal ve emek piyasalarında tekelci rekabet varsayımı ile ilgilidir. NAIRU doğal işsizlik oranından farklı olarak enflasyon oranını aşağıya çekmek için gereken işsizlik oranını teorize eden bir yaklaşımdır (Greenwald ve Stiglitz, 1993: 29).

Stiglitz, NAIRU'nun faydalı bir analitik kavram olduğunu savunmaktadır. Stiglitz'e göre, enflasyonun nedenlerini anlamak için iyi bir teori olan NAIRU, enflasyondaki değişmeleri öngörebilme açısından anlamlı ampirik bir temel oluşturmaktadır. NAIRU, ayrıca makro ekonomi politikaları açısından da genel anlamda kılavuzluk etme özelliği taşımaktadır. İşsizlik oranı, NAIRU'dan düşük olduğu zaman, enflasyon oranını yükseltecek şekilde ve tersi durumda yani işsizliğin NAIRU'dan yüksek olduğu durumda enflasyon oranını düşürecek şekilde baskı oluşacaktır. Sonuç olarak, NAIRU ve Friedman'ın "Doğal Oranı" kavramları benzer içeriklidir. Ancak, Doğal Oran Analizi'nde işsizlik düzeyindeki sapmalar, enflasyon ile ilgili beklenti hatalarından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, Friedman'ın analizinde beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranlarının farklı olması, işsizliğin doğal düzeyinden sapmasına sebep olmaktadır (Stiglitz, 1997: 4).

Histeresiz Tezi:

1980'li yıllarda işsizlik oranlarının özellikle Avrupa'da dramatik bir şekilde yükselmesi, doğal işsizlik oranının da, NAIRU'nun da yükselmiş olma ihtimalini gündeme getirdi ve yapılan ekonomik araştırmalar bunu doğruladı. Doğal işsizlik oranı veya NAIRU'nun yükselmesi ile ilgili olarak iki farklı görüş ileri sürüldü. Bunlardan ilki; işsizliğin yükselmesini emek piyasalarında esnekliğin azalması ile açıklamaya çalışan görüştür. Buna göre, güçlü sendikalar, yüksek işsizlik ödemeleri (unemployment compensation), asgari ücret uygulamaları, katı düzenlemeler (ezcessive regülation) ve yüksek vergiler doğal oranın yüksek olmasının nedenleridir. Ancak, bu faktörlerden bir kısmının 1970'lerde artan işsizliği açıklayabileceğini ileri süren bazı iktisatçılar, 1980'lerde yaşanan işsizliğin açıklanmasında bunların ikna edici ve yeterli olmadığını düşünmüşlerdir. Örneğin İngiltere'de bu dönemde sendikaların gücü önemli ölçüde azalmıştı. Cari işsizlik oranı ve doğal işsizlik oranlarındaki eşanlı yükselme konusunda ikinci açıklama, bazı Yeni Keynesyen iktisatçılara aittir. Doğal oranın geçmiş

dönemdeki işsizlik oranlarından etkilendiğini açıklamaya yönelik bu modeller, Histeresiz Teorisi olarak adlandırıldı (Paya, 2002: 29).

3.4.6 Politika Sonuçları

Yeni Keynesyen modellerde, paranın yansız olmadığı ve toplam talep politikalarının (aktivist politikalar) üretim ve istihdam üzerinde etkili olduğu savunulmaktadır. Ücret ve fiyatların katı olması, dolayısıyla piyasaların kendiliğinden dengeye gelmemesi, hükümet müdahalelerini gerektirmektedir. Ancak toplam talep politikalarının gerekliliği sadece ücret ve fiyat katılıkları ile açıklanmamaktadır. Ekonomik birimlerin fiyatları ve ücretleri birbirine danışmadan, yani koordinasyonsuz bir şekilde belirlediği durumlarda da piyasaların kendiliğinden dengeye gelmemesi söz konusu olabilir. Buna göre, fiyat ve ücretler esnek olsa bile, ekonomiyi istikrara kavuşturmak için toplam talep politikaları uygulanmalıdır. Yeni Keynesyenler, şokların kaynağından daha çok, ekonominin şoklara verdiği tepki ile ilgilenirler. Yani, şokların arz kaynaklı mı yoksa talep kaynaklı mı olduğu sorusu, şokların yarattığı etkilerden daha az önemlidir. Bunun dışında, ekonomiler hem arz yanlı hem de talep yanlı faktörler tarafından etkilenebilir. Ayrıca herhangi bir şokun arz yanlı faktörlerden mi yoksa talep yanlı faktörlerden mi kaynaklandığını belirlemek her zaman mümkün olmayabilir (Stiglitz, 1997: 6).

Geleneksel (eski) Keynesyen'lerden farklı olarak ekonomide arz cephesiyle de ilgilenen Yeni Keynesyen'ler işsizlik konusunda arz yanlı politikalar da önermektedirler. Buna göre, içerdekilerin gücünü azaltmak ve dışarıdakileri, işveren için daha çekici kılmak amacıyla kurumsal, yani yapısal reformlar önerilmektedir. Bu öneriler, daha çok, reel ücret rijitliği konusunda çeşitli açıklamalar getiren Yeni Keynesyen İktisatçılara aittir. Önerilerin politikalardan bir diğeri de işsizlik sigortası sisteminde reform yapılmasıdır. İşsizlik ödemelerinin, olumsuz etkileri birçok Yeni Keynesyen iktisatçı genel kabul görmektedir. Bunlara göre, gayri iradi işsizliği arttıran işsizlik sigortası sisteminde gerekli reformlar yapılmalıdır. Son olarak, Avrupalı bazı Yeni Keynesyen iktisatçılar, koordinasyonsuz ücret pazarlık sisteminin olumsuz etkisini gidermek için bir tür gelirler politikası önermektedirler. Ekonomide histeresiz etkisi bulunduğunda ve cari işsizlik oranı, NAIRU'yu aştığında, ücretlerin dondurulması gibi geçici bir gelirler politikası

uygulanmalıdır. Bu iktisatçılara göre, böyle bir uygulama, işsizliği tekrar NAIRU seviyesine düşürecektir. Ancak, Mankiw bu görüşe karşı çıkmaktadır (Paya, 2002: 31).

3.5 NeoKlasik Okul ve Emek Piyasası

1960'lı yıllarda etkili olmaya başlayan Monetarist'ler, bu dönemde etkili olan ve Neoklasik Sentez olarak tanımlanan Keynesyen yaklaşımı tamamen dışlamamışlardır. 1970'li yıllarda şekillenmeye başlayan ve çıkış noktasında Paracı görüşler bulunan Yeni Klasik Ekol veya Yeni Klasik Makro Ekonomi, Neoklasik Sentezci görüşlerden kesin bir kopuşu temsil etmektedir (Paya, 2002: 32).

3.5.1 NeoKlasik İktisat

Rasyonel Beklentiler Hipotezi, Piyasaların Sürekli Temizlenmesi Hipotezi ve Toplam Arz Hipotezi olarak genel kabul görmüş üç hipotezi bulunan NeoKlasik yaklaşımın başlıca temsilcileri arasında, Robert Lucas, Thomas Sargent, Robert Baro, Edward Prescott ve Neil Wallace gibi iktisatçılar sayılabilir. Neoklasik Sentezci yaklaşım, enflasyon ve işsizliğin bir arada olamayacağını öngörmektedir. Neoklasik Sentez'in teorik çerçevesinde, ya toplam talep üretimden büyüktür ve enflasyon ortaya çıkar ya da toplam talep üretimden küçüktür ve işsizlik ortaya çıkar. Dolayısıyla, Neoklasik Sentezci Phillips eğrisi analizine göre işsizlik ve enflasyon arasında bir değiş-tokuş kaçınılmazdır; yani bu iki olgu bir arada ortaya çıkamaz. 1970'lerde ortaya çıkan stagflasyon, yani enflasyon ve işsizliğin birlikte artması, 1960'larda Monetaristler tarafından eleştirilen Neoklasik Sentezci yaklaşımın Phillips Eğrisi analizinin tekrar tartışılmasına neden olmuştur. Friedman ve Phelps kısa dönemde işsizlik ve enflasyon arasında ilişki olduğunu, ancak uzun dönemde ekonominin doğal işsizlik oranında bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. NeoKlasikler'e göre ise işsizlik ve enflasyon arasında kısa dönemde bile değiş-tokuş söz konusu olmamakta ve fiili işsizlik oranı, herhangi bir zaman anında doğal orana karşılık gelmektedir (Yay, 2001: 200).

Özetlemek gerekirse, Keynesyenler, para ve maliye politikalarının toplam talebi etkileyerek çıktı ve istihdam üzerinde göreceli olarak etkili olduğunu, buna karşılık, bu politikaların enflasyon oranı üzerindeki etkilerinin zayıf olduğunu ileri sürerler. Monetaristler talep yanlı hükümet müdahalelerinin kısa dönemde doğal işsizlik oranını düşürürken, uzun dönemde sadece enflasyon artışına yol açmaktadır. Yeni Klasik

İktisatçılar ise işsizlik oranını sistematik olarak düşürmenin kısa dönemde dahi mümkün olmayacağını ve enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasında bir ilişkinin söz konusu olmadığını savunmaktadırlar (Paya, 2002: 34).

NeoKlasik yaklaşımın en temel özelliği, Rasyonel Bekleyişler Hipotezi'dir. Rasyonel beklentilere göre, bireyler beklentilerini oluştururken mevcut tüm bilgileri doğru biçimde yorumlamakta, sistematik hata yapmaktan kaçınabilmekte ve dolayısıyla doğru tahminde bulunabilmektedirler. Rasyonel beklentiler hipotezi, kişilerin tahminlerinde hata yapmayacaklarını değil, hataların sistematik hatalar olmayacağını vurgulamaktadır. Başka bir deyişle rasyonel beklentiler geçerliyse hatalar rastlantısaldır. Örneğin enflasyon her zaman kesin olarak öngörülemez, ancak enflasyonla ilgili tahminlerde sistematik hatalar söz konusu olmaz. Lucas'ın iktisadi politikaya ilişkin geleneksel değerlendirmelere yönelttiği eleştiri, Rasyonel bekleyişler yaklaşımının temel bir ilkesine dayanmaktadır. Bu temel ilke, bekleyişlerin oluşma biçiminin tahmin edilecek değişkendeki bir değişiklikle birlikte değişeceğini ifade etmektedir. İktisat politikaları uygulamaları ile beklentiler arasındaki karşılıklı etkileşim, NeoKlasik yaklaşımın odak noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu karşılıklı etkileşim, ilk kez Lucas tarafından 1976 yılında yayınlanan bir makalede ele alınmıştır (Orhan, 1995: 168).

3.5.2 Rasyonel Bekleyişli Emek Piyasası Analizi

NeoKlasik yaklaşım, ekonomik birimlerin maksimizasyon ilkesine göre karar verdiklerini varsayar. Bu bağlamda, tüketiciler ve firmalar mevcut tüm bilgileri kullanarak en uygun kararı verirler. NeoKlasik İktisat teorisinin önemli varsayımlarından biri, bireylerin ekonomik kararlarında sadece reel faktörleri temel alacağı ve piyasaların daima temiz olduğu, yani fiyatların bütün piyasalarda dengeyi sağlayacak kadar esnek olduğudur. Bu bağlamda NeoKlasik teori, işgücü piyasasında denge reel ücret seviyesinde iş arayan herkesin iş bulabileceğini varsaymaktadır. Dolayısıyla, Yeni Klasikler işsizliği "eski" Klasikler gibi gönüllü bir olgu kabul etmektedirler. Buna karşılık Yeni Klasiklerle "eski" Klasikler arasındaki farklardan biri, NeoKlasiklerin Monetaristler tarafından geliştirilen doğal işsizlik kavramını kullanmalarıdır. Başka bir ifadeyle, Klasik yaklaşımda "tam istihdam" kavramı kullanılırken, NeoKlasikler "doğal işsizlik düzeyinde denge" kavramını tercih

etmektedirler. Lucas ve Rapping tarafından geliştirilen "Rasyonel Bekleyişli Emek Piyasası Analizi"nde işçi ve işverenlerin beklenmeyen fiyat enflasyonuna verecekleri tepkilerde fark yoktur. İşçi beklediği ücretle cari ücret arasındaki farka göre emeğini arz ederken, firma da beklediği fiyatla, cari fiyat arasındaki farka göre mal arz etmektedir. Beklenmedik bir enflasyon durumunda her iki kesim de sinyal alma sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır (Ardıç, 2001: 52).

Emek Piyasasında Dönemlerarası İkame:

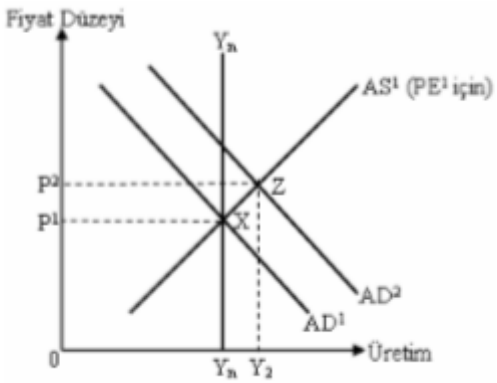
Emeğin zamanlararası ikamesi modeline göre, emek arzı ve istihdam seviyesindeki değişme, işçilerin çalışma ve boş zaman arasında yapacakları tercihler sonucunda belirlenir. Lucas ve Rapping ilk çalışmalarında bireylerin emek arzını, mallar ve boş zaman arasındaki seçim temelinde incelemişlerdir. Temsili bireyden hareketle toplam emek arzının incelendiği modelde seçim sadece cari mal ve boş zaman arasında değil, aynı zamanda cari emek arzı ve gelecek emek arzı arasındadır. İşçi, çalışma kararını verirken veya çalışacağı süreyi belirlerken, önce cari dönem ücret düzeyini değerlendirir. Cari reel ücret düzeyi, normal, beklenen ücret düzeyinin üzerinde ise, cari reel ücret, gelecek döneme oranla yüksek olarak değerlendirilir. Bu nedenle işçiler cari dönemde daha fazla emek arz ederler. Başka bir ifadeyle, beklenen ücret düzeyinin üzerindeki reel ücretler, cari dönemde çalışma arzusunu arttırırken, gelecek dönemde çalışma arzusunu azaltacaktır. İşçiler gelecekte daha fazla boş zamana sahip olmak için bugün daha fazla çalışacaklardır. Cari dönem boş vakit, gelecek dönem boş vakit ile ikame edildiği için dönemlerarası (intertemporal) ikame ilişkisinden bahsedilmektedir.

3.5.3 Politika Etkisizliği Hipotezi

Ekonomik politikanın yaratacağı etkiler halkın bu politika konusundaki bekleyişlerine bağlı olduğu için, ekonomik birimlerin bekleyişleri izlenen ekonomik politikadaki değişme karşısında takınacakları tutumu da belirleyecektir. Ekonomik politikalar konusundaki bu ayrım, literatürde beklenen-beklenmeyen (anticipatedunanticipated policy) ayrımı olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu ayrıma göre beklenmeyen politikaların etkileri aşağıda grafik yardımıyla gösterilmektedir.

Başlangıçta ekonomi X noktasındadır. X noktası, PE^1 gibi bir fiyat düzeyi bekleyişleri sonucu oluşan toplam arz eğrisi (AS1) ile toplam talep eğrisinin kesiştiği (AD^1) denge durumunu göstermektedir. Toplam hasılanın Yn düzeyinde olduğu X noktasında gerçekleşen fiyat (P^1) ile beklenen fiyat PE^1 eşittir.

Şekil 18. Beklenmeyen Politikanın Etkileri

Kaynak: (Ardıç, 2001: 56).

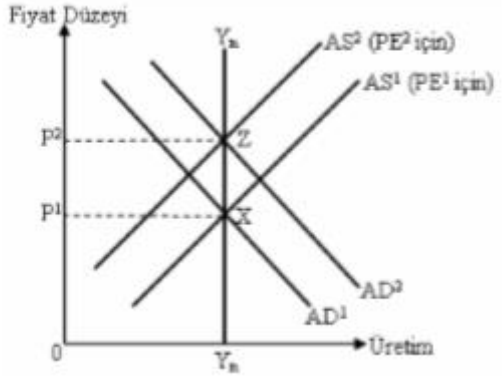
Ekonomi X noktasında iken merkez bankasının ekonomik birimlerin beklemediği genişlemeci bir para politikası uygulaması sonucunda toplam talep eğrisi yukarı doğru kayarak AD^2 konumuna gelecektir. Böyle bir durumda, beklenmeyen bir talep artışı söz konusu olduğu için beklenen fiyat düzeyi aynı kalacak ve toplam arz eğrisinin konumu değişmeyecektir. AD^2 ve AS^1 eğrilerinin kesiştiği Z noktasında yeni dengeye ulaşılacaktır. Z noktasında cari fiyat düzeyi (P^2), beklenen fiyat düzeyinden yüksek olduğu için, firmalar sürprize uğrayacak ve üretimlerini, emek taleplerini arttıracaklardır. Cari üretim seviyesi Y^2, doğal denge seviyesinin Y_n üzerine çıkacak ($Y_2>Y_n$) ve işsizlik oranı doğal işsizlik oranının altına inecektir (Ardıç, 2001: 57). Ancak belirtmek gerekir ki üretim ve istihdam seviyesindeki bu artış geçicidir. Çünkü rasyonel davranan ekonomik birimler, yanıldıklarını anladıklarında üretim ve işgücü talebini kısacaklardır.

Beklenen Politikanın Etkileri:

Merkez bankası genişlemeci bir para politikası uygulayacağını önceden kamuoyuna duyurursa, rasyonel ekonomik karar birimleri, beklentilerini oluştururken

bu enformasyonu dikkate alacaklar ve para arzındaki artışın fiyatlar genel seviyesini yükselteceğini hesaba katacaklardır. Bu durum aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanabilir.

Şekil 19. Beklenen Politikanın Etkinsizliği

Kaynak: (Ardıç, 2001: 59).

Beklenen bir genişlemeci para politikası sonucunda toplam talep eğrisi benzer şekilde sağa kayar ve fiyatlar P^2 düzeyine yükselir. Ancak bu durumda rasyonel beklentilere sahip ekonomik birimler, genişlemeci politika ile birlikte fiyatların yükseleceğini ve P^2 olarak gerçekleşeceğini beklerler. Bu durum toplam arz eğrisinin sola kaymasına neden olacak, böylece arz eğrisi AS^2 konumuna gelecektir. Yeni denge noktası AD^2 ile AS^2 eğrilerinin kesiştiği Z noktasında oluşacaktır. Z noktası, Yn hasıla düzeyi ile P2 fiyat düzeyini temsil etmektedir. Z noktasında gerçekleşen fiyat düzeyi (P_2), beklenen fiyat düzeyine eşit olduğu için, üretim ve dolayısıyla istihdam düzeyi değişmemiş, yani ekonomi doğal işsizlik düzeyinde dengeye gelmiştir. Burada eksik bilgi sorunu olmayan bireyler, fiyatlardaki artışın nispi fiyat artışı olmadığını bildikleri için üretimlerini ve çalışma saatlerini arttırmaları için herhangi bir sebep yoktur.

3.5.4 NeoKlasik Yaklaşımın Politika Önerileri

NeoKlasik yaklaşım Monetaristlerden farklı analizler geliştirmiş olsa da her ikisinin Lakatos anlamda "sert çekirdek"te ve politika önerilerinde birleştikleri/uyuştukları söylenebilir. Buna göre, ekonominin özel kesiminin istikrarlı olduğu, piyasa mekanizmasının ekonomiyi dengeye getirici güç olduğu; devletin ekonomiye müdahalelerinin kaynak ve gelir dağılımını bozduğu hususları her iki

yaklaşımın teorik yapısını oluşturan temel görüşlerdir. Bu ortak düşünceler, hemen hemen aynı politika önerilerinin savunulmasına zemin hazırlamıştır. Parasal kuralların, isteğe bağlı (discretionary) politikalara üstün olması, para ve maliye politikalarının etkinsizliği, politika yapımcılarının güvenilir ve itibarlı olmasının başlı başına politika aracı olması her iki yaklaşımın ortak politika önerileri arasında sayılabilir. Ayrıca NeoKlasik yaklaşımın toplam arzı arttırmak ve işsizlik oranını düşürmeye yönelik politikalar Monetarist yaklaşımın önerdiği arz yanlı politikaların aynısıdır. İşsizlik sigortası ödemelerinde kesintiye gitmek, işçi sendikalarının gücünün kırılması, gelir vergisi oranlarının azaltılması vb. bu politikalara örnek olarak gösterilebilir (Yay, 2001: 204).

3.6 Post Keynesyen İktisat ve Emek Piyasası

Post Keynesyenler, Neoklasik Sentezci iktisatçılardan farklı olarak, Neoklasik teori ve genel denge yaklaşımının tam karşısında yer alırlar. Buna göre, farklı konularda farklı argümanlara sahip Post Keynesyen iktisatçıların ortak özellikleri, Neoklasik veya daha genel ifadeyle Ortodoks iktisat eleştirisidir (Jarchow, 1994: 207).

3.6.1 Post Keynesyen Teorinin Gelişimi

Post Keynesyen yaklaşım, istihdam düzeyini belirleyen faktörlerin neler olduğu, uzun süreli yüksek işsizlik ve düşük üretim düzeylerinin nasıl ve niçin yaşandığı gibi konularda açıklama getirilen Genel Teori'de Neoklasik iktisada meydan okunduğunu ileri sürmektedir. Post Keynesyenler için ekonominin her alanda çalışmasını sağlayan taleptir. Gelir dağılımı, belirsizlik, tüketici davranışları, girişimcilerin "hayvani içgüdüler"i ve uygulanan hükümet politikaları gibi birçok faktörden etkilenen toplam talep düzeyi, işsizlik ve enflasyon oranlarını belirlerken, gelir dağılımını da etkilemektedir. Post Keynesyen teorinin ortaya çıkmasında, Michal Kalecki'nin çalışmaları önemli bir yere sahiptir. Kalecki, Keynes'den bağımsız olarak geliştirdiği konjonktür analizinde talebin önemini vurgulamıştır. Ancak, Kalecki, Keynes'ten farklı olarak firmalar arasında farklı derecelerde rekabet olduğunu varsaymış ve konjonktür analizini de farklı toplumsal sınıflar ve farklı ekonomik sektörler açısından ele almıştır. Kalecki'yi, Joan Robinson çalışmaları izlemiştir. Robinson'a göre, dinamik bir yapıya sahip olan ve zaman içinde değişip büyüyen ekonomilerde stabil dengeden bahsetmek uygun değildir. Robinson, ayrıca tam rekabet varsayımının gerçekçi olmadığını ve bu

nedenle gerçek dünyanın ekonomi kitaplarından farklı olduğunu vurgulamaktadır. Kalecki ve Robinson dışında, Kaldor, Sraffa, Asimakopulos, Harcourt, Galbraith gibi iktisatçılar, değişik konularda yaptıkları çalışmalar ile Post Keynesyen düşüncenin ilk dönem gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Bu iktisatçılar, "ilk kuşak Post Keynesyenler" olarak adlandırılmaktadır (Jarchow, 1994: 207).

Amerika'da ikinci kuşak Post Keynesyenlerin ilk temsilcileri, Sidney Weintraub ve Paul Davidson'dur. Journal of Post Keynesian Economics dergisi, bu grubun çalışmalarının kitlelere duyurulmasında önemli rol oynamıştır.335 Önemli temsilcileri arasında Victoria Chick'in de bulunduğu bu grup, bazı kaynaklarda Post Keynesyenlerin bir alt grubu olarak sınıflandırılmakta ve Köktenci Keynesyenler olarak adlandırılmaktadır. Weintraub'un öğrencisi olan Davidson, özellikle para konusunda yaptığı çalışmalarla ön plana çıkmıştır. Davidson'a göre, para, diğer mallardan farklıdır. İnsanlar parayı elinde tutmak istiyor ve mal satınalmıyorsa, işletme satışları düşer ve işçiler işten çıkarılır. Davidson, belirsizliğin tahmin yapmayı zorlaştırdığını ve bu durumun da insanları ellerinde para tutmaya ittiğini belirtmektedir. Çalışmalarında daha çok belirsizliğin ve finans piyasalarının önemi üzerinde duran ikinci kuşak veya Amerikan Post Keynesyneler'in diğer temsilcileri arasında, Minsky, Shackle vb. iktisatçılar sayılabilir (Orhan, 1995: 170).

3.6.2 Post Keynesyen Metodoloji

Post Keynesyenler, determinizme karşı çıkarlar ve Keynes'in belirsizlik teorisine bağlı kalırlar. Keynes, belirsizlikle ilgili olarak Post Keynesyenlerin de savunduğu iki yaklaşım geliştirmiştir: Birincisi, geleceğin belirsiz olması ve ikincisi, gerçek dünyanın ekonomisi olarak adlandırılan yöntem. Belirsizlik, yatırımların değişkenliğini, yani volatilitesini ve ekonominin dengesizliğini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu durum, Neoklasik iktisattan kopuş anlamına gelmektedir. Çünkü, gelecek bilinmiyorsa, fayda veya karın maksimizasyonu yaklaşımı anlamlı değildir. Friedman'a göre, teorinin yapısı ve varsayımlarının gerçekçi olması veya olmaması teorinin değerlendirilmesi açısından önemli değildir. Önemli olan, teorinin tahmin gücüdür. Buna göre, hangi teori daha iyi tahmin veriyorsa o teori seçilmelidir. Post Keynesyenlere göre, teorinin oluşturulmasında başlangıç noktası, gerçek dünyanın doğasıdır. Friedman tarafından önemsenmeyen, teori ve gerçek dünya arasında uyumluluk, Post Keynesyenler

açısından belirleyicidir. Davidson, ortodoks analizlerde mantıksal zamandan (logical time) hareket edildiğini, buna karşın geri döndürülemez nitelikteki tarihsel zamanın (historical time) dikkate alınmadığını belirtmektedir. Gerçekte, iktisadi süreçler, mantıksal zaman içinde değil, tarihsel zaman içinde gerçekleşmektedir (Fitzgibbons, 2000: 103).

Post Keynesyenlere göre içsel olan, yani sistemin doğasından kaynaklanan belirsizlik kriz nedenidir ve ekonomiye müdahalenin önemli gerekçesidir. Ayrıca, ekonometriye karşı olmamakla birlikte sınırlarını çizerler ve insan faaliyetlerinin tasarlanmayan sonuçlarını anlamak gerekliliğini belirtirler. Post Keynesyenler, ekonomiyi ilgili değişkenlerinin tümünün bilinmediği açık bir sistem olarak incelerler. Sosyal sistem, kurumları ve alışkanlıkları ile sürekli gelişir, evrim geçirir ve ekonomik birimler sürpriz yapabilirler, yani beklenmeyen davranışlar sergileyebilirler. Buna karşın, ana akım iktisat dünyayı kapalı sistem olarak ele alır. Bu durum, ekonometri teknikleri ile ampirik olarak test edilebilen basit formel modellerin kullanımına dayanak oluşturur. Kesin bir şekilde tanımlanan ilgili değişkenler, zaman ve mekanın dikkate alınmadığı analizlerde kullanılır (Eren, 1994: 290).

3.6.3 Post Keynesyen İktisatta Bazı Temel Konular

Keynes'in değer ve bölüşüm teorisiyle çok fazla ilgilenmediğini belirten Robinson'a göre, Kalecki eksik rekabeti analize dahil ederek ve yatırımların kar payları üzerindeki etkisini vurgulayarak Genel Teori'ye katkıda bulunmuştur. Kalecki'nin efektif talep ve bölüşümle ile ilgili görüşleri birbirini tamamlamaktadır. Buna göre, efektif talebi belirleyen yatırım ve tüketim, bölüşüm payları olan kar ve ücretlere eşittir. Kalecki'nin analizinde, yatırımların değişmesi, ücret ve karları değiştirerek gelir dağılımını etkiler (Özel, 1990: 128). Kalecki'nin analizinde kapitalistlerin tüketimi veri iken, yatırımlar ne kadar yüksek ise reel ücretler o kadar düşük olmakta ve işçi sınıfının tüketimi daralmaktadır. Bu modele göre işçilerin tasarruf yapması söz konusu olmadığı için, tasarrufların değişerek yatırımlara eşitlenmesi karların değişmesini gerektirmekte, diğer bir ifade ile karlardaki değişme ile tasarruflardaki değişme aynı yönde olmaktadır. Eichner ve Kregel, işçilerin tasarruf eğilimlerinin sıfır olduğu varsayımı altında yatırım oranları ile kar oranları arasındaki doğru yönlü ilişki olduğunu ileri sürerler. Buna göre, yatırım düzeyinin yüksekliğine bağlı olarak değişen büyüme oranı arttığında

kapitalistlerin milli gelirden aldıkları pay artarken, büyüme oranı azaldığında işçilerin payı artmaktadır. Post Keynesyenler, enflasyonu da gelir dağılımı ile açıklamakta ve enflasyonun sınıflar arasındaki bölüşüm mücadelesinden kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Nominal ücretlerin kurumsal faktörler tarafından ve reel ücretlerin mal piyasasında belirlendiği varsayılmaktadır. Bu durumda, nominal ücretler artarsa, firmalar reel ücretleri düşürmek için mal fiyatlarını arttırırlar. Diğer bir ifadeyle, çalışanlar milli gelirden aldıkları payı arttırmak için nominal ücretleri arttırırlarsa kapitalistler, üreticiler de kar payının azalmaması için fiyatları arttırırlar (Eren, 1994: 292).

Post Keynesyen iktisatçıların üzerinde durduğu temel konulardan biri de fiyatların belirlenmesi ile ilgilidir. Post Keynesyen modelde ürün fiyatları, "mark-up" fiyatlandırma yöntemine göre belirlenir. Mark-up fiyatlandırma, fiyatların birim maliyet üzerine kar marjı koyularak belirlenmesini ifade eder. Post Keynesyenlere göre büyük ölçüde bir önceki dönem üretiminin parasal maliyetlerine bağlı olan fiyatlarda süredurum (atalet) söz konusudur. Maliyetler, ara malların geçmiş fiyatları, emeğin ücreti vb. tarafından belirlenirken, ürüne, endüstriye ve monopol derecesine göre değişebilen mark up'lar üreticiler tarafından belirlenir. Maliyetler ve mark-up'lar zaman içinde birlikte fiyatlar genel düzeyini belirlerler. Fiyatlar, çalışanların pazarlık gücüne sahip olduğu durumda, ücret maliyetlerindeki yukarı yönlü değişmeye bağlı olarak artar. Fiyat değişmeleri, kredi ve para talebi değişmelerine neden olur. Buna göre, mark up yaklaşımında sebep sonuç ilişkisi, fiyat değişmelerinden kredi ve para talebine doğrudur. Fiyatlar, ücretlerle birlikte ve aynı yönde değiştiği için nominal ücretlerdeki değişmeler reel ücretleri etkilemeyecektir. Bu bağlamda, nominal ücretlerin esnek olması, reel ücretlerin esnek olmasını sağlamayacaktır. Dolayısıyla nominal ücretlerdeki değişmeler işsizliği azaltmayacaktır (Mıhçı, 1995: 162).

3.6.4 Post Keynesyen Yaklaşımda Emek Piyasası

Post Keynesyenlerin emek piyasası analizi, Geleneksel Yaklaşımdan radikal bir kopuşu ifade eder. Post Keynesyen yaklaşımda, ne emek talebi ne de emek arzı reel ücrete bağlı değildir. Buna göre, emek piyasasının "gerçek" bir piyasa olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla, ücret oranının piyasa temizleme işlevinden ve buna bağlı

olarak işsizliği ortadan kaldıracağından söz etmek de mümkün değildir (Appelbaum, 1979: 100).

Post Keynesyen Emek Piyasasının Genel Özellikleri:

Geleneksel emek talebi analizinde, emek talebi istihdam edilen son işçinin üretime katkısına, yani emeğin marjinal ürününe bağlıdır. Post Keynesyenlere göre ise emek talebi ürün piyasasında belirlenen "efektif talebe" bağlı olarak değişmektedir. Davidson, Post Keynesyen istihdam teorisinin, Genel Teori'de "Efektif Talep İlkesi" başlığını taşıyan üçüncü bölümden türetildiğini yazmaktadır. Kısaca, emek talebi Post Keynesyenlere göre firmanın üretmeyi planladığı çıktı düzeyine bağlıdır. Diğer bir ifade ile emek talebi, toplam ekonomik faaliyet düzeyine bağlıdır. Buna göre Post Keynesyen emek analizinde, toplam emek talebi için temel öneme sahip olan faktör efektif taleptir. Post Keynesyenler, emek arz kararının Geleneksel Teori ile açıklanmasını sadece totoloji değil aynı zamanda ampirik olarak gerçeği yansıtmadığını ileri sürerler. Emek arzı ve boş zaman kararları, tüketicilerin kahve ve çay arasında yaptıkları tercihin aksine, genellikle uzun dönemlidir ve sonuçları itibariyle yüksek derecede bir belirsizliğe maruz kalmaktadır. Bunun dışında "emek arz kararı" teriminin kendisi anlamsızdır. Çünkü birçok iş, ya kabul et ya da terk et temeline göre teklif edilmektedir. Gelir ve boş zaman arasında yapılan tercihle ilgili olarak işçilerin çalışma saatlerini değiştirebilmek için imkanlarının çok az veya hiç olmadığının belirtilmesi gerekmektedir (Appelbaum, 1979: 102).

3.6.5 Post Keynesyen Yaklaşımda AS-AD Analizi

Post Keynesyenler, Neoklasik AS-AD analizini birkaç noktada eleştirmektedir. Birincisi, toplam arz fonksiyonu sadece Neoklasik teorinin sürekli azalan getiri varsayımı altında yukarı doğru eğimli olabilir. Ancak, sabit birim maliyetlerin geçerli olduğu bir durumda, AS eğrisinin yatay eksene paralel olabilir. Post Keynesyenlerin Neoklasik AS-AD analizinde itiraz ettikleri ikinci nokta, aşağı doğru eğimli toplam talep eğrisi konusundadır. AD eğrisinin negatif eğimli olması, Pigou etkisi, Keynes etkisi ve dış ticaret etkisi olarak adlandırılan üç tür etki ile açıklanmaktadır. Keynes etkisinin genellikle önemsiz olduğunu belirten Post Keynesyen yaklaşım, dışa açık küçük ekonomiler dikkate alınmadığında dış ticaret etkisinin oldukça önemsiz olacağını ileri sürmektedir. Post Keynesyenlere göre Pigou etkisi dikkate bile alınmamaktadır.

Çünkü varlık fiyatlarının düşmesi ve borçların reel değerinin yükselmesi, finansal krizi tetikleyebilir. Kriz döneminde ise tüketim ve yatırım harcamalarının artması değil, tam tersine kısılması beklenmelidir. Bu açıklamalar, AD eğrisinin eğimi konusunda herhangi bir genellemenin yapılamayacağını anlamına gelmektedir. Üretim ve istihdam düzeyinin toplam talebe bağlı olarak değiştiğini ileri süren Post Keynesyenlere göre, işsizlik sorunu emek piyasasına yönelik politikalarla çözülemez. İşsizlik sorunu daha ziyade ürün piyasalarında ve talep yönlü olarak ele alınmalıdır. Post Keynesyen yaklaşım, bu bağlamda daha düşük reel faiz oranlarının ve daha yüksek kamu harcamalarının üretim ve istihdam düzeyi artışını hızlandıracağını ileri sürmektedir (Appelbaum, 1979: 103).

3.6.6 Post Keynesyen İktisat ve Radikal Ekonomi Politik

Radikal Ekonomi Politik (REP), bir iktisat okulunun adı değildir. Radikal Ekonomi Politik kavramının, başta Post Keynesyen, Marksist, Kurumcu ve Sraffacı (veya neo-Ricardocu) teoriler olmak üzere çeşitli heterodoks yaklaşımları kapsadığı, daha doğru bir ifadeyle bu yaklaşımlarla ortak paydalar taşıdığı söylenebilir.

Radikal Ekonomi Politikte Emek Piyasası Analizi:

REP içinde yer alan iktisatçılar, toplumu somut tarihsel koşullar içinde mevcut bir sosyal sistemler bütünü olarak görürler. Bu nedenle toplumu sosyal, politik ve ekonomik yönlerini birbirinden ayırmadan bir bütün olarak ele alırlar. REP'e göre temel süreçler esas itibariyle politiktir. Burada politik kelimesi ile kastedilen egemen bir grubun tabii gruba iktidar ve otoritesini dayatmasını sağlayan kurumsal düzenlemelerdir. Başka bir ifade ile toplumda çıkar uyumu değil, çıkar çatışması söz konusudur ve bu da güç ilişkilerinin doğmasına yol açar. REP ayrıca, mevcut kurumsal düzenlemelerin alternatiflerinin olduğunu ve bu alternatiflerin yerleşik olanın yerini almasının mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Bu son özellik, REP'i Post Keynesyen iktisattan ayırmaktadır (Savaş, 2007: 14).

Marksist Emek Piyasası Analizi:

Kendini Marksist olarak adlandıran iktisatçılar arasında genel kabul gören bir emek piyasası teorisinin varlığından söz etmek güçtür. Bu nedenle, ancak Marx'ın analizlerinin bazı önemli vurgularından söz edilebilir. Marx'a göre Klasik iktisatçılar

aslında yeni gelişen kapitalist sınıfın temsilcileridir. Bu nedenle, Marksist yaklaşıma göre bu dönemin iktisatçıları, kapitalist üretim ilişkilerini onun içinde yer aldığı belirli sosyal ve tarihsel ilişkilerden soyutlayarak, evrensel ilişkiler olarak göstermişlerdir. Marx, ekonomik analizini İngiliz iktisatçılarına, özellikle Ricardo'ya dayandırmıştır. Ancak onlardan farklı olarak Marx'ın sisteminde tarihsel bakış açısı ön plandadır. Marx'a göre kapitalizm belli tarihsel koşullarda gelişen ve kendi iç özelliklerine bağlı olarak dönüşüme uğrayacak belli bir iktisadi sistemdir. Marksist sistemde kapitalizmin gelişimi emek değer kuramı ile açıklanır. Burada kar, ödenmeyen emek gücünden elde edilen artık değerdir. Yatırım ve teknik gelişme, kapitalistlerin daha çok artık değer elde etme hırsından kaynaklanır. İşçilerin ücret ve çalışma koşulları için verdikleri mücadele işçi sınıfı ve kapitalist sınıf arasında sınıf savaşının doğmasına yol açar. Devlet, kapitalistlerin işçileri baskı altında tutmalarına yardım eden bir aygıttır (Robinson, 1999: 22).

3.6.7 Post Keynesyen Yaklaşımın Politika Önerileri

Klasik-Neoklasik geleneğin, Keynes'in düşünceleri ile hiçbir şekilde bağdaşamayacağı görüşünü savunan ve oldukça geniş yelpazede iktisatçıları kapsayan Post Keynesyen yaklaşım, Keynesyen gelenek içinde Ortodoks olmayan, heterodoks akımı temsil etmektedir. Keynes'in özellikle talep yönlü yaklaşımı konusunda Ortodoks Keynesyenlerle ortak paydalara sahip olan Post Keynesyenler, Ortodoks Keynesyenlerin çoğunun Keynes'i hiç anlamadığını ya da çok az anladığını iddia etmektedirler. Buna göre, Ortodoks Keynesyenler, yani Neoklasik Sentezciler ve Yeni Keynesyenler Ortodoks iktisadın temel yapı bloklarını, yöntemini ve mantığını koruyarak Keynesçilik yapmaya çalışmaktadır. Post Keynesyenler enflasyon konusuna bölüşüm ilişkileri açısından yaklaşmaktadırlar. Buna göre enflasyon emek veya ürüne yönelik aşırı talepten değil, gelir ve üretimin nasıl paylaşılacağına ilişkin çıkar çatışmasından kaynaklanmaktadır. Daraltıcı para ve maliye politikaları, gelir ve üretim düzeyini düşürerek çok büyük işletmeler (megacorps), küçük işletmeler, işçiler ve kamu kesimi gibi gruplar arasında gelir dağılımı ve bölüşüm mücadelesinin daha da şiddetli hale gelmesine neden olmaktadır (Savaş, 2007: 16).

Ampirik gözlemlerin reel ücret ve istihdam arasında ters yönlü bir ilişkiyi doğrulamadığını ileri süren Post Keynesyen yaklaşım, teorik olarak da böyle bir

ilişkinin olmadığı görüşünü savunmaktadır. Buna göre, reel ücret ile istihdam düzeyi arasında negatif bir ilişkinin varlığı teorik bir gerekçeye dayandırılamaz. Daha da önemlisi, eğer makro düzeyde toplam istihdam hacmi ile reel ücret arasında ilişki söz konusu ise, bu ilişkinin yönü Geleneksel yaklaşımın iddia ettiği gibi, reel ücret seviyesinden istihdam hacminin büyüklüğüne doğru değil, tersine istihdam düzeyinden reel ücrete doğrudur. Başka bir ifadeyle, reel ücret istihdam düzeyini değil, istihdam düzeyi reel ücret seviyesini belirler. Sonuç olarak Keynes'in eksik istihdamın normal durum olduğu yönündeki görüşüne sıkı sıkıya bağlı kalan Post Keynesyen iktisatçılara göre iktisadi yaşamın aktif iktisat politikaları ile düzenlenmesi gerekmektedir (Appelbaum, 1979: 105).

3.7 Türk Emek Piyasası

Ekonomistlerin emek piyasası ile ilgili politika önerileri, özellikle debatı ülkelerinin geçirdiği aşamalar dikkate alınarak 1950'lerden itibaren incelenmeye başlanırsa, şu dört aşama karşımıza çıkmaktadır (Bildirici, 1998: 8);

- 1950'ler düşük enflasyon ve düşük işsizlikle nitelenebilecek dönem
- 1960'lar işsizlik tehdidi ve hükümete işsizliği önlemek için ekonomistlerce enflasyonun teklif edildiği dönem
- 1970'ler yığımlı işsizlik ve hükümetlere işsizliği bastırmak için yüksek ve hızlanan enflasyonun telkin edildiği dönem
- 1980'lerden günümüze kadar ise, stabilite içün fiyatlar gibi işsizliğin yüksek seviyelerini kabul etme.

Batı ülkelerinde bu gelişmelerin ilginç tarafı, 1970'lerden beri yaşanan enflasyon ve işsizlik birlikteliğidir. Ekonomistler bu duruma çeşitli çözüm üretmişlerdir ancak çözümlerin hiçbiri tam değildir. 1980'lerin sonuna kadar ise ekonomistler ve politika yapıcılar arasında trade-off'daki işsizliğin genel işsizlik olduğu görüşü vardır. Ülkelerin karşı karşıya kaldığı bir diğer sorun ise, düşük verimlilik problemidir. Teknoloji, küreselleşme, esneksizlik, refah devleti uygulamaları bu soruna getirilen açıklamalardan bir kısmıdır. Teknoloji servetin kaynağıdır ve düşük verimli işlerde verimliliği arttıracak bir alet olarak kullanılmaktadır. Esneklik ya da refah devleti argümanları işsizliği açıklayabilir ancak düşük verimliliği açıklayamaz. Günümüzdeki

evrimsel değişiklik ise, trade-off'daki işsizliği emek verimliliğinin dağılımı ile ilişkilendirmektedir. Genellikle kabul edildiği gibi, verimlilik/çıktı korelasyonu için alternative bir açıklama emek gömülemesidir emek gömülemesi ve konjonktürde personel politikası firmalarda değişmektedir. Tecrübeli emek üretim faktörünün sabit ya da sabit benzeri faktörüdür. Yüksek verimli işçilerin işsizlik riskini daha çok taşıdığı kabul edilmektedir. Yüksek verimli işçiler çok yönlüdür, daha düşük gelir gruplarına işsizlik riskini kaydırabilmektedir yani kriz dönemlerinde, yüksek verimli işçiler emek piyasasındam diğerlerini kovmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 199).

Söz konusu evrimsel süreç, Türkiye ekonomisi için şu şekilde değerlendirilebilir: 1970'li yıllarından itibaren dış borçlarında meydana gelen dış ödeme güçlükleri, yüksek oranda fiyat artışı biçiminde görülen, gittikçe ağırlaşan ekonomik bunalım sonucunda ve 1977-1978 yıllarında alınan ekonomik önlemlerin yetersiz kalması üzerine hükümet, 24 Ocak 1980'den başlayarak yeni bir ekonomi politikasını uygulamaya koymuştur. Önceleri geçici bir kararlılık önlemleri dizisi ya da "istikrar tedbirleri" sanılan bu politika düzenlemesi, giderek kalıcı bir nitelik kazanarak, uzun dönemli bir ekonomi politikasına dönüşmüştür. 24 Ocak 1980 sonrası uygulamaya konulan ekonomi politikasının başlıca belirleyici özelliklerinden biri, işgücü ve sermaye gibi temel üretim faktörlerinin fiyatının (ücret ve faizin) piyasa koşullarına göre belirlenmesidir. Bu politikalar çerçevesinde, işgücü fiyatının düşük tutulmasının başlıca üç amacı olduğu söylenebilir: (i) kar oranlarını artırarak yatırımları uyarmak - düşük ücret, diğer koşullar veri alınırsa, yüksek kar anlamına gelir- (ii) yerli üretimin maliyetini düşürerek dış satımı yapılan malların rekabet gücünü arttırmak, (iii) iç talebi kısıtlamak ve iç pazarda alınamaz duruma gelen malların dış satımını arttırmak. Kısacası, emeğin fiyatı düşük tutularak, bir yandan yüksek kar oranının yatırımları uyarması, diğer yandan da maliyet –iç talep unsurlarıyla dış satımın arttırılması amaçlanmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 200).

Ücret düzeyinin genel olarak düşük tutulması sonucu, gelişmekte olan ülkelerin nitelikli işgücü daha çok gelir elde edebileceği gelişmiş ülkelere gitmektedir. Oysa nitelikli işgücü sağlanması, ekonominin temel sorunların biridir. Ucuz emek politikası bu nedenle, daha ağır sorunların doğmasına yol açmaktadır. Aynı sürecin bir alt öğesi, eğitilmiş işgücü göçüdür. Genellikle kamu eğitim kurumlarında yüksek maliyetle elde

edilen eğitilmiş işgücünün gelişmiş ülkelere göçü, gelişmiş ülkelere kaynak aktarılmasından başka bir şey değildir. Eksilen bu eğitilmiş işgücü yerine, ülke çok yüksek ücretle, bu kez dışarıdan, çoğu kez uluslar arası örgütlerden uzmanlar getirmek durumunda kalmaktadır. 1980 kararları, ücretleri düşürerek bir taraftan iç pazarı daraltmayı ve buradan dış satımı artırmayı; diğer taraftan ise, gelir bölüşümünü özel sermaye birikimini artıracak şekilde değiştirmeyi amaçlamaktaydı (Parasız, 1994: 41).

Türk emek piyasasını analiz eden çalışmaların temel bulguları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Erdil, 2007: 153);

- Nüfustaki yüksek büyüme oranları, emek arzında artış yaratır.
- Kırsal alandaki nüfusun büyük kısmının geçimini oluşturan tarımsal faaliyetler, düşük verimlilikteki ekonomik aktivitelerdir.
- Kırsal kesimden kente göç sonucu, özel sektördeki ve kentsel işgücü piyasasındaki kısıtlı istihdam olanakları, ülke ekonomisinde işsizlik sorunu olarak baş göstermektedir.
- Katmanlara ayrılmış işgücü piyasası, tarımsal, şehirdeki kayıtdışı ve kayıtlı istihdam tabakalarından oluşmaktadır.
- İşgücünün heterojen yapısı ve buna bağlı olarak oluşan önemli ücret farklılıkları ülke ekonomisinde ciddi problem teşkil etmektedir.
- Ülke ekonomisi, kısıtlı iş yaratma kapasitesine sahiptir.

3.7.1 Türkiye Emek Piyasasının Temel Özellikleri

Türk emek piyasasının belli başlı temel şu şekilde sıralanabilir (Bulutay, 1995: 61);

- Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, Türk emek piyasasını gelişimi ile ilgili ciddi adımlar atılmaya çalışılmaktadır.
- Nüfus büyüme oranı yüksektir ve kalabık bir nüfusa sahiptir.
- Nüfusun büyük kesimi kırsal kesimde yaşamaktadır ve tarımda düşük verimlilikle çalışmaktadır.

- Sonuç olarak, ciddi bir işsizlik problem söz konusudur, ücretsiz aile işçileri ekonomide önemli bir ağırlığa sahiptir.
- Nüfusun şehirlere transformasyonu, ülkenin gelişimi için önemlidir.
- Şehirlerin ve endüstrinin iş yaratma kapasitesi sınırlıdır.
- Dolayısıyla, şehirlerde ciddi bir işsizlik problem söz konusudur.
- Emek piyasası birkaç tabakaya ayrılmıştır.
- Emek piyasasına, büyük ücret farklılıklarının olduğu heterojen emek hakimdir.
- Ekonomi ve emek piyasası konjonktür dalagalarına karşı duyarsızdır.
- Türk emek piyasasında yeni iş yaratma konusundaki yetersizlik problemi, işlerin yıkımından daha önemlidir.

Tarihsel perspektifle bakıldığında, Türkiye ekonomisinin istihdam yapısının üç temel özelliği göze çarpmaktadır. Buna göre, ilk olarak Türkiye'de sermaye artışı ve yatırımlar, nüfus artışıyla birlikte artan işgücü arzını karşılamaya yetmemektedir. Diğer taraftan, istikrarsız büyüme, yanlış ekonomi ve yatırım politikaları da işgücü arzını karşılayacak işgücü talebinin yaratılmasını olumsuz etkilemektedir. İkinci olarak, tarımın istihdam açısından sahip olduğu önemi azalarak da olsa sürmektedir. Son olarak ise, istihdam içinde ücretlilern sınırlı düzeydedir. Gerek tarımdaki istihdamın yüksekliği, gerek endüstrinin büyük bir istihdam kapasitesi yaratmadaki yetersizliği, gerek küçük ve orta işletme ağırlıklı yapı nedeniyle ücretlilerin sayısında büyük bir gelişme yaşanamamakta, ücretlilere yakın sayıda ücretsiz aile işçisi ve kendi hesabına çalışan bulunmaktadır (Koray, 2005: 6).

Türk emek piyasasının istihdam yapısının genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Koray, 2005: 7);

- Tarım ağırlıklı istihdam yapısı azalıyor olsa da, tarımın istihdamda hala önemli bir payı bulunmaktadır.
- İşgücüne katılım çok sınırlı, buna karşın yeterli istihdam yaratılmamakta ve işsizlik sorunu çözülememektedir.

- Kendi hesabına çalışanların yoğunluğu, hem küçük sermayeli işletmelerden oluşan ekonomik yapıyı hem de sınırlı büyüme ve yatırım olanaklarını göstermektedir.
- Nüfusun büyük bölümünü barındıran kentler hızla büyürken, bu büyüme sürecinde kentlerde önemli bir ücretli çalışma potansiyeli yaratılmadığı da ortaya çıkmaktadır.
- Ücretli çalışanların kısıtlı kalması, hem ücretliler toplumu olmaktan hala uzak kalındığını, hem de modernleşme sürecinde önemli rolü bulunan emeğin toplumsal taraf olarak pek de güçlenemediğinin nedenlerine dair bazı ipuçlarını vermektedir.
- Kadının istihdama katılımının özellikle kentlerde çok düşük kalması, bir yandan Türkiye'deki kadının ekonomik olarak erkeğe bağımlılığını ortaya koymakta, diğer taraftan ekonomik ve toplumsal yaşamda yer almayan kadının kendi sorunlarına yeterince toplumun gündemine taşıyamamasının arkasındaki önemli nedenlerden birini açıklamaktadır.
- Enformal sektörün yaygınlığı ise, hem yasalar ve gerçekler arasındaki kopukluğu hem de çalışma yaşamındaki yaygın güvencesizliği hem de sosyal güvenlik sisteminin sıkıntılı durumunu açıklamaktadır.
- Sonuç olarak Türkiye'de gelişmekte olan ülkelerin çoğunda görülen, "çalışan yoksullar" olgus aslında istihdamın genel yapısını çok iyi yansıtmaktadır.

3.7.2 Türk Emek Piyasasının Yapısı

Türkiye ekonomisi emek piyasasında, yaklaşık çeyrek yüzyıldır ciddi değişimler baş göstermektedir. Söz konusu bu değişim başlıca faktörler, yapısal dönüşüm, ve demografik değişimdir. Türk işgücü piyasasını, diğer ülkelerin işgücü piyasasından ayıran önemli özellikler söz konusudur. Bunun en önemli nedeni, tarım sektöründe istihdam ile verimlilik arasındaki dengesiz dağılım, hızlı kentleşme, özellikle kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük oranlarda seyretmesi, işgücünün düşük ortalama eğitim seviyesine sahip olması ve ülkemizde istihdam yaratmaya yönelik alt yapı ve eğitim yatırımlarının yetersiz olmasıdır. Bahsettiğimiz tüm bu faktörler, ülkenin ekonomik gelişimi için kilit rol oynamaktadır (Bulutay, 1995: 63).

3.7.3 Türkiye'de İşgücüne Katılım Durumu

İşgücüne katılım oranlarının düşüklüğünde, tarımda kadın emeğine talepteki düşüş, toplum göreneğiişveren tercihi, düşük öğrenim düzeyleri, gelenekler, kültür ve ev içi sorumlulukları, evlilik, çocukların bakımı, çalışma sürelerinin uzunluğu, yavaş istihdam yaratımı, iş hukukundan kaynaklanan zorluklar, işsizliğin yüksekliği nedeni ile iş bulamama yanında ümidi kırılmış işçi etkisi vb. önemlidir. Çalışma saatlerinin uzunluğu önemli bir nedendir. Nitekim, ücret ve maaş karşılığı çalışan kadınların sadece yaklaşık yüzde 9'u haftada 35 saatten az çalışmaktadır. Hukukun engellerine örnek olarak, doğum iznini uzatan ve büyük firmalarda çocuk kreşi zorunluluğu getiren hükümler de dahil olmak üzere İş kanunlarının kadınların işgücüne katılımı üzerinde yarattığı etki önemli gözükmektedir. Kadınların iİgücüne katılımının yüksek oranları, geliİmiİliğin nispeten ileri aİamasında görülmektedir. Türkiye'de 1996 yılından itibaren U eğrisinin alt sınırının geçilerek pozitif eğimli bölüme girildiği kabul edilmekte ise de son yıllarda İKO'larda zıt hareketler gözlenmektedir. Bu bir takım etkenlerin etkisi ile oluİmuİtur. Bunların basında erken emeklilik gibi zıt yöndeki hareketleri değerlendirebiliriz. İşgücüne katılım oranlarının U'sunun pozitif kısmına geçmiİ olsak ta, Türkiye'de 1990 sonrası iİgücüne katılım oranlarının zaman içinde düşmektedir. OECD ülkeleri çerçevesinde incelenirse, en düşük oran Türkiye'de en yüksek oran ise İsviçre'dedir. Türkiye'nin OECD ülkelerinden en çarpıcı farklılığı kadınların işgücüne katılım oranlarının düşüklüğüdür (Bildirici, 1998: 10).

BÖLÜM 4. İŞSİZLİK

4.1. İşsizliğin Tanımı

İşsizlik, tarih boyunca her ülkede toplumsal ve iktisadi açıdan farklı boyutlarda kendini göstermekle birlikte, ülkelerin en ciddi problemleri arasındaki yerini korumuştur. İşsizlik sorunu sanayi devrimiyle beraber pek çok ülkede farklı seviyelerde ortaya çıkmış ve 1980'li yıllara dek özellikle gelişmekte olan ülkelerde kendini göstermiştir. Bu tarihten itibaren çoğu ülkede neo-liberal yaklaşımın benimsenmesi ile beraber, işsizlik sorunuyla gelişmiş ülkelerde de karşılaşılmaya başlanmıştır (Güney, 2009: 135). İşsizlik 20. yüzyıl süresince alınan sosyal ve iktisadi politika tedbirlerine karşın sürekli olarak etkisini artıran ve iktisadi sisteme olumsuz etkisi bulunan toplumsal ve kişisel boyutlarıyla önemli bir sorun olmuştur. İşsiz kesim, sosyal bakımdan huzursuzluk yaratabileceği gibi, siyasi bakımdan da demokratik yönetimler açısından tehdit oluşturabilir. Dolayısıyla siyasi otoritenin bu sorunu çok yönlü değerlendirerek kalıcı çözümler üretmeleri gerekmektedir (Kumaş, 2001: 10).

Ekonomik boyutu ile işsizlik, emek talebinin emek arzı açısından yeterli olmaması şeklinde tanımlanabilir. Emek talebi ile emek arzının denk olması işsizliğin olmadığı anlamına gelmez, istihdamın oluşabilmesi açısından emek arzının, emek talebindeki iş gücü özellikleri açısından da yeterli olması gerekir. Geniş kapsamda işsizlik, emekten hiç yahut kısmen yararlanılamaması ya da emeğin gereken yerde ve gereken biçimde kullanılamaması şeklinde tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, işsizliğin boyutlarının belirlenmesinde birçok ölçme ve kapsam problemleri yaşamaktadır. İşsizlik oranının saptanması, çalışan kişiler arasında mevcut iş durumu fiilen bilinmeyen çok sayıda kişi olmasından ötürü oldukça güçtür. Günümüzde hemen hemen tüm ülkeler, istihdamın belirlenmesinde ILO'nun düzenlemiş olduğu kavram ve tanımları baz almaktadır. Bu çalışmada ulusal düzeyde işsizlik tanımı için TÜİK'in benimsemiş olduğu tanım baz alınmaktadır. Tanıma göre, söz konusu dönemde istihdam edilmemiş olan (yevmiyeli, kar karşılığı, ücretsiz ya da ücretli şekilde hiçbir çalışması olmamış ve bu şekilde bir iş bağlantısı da bulunmayan) kişiler içerisinde, iş aramak amacıyla son 3 ay içerisinde, iş arama yöntemlerinden birisine başvurmuş ve iki hafta içerisinde işe başlayabilecek olan her kişi işsiz olarak kabul edilmektedir. Tanım

uyarınca, iş arama girişimi olmayan veya bazı sebeplerden dolayı iş aramayı bırakmış ancak çalışabilecek durumda olan kişiler, işgücüne dahil değildir. Ayrıca tarım ile uğraşan kişiler, kayıt dışı çalışanlar ve mevsimlik çalışanlar da, işsizlik oranlarının belirlenmesi açısından kapsama dahil edilmemiştir. Bu nedenlerden ötürü, TÜİK'in belirlediği işsizlik oranlarının, gerçekte olduğundan daha az olduğu söylenebilir (Güney, 2009: 137).

Dünyada genel kabul gören işsiz tanımı uyarınca, bir kişinin işsiz olarak nitelendirilebilmesi için aşağıdaki üç özelliği bulundurması gerekmektedir;

- Herhangi bir işte çalışmıyor olma,
- Bir işte çalışabilecek durumda olma
- İş aramaya yönelik girişimlerinin olması.

Avrupa Birliğine taraf ülkelerde işsizlik, "iş bulma kurumlarına ya da işçilere yardım kurumlarına kayıtlı olan kişiler arasında bir işi olmayan ve bir işte çalışabilecek durumda olanlar" şeklinde tanımlanmaktadır. Bir işte çalışabilecek durumda olmanın kriteri ise, iş bulma kurumlarına kayıtlı olma olarak belirlenmiştir. Ancak, her ülkedeki uygulamada, aranılan işin süreksiz ya da sürekli olması, işin süresi, işsiz geçirilen zaman gibi daha detaylı koşullar da aranmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008: 47).

4.2. İşsizlik Psikolojisi

Verimlilik ve kalite çağı olan 21. yy. da eğitim, Türkiye' nin de gelişmesini rekabet yoluyla zenginleşmesini sağlarken aynı zamanda istihdamı da genişletmektedir. İşsizliğin önlenmesi ve çalışma hakkı kişiye verilen önemin bir göstergesidir. Çalışmak kişinin topluma ait olma duygusunu geliştirir, kendine olan güven duygusunu artırır yani çalışma yalnızca bir gelir elde etme istedi değil yaşam biçimi olarak algılanmalıdır (Ataman, 1995: 1). Bilim ve teknolojinin değişmesinde, Kalite, rekabet ve teknoloji önemli etkendir. Teknolojinin üretime yansıması ise nitelikli, yüksek ücretli işgücüne bağlıdır. OECD ülkelerinde işsizlikten en fazla etkilenen kesim niteliksiz iş gücünün yanı sıra az nitelikli ve düşük ücretlilerdir. Bugün Türkiye' de işgücünün karşı karşıya kaldığı şöyle bir durum vardır: Türkiye'de işgücü israf edilmektedir. Bunun ispatı da şudur ki en üretken olabilecek 12-35 yaş arası işgücünün kullanılmamasıdır. İşsizlik, sosyo-ekonomik sonuçları olan ve kimsenin istenmediği bir olgudur. Bundan dolayı

işsizliği önlemek devletlerin birinci görevlerindendir, bunu ekonomik ve sosyal siyasetleri ile çözümlemelidir. İşsizlik süresince kişi kaygı, depresyon, umutsuzluk gibi psikososyal sonuçlarla mücadele etmektedir (Yüksel, 2003: 2).

İşsizlik küresel dünyanın en önemli sorunlarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan araştırmalara göre, 2012 yılı itibariyle küresel anlamda işsiz sayısı 200 milyon kişidir ve küresel istihdamın 3,3 milyar kişi olduğu bilgisi kapsamında bu rakamın oldukça çarpıcı bir rakam olduğunu söylemek mümkündür. Ülkemizde üniversite çağına gelen öğrenciler çok zorlu bir yarıştan geçtikten sonra üniversiteli olmaktadırlar. Kendini gerçekleştirmek, geliştirmek, kimlik sahibi olmak isteyen gençlerin üniversiteli olmakla endişeleri bitmemekte daha sonrasında eğitim öğretimlerini tamamlama ve gelecek endişesi ortaya çıkmaktadır (Akkaya, 1999: 24).

4.3. İşsizlikle İlgili Kavramlar ve İşsizliğin Ölçülmesi

İşsizlik, bireylerin çalışma gücü ve isteğinde oldukları halde iş bulamadıkları durumu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Ülgener'e göre işsizlik, tam istihdam ile fiilî istihdam hacmi arasındaki boşluk'tur (Ülgener, 1991: 112). Biçerli işsizliği; "başlıca üretim faktörü olan 'emek' unsurunun tam kullanılamaması" olarak tanımlarken (Biçerli, 2011: 427), Zaim'e göre işsizlik; "işgücü seviyesi ile işgücünün iş bulup çalışan kısmını ifade eden istihdam seviyesi arasında ortaya çıkan fark"tır (Zaim, 1997: 167). Mehmet ve Kılıç ise işsizliği; "çalışma arzu ve gücünde olup iş arama faaliyetine girme ancak günün cari koşullarında iş bulamama durumu" olarak tanımlamışlardır (Mehmet ve Kılıç, 2009: 16).

Bu teknik tanımların yanında işsizlik; ulusal anlamda insan gücünün israf edilmesi, bireysel ve sosyal anlamda insanın başına gelen bir felaket, ekonomik ölçülebilirlik anlamında ise bir üretim faktörü olarak işgücünün etkin olarak kullanılamamasıdır. Özellikle ekonominin devlet müdahalesi olmaksızın tam istihdam dengesine ulaşamayacağı şeklindeki temel fikre dayanan Keynesyen görüşün hâkim olmaya başladığı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ülkeler çalışma gücü ve isteğinde olan bütün insanlara iş sahası bulabilmek için tam istihdam politikaları izlemeye başlamışlar, işgücü olarak ifade edilen, ülkenin üretken kısmını tamamen istihdam etmeyi amaçlamışlardır. Ancak bu hedefe ulaşmak oldukça zordur. Burada üzerinde durulması gereken nokta, kapitalist sistemin herkesin iş sahibi olmasını olanaksız kılan

yapısal bir özelliğe sahip olmasıdır. Yani, yaratılan iş miktarı çalışmak isteyen ve gelire gereksinim duyan her birey için yeterli değildir. Piyasa ekonomisinde açık işlerin artırılması hedefine ulaşılması oldukça zordur. Çünkü işgücü piyasasında tam istihdamda dengeye ulaşma eğilimi bulunmamakta (Kapar, 2005: 38).

Toplumda çalışanlar ya da çalışmayanlar sadece ekonomik bir büyüklük arz etmezler, toplum tarafından üretilen ya da tüketilen her şeyin öznesi durumundadırlar. Bu durum ilk kez klasik iktisatçılar tarafından oluşturulmuş olan basit ekonomik akım Çizelgesiyle açıklanabilmektedir. Hane halkları ve firmalar arasında "faktör piyasaları" ve "mal piyasaları" yoluyla oluşan mübadele ekonominin devamlılığını sağlamaktadır. Tüm ekonomik sistemlerin amacı, sahip oldukları kıt üretim faktörlerini kullanarak azami oranda mal ve hizmet üretimini gerçekleştirmektir. Ancak bu faktörler yeterince kullanılamadığında, ülke mevcut üretim gücünü değerlendirememiş olur. Bu açıdan baktığımızda mevcut olan işsizlik, işgücünün bir kısmının kullanılmaması ve dolayısıyla daha az üretim yapılması (Biçerli, 2011: 429).

Bir bireyin iş sahibi olmamasının pek çok sebebi olabilir. Ancak tüm sebeplere rağmen bir bireyin işsiz olarak kabul edilebilmesi için uluslararası tanımların üzerinde uzlaşmış olduğu kıstas, iş imkânlarının yetersizliği ya da bu durumun bireyin kendi isteği dışında gerçekleşmiş olmasıdır. Ancak işsiz geçen sürenin ne olması gerektiği konusunda farklı görüşler mevcuttur (Serter, 1993: 5). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1982 yılında düzenlenen 13. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'ndan sonra pek çok ülke tarafından kabul gören tanıma göre; "belli bir yaşın üzerinde olup referans döneminde 'işi olmayan', 'iş başı yapmaya hazır olan' ve 'iş arayan' tüm kişiler işsizdir. Avrupa Birliği, Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi'ne (EUROSTAT) göre işsiz; 15-74 yaş aralığında olup, işi olmayan ve izleyen 2 hafta içinde iş başı yapabilecek durumdakilerden önceki 4 hafta içinde iş aramış olan kişilerdir. Yukarıda görüldüğü gibi ILO tanımı bir kişinin işsiz kabul edilebilmesi için üç unsur öngörmektedir;

- Çalışma çağında olmak ve iş sahibi olmamak
- İş başı yapmaya hazır olmak
- Fiilen iş arıyor olmak

Çalışmadığı halde iş aramayan ama çalışma arzusunda olan kişileri de kapsayan daha geniş işsizlik tanımları mevcuttur. Ancak uluslararası karşılaştırmalarda kolaylık sağlaması açısından pek çok ülke, işgücü istatistiklerini hazırlarken araştırmalarını ILO tanımına uygun olarak yapmaktadır. İşsizlik oranlarının hesaplanmasında ev kadınlarının ve gücenmiş işçilerin işgücüne dâhil edilmemesine, kısmi süreli çalışanların işsizlik oranlarını düşük göstermesine ve kayıt dışı çalışanların işsizlik oranlarının gerçek durumunu yansıtmamasına ilişkin tartışmalar yıllardır sürmektedir (Biçerli, 2011: 431).

4.4. İşsizlik Süresi

İşsizlik süresi, kişinin işsiz kaldığı ortalama zaman uzunluğunu gösterir ve ekonomideki dalgalanmalara, işgücü piyasasının yapısal özelliklerine göre değişim gösterir. İşsizliğin süresini belirleyen faktörleri üç başlık halinde sıralamak mümkündür (Sloman, 2004: 45);

- İşsiz Stokunun Büyüklüğü: İşsiz stoku arttıkça işsizliğin süresi de artma eğiliminde olacaktır. Açık bulunan işler için daha çok kişi rekabet edecek bunun sonucunda işsiz kalanların iş bulma süresi uzayacaktır.
- İşsizliğe Giriş Oranı ve İşsizlikten Çıkış Oranı: İşsiz kişiler sık sık değişir. Her hafta bazı kişiler emekli olurken bazıları işten ayrılır, bazı kişiler de iş bularak işsiz stokundan ayrılır. Bu şekilde giriş ve çıkış oranları işsizlik süresini etkiler. İşsiz stokuna giriş ve çıkış ne kadar hızlı gerçekleşirse işsizlik süresi o derece kısalır.
- Çevrim Aİaması: Resesyonun (ekonomideki durgunluk ya da ekonominin küçülmeye baİlaması) baİlangıcında iİsizlik yükselir ancak iİsizlik süresi kısa iken resesyonun devam etmesi durumunda iİsiz kalma süresi ekonominin resesyondan çıkıİına kadar uzayacaktır.

4.5. İşsizliğin Türleri

İşsizlik yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi kişisel özelliklerine göre sınıflandırılabileceği gibi nüfusun coğrafi dağılımına,kişilerin meslek gruplarına, işsizliğin süresine, işsizliğin nedenine göre sınıflandırılabilir.

4.5.1.Friksiyonel (Geçici) İşsizlik

Bazı firmalar işçi çıkarırken bazıları işçi alır. Bazı insanlar yeni iş ararken bazıları işlerini değiştirir. İşte bu durumlarda oluşan işsizliğe friksiyonel işsizlik denir. Başka bir ifadeyle işlerin farklı ücret düzeylerine sahip olması ayrıca farklı beceriler gerektirmesi nedeniyle işsizler buldukları ilk işi kabul etmemektedir. Bu durumda işçilerin daha iyi çalışma imkanları ve daha yüksek ücret elde etmek amacı ile yer ve meslek değiştirmelerinden dolayı ortaya çıkan işsizlik türüne geçici işsizlik denir (Pekin, 2007: 105).

Arızi işsizlik olarak da ifade edilen friksiyonel işsizlik, emek piyasasının yeteri derecede şeffaf olmamasıyla ilgilidir. Şeffaf olmayan piyasa emek arz ve talebinin buluşmasını engellemesiyle friksiyonel işsizliği ortaya çıkartır (Paya, 2013: 40). Klasik iktisatçılar friksiyonel işsizliğin varlığını kabul etmelerinin nedeni emek arzı ve talebinin dengeye gelene kadar ekonomide yaşanacak dalgalanmaların işsizliğe neden olacağını ileri sürmüşlerdir. Neoklasik iktisatçılar ise friksiyonel işsizliğin gönüllü işsizlik olduğunu savunmuşlardır. Bunun nedeni ise işsizlerin işsizlik yardımı alıp buldukları işi beğenmeyerek işsizliklerine kendilerinin neden olasıdır (Pekin, 2007: 107).

Talep fonksiyonunun endüstriler ve bölgeler arasında kaymasıyla gerçekleşen sektörel kayma devamlı olarak meydana geldiğinden ve bu durumsa işçilerin çalışma sektörünü değiştirmesi zaman alacağından friksiyonel işsizliğin varlığı her zaman devam edecektir. İşverenler her zaman ilk başvuranı işe almamakta ya da iş arayanlar da ilk teklifi her zaman kabul etmemektedir. Bu nedenle iş verenler başvuran kişilerin yetenekleri hakkında bilgi edinmesi için zamana ihtiyacı vardır. Aynı zamanda iş arayanlarda istihdam fırsatlarını öğrenmeleri için zamana ihtiyaçları vardır (Ertek, 2006: 108).

4.5.2. Konjonktürel (Devrevi) İşsizlik

Yetersiz talep nedeni ile üretimde daralma ya da durgunluk olduğunda birçok kişi işini kaybeder. Tekrar ekonominin büyüme aşamasına geçene kadar bu kişilerin işsiz kalmasıyla ortaya çıkan işsizlik türüdür. Bu ekonomik durgunluk döneminde

toplam talebi arttırmak için uygulanan hükümet politikaları konjonktürel işsizliğin azaltılmasını amaçlamaktadır (William, 2006: 497).

Ekonomik yaşamdaki dalgalanmalar eğer tam istihdama yaklaşıyor ise yüksek konjoktör eğer eksik istihdama doğru yaklaşıyor ise alçak konjoktör dönemleri oluşmaktadır. Alçak konjoktör dönemlerinde yatırımların daralması sonucunda ortaya çıkan işsizlik türüdür. Bu işsizliğe sanayileşmiş ülkelerde rastlanır, geçicidir. Ancak yaygın bir etkiye sahiptir ve dünyada en tehlikelisi 1929 yılında ortaya çıkmış 10 yıl kadar sürmüştür (Pekin, 2007: 108). Konjoktürel işsizlik genellikle kapitalist düzeni benimsemiş ülkelerde ekonomik hayatın dalgalanması başka bir ifadeyle ekonomide üretim ve dolayısı ile milli gelirin zaman içinde dalgalanmasıyla meydana gelir. Bazı literatürlerde Keynesçi işsizlik olarak da tanımlanan konjoktürel işsizlik, emek gücünün ürettiği bütün çıktı için yeterince talebin olmamasından kaynaklanır (Parasız, 2010: 209).

4.5.3. İradi (Gönüllü) İşsizlik

Cari ücret düzeyinde, mevcut çalışma koşullarında çalışmak istemeyenlerin ekonomide onlara göre iş olmasına rağmen daha iyi çalışma koşulları, daha yüksek ücret istemelerinden ya da çalışmayı tercih etmemelerinden dolayı kendi istek ve arzusuyla ortaya çıkan işsizliğe iradi işsizlik denir. Klasik iktisatçılar iradi işsizlik türünü kabul etmemişlerdir. Bunun nedeni kişilerin mevcut durumu kabul etmeleri durumunda işsiz kalmayacakları olmasıdır. İradi işsizliğe yol açan etken kişinin ya da ailenin gelir talep esnekliğinin yüksek olmasıdır. Gelir esnekliğinin yüksek olması, kişinin bir gün çalışması yaşam standardında bir günden daha fazla geçimini sağlıyor olması durumunda diğer günleri çalışmayıp boş geçirmeyi tercih etmesini ifade eder (Orhan, 2011: 92).

4.5.4. Gayri İradi (Gönülsüz) İşsizlik

Kişilerin piyasada cari ücret düzeyinde ve mevcut çalışma koşullarında çalışmaya razı olmalarına rağmen iş bulamaması durumunda ortaya çıkan işsizlik türüdür. J.M. Keynes, işsizliğin daha çok gayri iradi bir olay olduğunu ve talep yetersizliğinden dolayı ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Bu konuyu etraflıca inceleyerek gayri iradi işsizlik kavramını kullanan iktisatçıdır. Klasik ve neoklasik iktisatçıların

gayri iradi işsizliği kabul etmemişlerdir. Bunun nedeni işçilerin daha düşük ücretle çalışmaya razı olmaları durumunda bu tür işsizliğin ortadan kalkacağını düşünmeleridir (Pekin, 2007: 108).

4.5.5. Yapısal (Uyumsuzluk) İşsizlik

Bir ülkenin çeşitli mal ve hizmetlere olan talebindeki, teknolojideki ve uluslararası rekabetteki değişmeler sonucu farklı mal ve hizmetlerin üretilmesi için gerekli olan emeğin yapısındaki değişmeler sonucunda ortaya çıkan işsizlik türüdür. Yapısal işsizlik zevkler, teknoloji, vergiler ve rekabetteki değişiklikler bazı yeteneklere olan işgücü talebini azaltırken diğer yeteneklere sahip olan işgücü talebini arttırdığı için oluşmaktadır (William, 2006: 499).

Ekonomideki yapı değişikliği sonucunda bazı endüstrilerde iş olanağı artarken bazılarında azalacaktır. Bunun iki temel nedeni vardır. Bunlardan biri, tüketim talebinde değişme örneğin tüketilen bir malın modasının geçmesi o mala olan talebi azaltacaktır. Diğeri de üretim yöntemlerindeki değişiklik örneğin teknolojinin değişmesiyle gelişen üretim tekniklerini bilecek kişilere nitelikli işçiye ihtiyaç duyulması kişilerin yeniden eğitim alarak tekrar iş bulmalarını gerektirmektedir. Ayrıca asgari ücret uygulaması da yapısal işsizliğe yol açmaktadır. Asgari ücret düzeyinin yüksek belirlenmesi durumunda nitelikli işçi iş bulurken deneyimsiz ve fazla becerisi olmayan işçiler iş bulamaz . Firmalar, iş gücü arzı fazlası olmasına rağmen asgari ücret düzeyini düşürmede başarısız olduklarında yapısal işsizliği oluşturmuş olmaktadır (Sloman, 2004: 47).

4.5.6. Açık ve Gizli İşsizlik

Açık İşsizlik: Çalışma isteğine ve gücüne sahip olmasına rağmen normal piyasa şartlarındaki ücret seviyesinde iş bulamayan kişilerin oluşturduğu işsizlik türüdür (Yavuz, 2012: 46).

-Gizli İşsizlik: Üretim teknolojisinin değişmemesi koşulu ile kişilerin bir üretim dalında çalışır görüldüğü halde toplam üretime hiçbir katkısı olmaması şeklinde ortaya çıkan işsizliktir (Bocutoğlu, 2004: 65).

Gizli işsizlik kavramı 1929 yılında meydana gelen Büyük Bunalım' la ortaya çıkmıştır. Büyük Bunalım sonucunda birçok sanayi işçisi işsiz kalmıştır. Bu işsizler eski ücret düzeyinden daha düşük işlerde çalışıp geçimini sağlamak zorunda kalmışlardır.

İngiliz iktisatçısı Joan Robinson bu işçilerin görünürde çalıştığını ancak gizli işsiz olduklarını ifade etmiştir. Bu işsizlik türünde herkes çalışıyor olarak görünse de çalışanların bir kısmı üretime katkısı yoktur, marjinal verimliliği sıfırdır (Pekin, 2007: 109).

4.5.7. Teknolojik İşsizlik

Üretimde insan emeğinin yerine teknolojinin gelişmesiyle makinelerin geçmesi sonucunda ortaya çıkan işsizlik türüdür. Ülkelerin yeni teknoloji geliştirmeleri ve geliştirdikleri yeni teknolojiyi kültürel yaşantıya uyumsallaştırmalarıyla kalkınmaları gerçekleşmektedir. Bu nedenle teknolojik olanakların ve teknoloji politikalarının gelişmesi işgücünün niteliğinin üretkenliğinin artmasında önemli bir paya sahiptir (İçli, 2001: 67).

Teknolojik gelişme kısa dönemde işsizliği arttırırken uzun dönemde işsizliği azaltıcı etkiye sahip olmasının nedeni teknolojik gelişmeyle yeni istihdam alanlarının açılmasıdır. Yeni teknolojiyle işsiz kalanlar kendilerini geliştirerek yeni teknolojinin ortaya çıkardığı çalışma alanlarında çalışmaya başlama süresince işsiz kalacaktır (İçli, 2001: 69).

4.5.8. Mevsimlik İşsizlik

Mevsimlik işsizlik, yıl içerisinde işgücü talebindeki değişikliklerin neden olduğu işsizlik türüdür. Yılın belirli dönemlerinde emek talebinin azalmasıyla ortaya çıkmaktadır (Sloman, 2004: 49). Ekonomik etkinlikler, ülkelerin coğrafi konumuna bağlı olarak yaşadığı mevsim değişikliğine bağlı olarak dalgalanmalar gösterebilmektedir. Çalışma olanaklarının arttığı mevsimlerde örneğin Türkiye'de yaz aylarında tarım ve turizm sektörlerinde istihdam artarak işsizliği azaltırken, çalışma olanaklarını azalttığı mevsimlerde kış aylarında inşaat sektöründe istihdamı azaltarak işsizliği arttırmaktadır. Mevsimlik işsizliğin doğal nedenlerinin yanısıra toplumların ulusal ve dini bayramlar gibi sosyal nedenlere bağlı olarak da meydana gelebilmektedir (Bocutoğlu, 2004: 67).

4.5.9. Doğal İşsizlik

Ekonomi tam istihdamdayken (potansiyel ve fiili GSMH eşitken) ölçülen işsizliğe doğal işsizlik oranı denir. Doğal işsizlik oranını literatüre kazandıran Friedman

doğal işsizliği, herhangi bir andaki reel ücretler üzerinde değişme baskısı yaratmayan işsizlik düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Doğal işsizlik oranının değişmesine neden olan bazı faktörler şunlardır; emek gücünün demografik yapısının değişmesi ve hükümetin izlediği kamu politikaları. Aynı zamanda işten ayrılma oranı ya da iş bulma oranını etkileyen her politika doğal işsizlik oranını da etkileyecektir (İçli, 2001: 71).

4.6. İşsizliğin Nedenleri

İşsizliğe neden olan birçok faktör vardır. Bunların bazıları doğrudan işsizliğe etki ederken bazıları dolaylı olarak işsizliğe etki etmektedir. Ülkelerin ekonomik büyümesi, gelişmişlik düzeyi, çevresel faktörleri, cinsiyet farkı, teknolojik gelişmeler gibi birçok faktörün etkisi bulunmaktadır. Ekonomik büyüme yetersizliği karlı üretim imkanın azalmasına ve dolayısıyla aynı üretimi daha az işçi ile sağlanması durumunda işsizliğin artmasına neden olmaktadır (Paya, 2013: 42). Gelişmiş ülkelerde işsizlik talep yetersizliğinden kaynaklanırken az gelişmiş ülkelerde insan emeğinin kullanılacak yeterli alanların oluşturulamamasından kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde emek tarım sektörü kesiminden sanayi kesimine aktarılırken bunun zor gerçekleşmesidir. Vasıflı emek sağlamaları için tekrar eğitilmeleri gerekmektedir (Unay, 1996: 205).

Teknolojik gelişmelerin işsizliğin üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilerinin olduğu konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Teknolojiyle, emeğin yerine makinelerin geçmesi ile işsizliğin artacağı ve teknolojinin maliyeti hızla azalırken, emeğin maliyetinin artması işsizliğin devamına neden olacaktır. Bu görüşün tersine teknolojinin kullanılması değil kullanılamaması işsizliğe yol açacaktır. Teknolojinin gelişmesiyle yeni ürünler, yeni pazarlar ve yeni endüstrilerin ortaya çıkması yeni istihdam olanaklarını artıracaktır ve aynı zamanda çalışma hayatının kalitesini de yükseltecektir (Orhan ve Savuk, 2014: 17).

4.7. İşsizliğin Sonuçları

İşsizliğin maliyetini en çok hisseden işsiz kişinin kendisidir. Bu maliyet gelir kaybından kaynaklanan finansal maliyet ve kişisel maliyetten oluşmaktadır. Gelir kaybından kaynaklanan maddi kayıplar ve sosyal sorunlar kişilerin işsiz kalma süresince keyifsizliğini artacaktır (Sloman, 2004: 51). Bireylerde işsizliğin ilk etkisi

özgüvenin kırılması şeklinde görülmektedir. İşsiz kişilerin kendini değersiz hissetmesi aile bireyleriyle arasındaki bağın zayıflamasına neden olmaktadır. Geleneksel aile yapısında yetişen bireyler aile dışında çevrenin de baskılarına maruz kaldığı için kişilerde işsizlik daha büyük yıkımlar yaratacaktır. İşsizliğin getirdiği hayal kırıklığı, özgüven eksikliği, kendini aşağılama duygusu ve benzeri psikolojik etkilerin sonucunda işsizlik kişileri suç işlemeye, şiddet eğilimine, alkoluyuşturucu bağımlılığı vb. eğilimlere yönlendireceği gibi bunların haricinde daha ileri sonuçlara da sürükleyebilmektedir. İşsizliğin dolaysız sosyal maliyeti yanında dolaylı sosyal maliyeti de bulunmaktadır. İşsizliğin dolaylı sosyal maliyeti; alkolizm, kaçakçılık ve suç oranlarının toplumda artması şeklinde görülmektedir (Ünsal, 2001: 474).

İnsan sağlığı üzerinde de önemli olumsuz sonuçlar doğmasına neden olan işsizlik, bireylerin işsiz kaldığı süre boyunca sağlık harcamalarını kişinin kendisinin karşılaması durumunda kalmaktadır. Bu durumdaki kişi çoğu zaman sağlık harcamalarını karşılayamadığı için birçok sağlık sorunları ile karşılaşmaktadır. Bireyin kendi geçimi sağlama konusunda cinsiyet farkının da etkisi vardır. Örneğin; kadınlar evdeki sorumluluklarını yerine getirme konusunda zorlandıkları zaman işlerini daha kolay bırakabilmektedir. Ayrıca kadının çocuk bakımı, evdeki sorumluluğu iş hayatından uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu durumdaki kadın eşi ya da ailesine ekonomik bağımlı yaşaması sonucunda tepkilerini rahatça ifade edememektedir. Cinsiyet farkından kaynaklanan işsizlik kişinin sosyal ve psikolojik sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Orhan ve Savuk, 2014: 19).

İşsizliğin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinin doğal sonucu olarak toplumsal yapı da işsizlikten olumsuz etkilenmektedir. Yüksek işsizlik oranları gelir dağılımındaki adaletsizliği artırarak başta sosyal adaletsizlik olmak üzere birçok ekonomik ve toplumsal huzursuzluğun temelini oluştururken bireylerin çalışma hakkını kullanmasına engel olmaktadır (Sloman, 2004: 52).

4.8. Türkiye'de İşsizlik

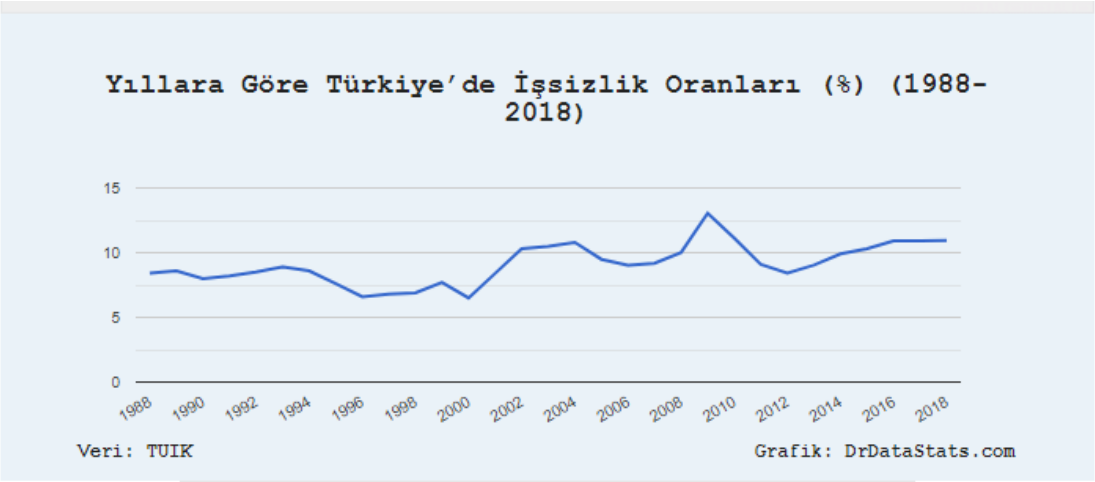
Türkiye'de istihdam ve işsizlik politikalarına ilişkin gelişmelere bakıldığında, işsizlikle mücadeleye yönelik önlemler ilk beş yıllık kalkınma planı itibarıyla tüm kalkınma planlarında yer almaktadır. Ancak, kalkınma planlarında yer alan işsizlikle mücadele için öngörülen politikalar belirsiz ve bir sonraki planda yer almayan

önerilerdir. Genellikle planlarda işsizlik, temel olarak ekonomik büyümeyle ilişkilendirilmiş ve ekonomik büyüme gerçekleştiğinde işsizliğin azaltılabileceği belirtilmiştir. Ancak hükümet değişiklikleri sebebiyle hazırlanan planlar süreklilik gösterememiştir. Dolayısıyla ülkemizde planlı dönemden bugüne kadar, kapsamlı bir ulusal istihdam politikası belirlenememiştir (Özdemir vd. 2006: 129).

İşsizlik, günümüzde Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Sanayileşmede arzu edilen seviyeye gelinememesi, tarım toplumu özelliğinin belli düzeyde devam etmesi, hızlı artan genç nüfusun istihdamını karşılayabilecek yatırımların yapılamaması gibi pek çok problem Türkiye'de işsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. İşsizliği azaltabilmek için, ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi, yani yatırımların desteklenmesi gerekmektedir. Ancak Türkiye'de yapılmaya çalışılan üretim ve ihracat, girdi maliyetleri ile enerji ve istihdam maliyetlerinin yüksek olması, bürokrasiden kaynaklanan engeller gibi pek çok sorunla karşılaşmakta, bu nedenle yatırımlar istenilen seviyeye ulaşamamaktadır. Bundan dolayı ekonomik büyüme, işsizliği azaltmada etkili olamamaktadır. Tüm ülkelerin gündeminde önemli yer tutan istihdamla ilgili sorunlar, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve ekonomik yapılarına göre farklılık göstermektedir. Ülkemizde de nüfus artış hızının yüksek olmasına rağmen işgücünün niteliksiz olması, sermaye birikiminin ve yatırımların yetersiz kalması, piyasadaki rekabet ortamının gerektirdiği nitelikli işgücü talebi gibi pek çok unsur işsizlik ve istihdamın öncelikli bir sorun haline gelmesine yol açmıştır (Alancıoğlu ve Utlu, 2012: 191).

Türkiye'de işsizlik sorununu daha iyi değerlendirebilmek için ilk önce ülkemizin demografik yapısını inceleyebiliriz. Ülkemizde kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus istihdam, işsiz ve işgücüne dâhil olmayanlar olarak üç gruba ayrılmaktadır. TÜİK'in yaptığı işgücü anketinde yer alan sorular sonucunda, istihdamda olma durumu diğer iki gruptan her zaman için daha çok önceliğe sahiptir. Bir birey hem çalışıp, hem de iş arıyorsa istihdam ediyor demektir. İşsizliğin de işgücüne dâhil olmama karşısında bir önceliği vardır. Mesela emekli olan bir kişi iş arıyorsa ve işbaşı yapmaya da hazırsa, işsiz olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye'de işsizlik ve istihdam sorunlarını incelerken ilk önce işgücü piyasasının temel özelliklerine bakmak gerekir. Ülkemizde 1960'ların sonunda işsizlik oranı %3.5 civarında ve devamlı olarak bir artış gösterme

eğilimindeydi. 1970'lerin sonunda meydana gelen ekonomik kriz işsizlik oranını daha da arttırmış ve 1976 yılında işsizlik oranı tüm yılların en yüksek seviyesine ulaşarak %9 civarında gerçekleşmiştir. Bunun ardından reel ücret artışları 1977 yılında sınırlansa da işsizlik oranında herhangi bir azalma meydana gelmemiştir. 1978 yılında %10.1 seviyesine ulaşan işsizlik oranı, 1979 yılında gerçekleşen ekonomik daralma nedeniyle %8.9'a inmiştir (Özdemir vd. 2006: 129). 1980 sonrası aşağıdaki tablodada görüldüğü üzere yükselen nüfus artışı ile beraber tekrar %10 seviyelerinin üzerine çıkmıştır.

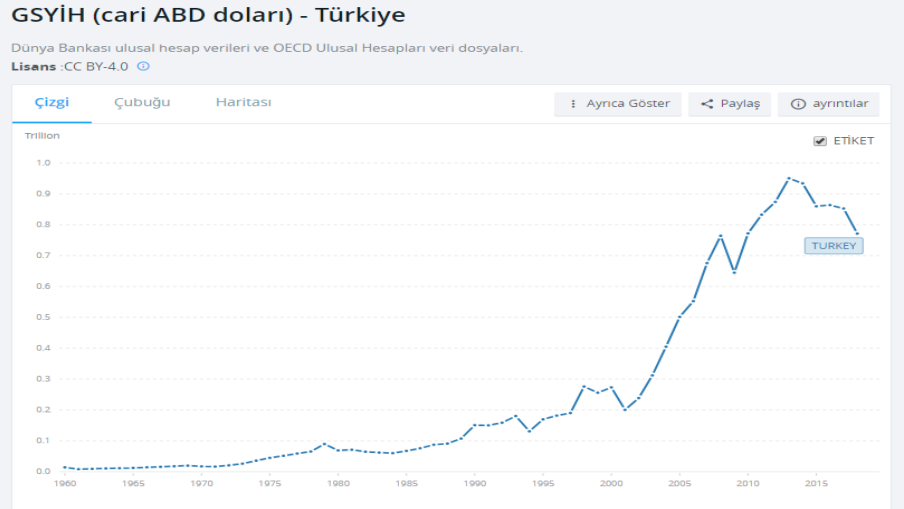
Şekil 20. TUİK 1988 – 2018 işsizlik oranları

Ülkemizde işsizliği etkileyen faktörler; hızlı nüfus artışı, toplam nüfusta genç nüfusun payının fazla olması gibi demografik nedenler olduğu gibi, iç göç ve kentleşmenin meydana getirdiği eğitim ve bölgesel dengesizlik eğilimleri de işsizliği arttıran faktörlerdir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde işgücü ve istihdam problemleri, aslında kalkınma girişimlerinin birer parçasıdır. Bu problemler eğitim, yatırım, maliye, para politikalarından, kurumsal iyileştirmelerden bağımsız olarak ele alınamaz (Bulutay, 1995: 21).

4.9. Türkiye İçin İşsizlik , Nüfus Artış Oranları , GSYİH , OECD ve Dünya Bankası raporları ve Öneriler :

Dünya Bankası verileri,OECD raporları ve son iki dönem 9.ve 10. 5 yıllık kalkınma planları incelendiğinde; Türkiye'de nüfusun 1060-2015 yılları arasında 50 milyon kişi artış göstererek 2.5 katına çıkmasına karşın, GSYİH'nın neredeyse 10 kat arttığı ve bu artış 2000-2015 yılları arasında %80 i nin gerçekleştiği

görülmektedir.Bu büyük nüfus artışına karşın kişi başına gelir 1000 doların altında iken 12.500 dolar seviyelerine kadar çıkmış ve 10.400 dolar seviyesinde seyrini sürdürmektedir.Malesef daha önceki konularda da değindiğimiz sebepler ile beraber işsizlik oranı günümüzde %13 seviyelerindedir.

Şekil 21. Dünya bankası GSYİH grafiği

Şekil 22. Dünya Bankası GSMG grafiği

Öneri :

Mevcut veriler ışığında son 15 yıldaki ekonomik politikaların verimli olduğu sonucu öne çıkmaktadır. İşsizlik oranı için ise mevcut koşullar ve hızlı nüfus artışı göz önünde bulundurulduğunda neredeyse Doğal İşsizlik Oranın söz konusu olduğu söylenebilir.

Mevcut politikalara ek olarak; Sosyal Güvence düzenlemeleri,istihdam teşvikleri , Karar mekanizmalarına emek piyasasınında aktif olarak katılması , eğitim ve öğrenim alanlarına yapılacak ek düzenleme ve yatırımlar ile sağlanacak yetişmiş eleman gücünüde kullanarak kısa ve orta vade içerisinde mevcut işsizlik oranının dünya ortalamasının altına indirilebileceği kanaatindeyiz.

BÖLÜM 5. OYUN TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE EMEK PİYASASI VE İŞSİZLİK

5.1.Oyun Teorisinin Temel Konseptleri

Hayat içerisinde süreki olarak farklı çıkarların karşı karşıya geldiği problemlerin çözümleriyle uğraşırız. Bu problemlerin taraflarının çıkar çatışması psikolojik, fiziksel, siyasal ya da ekonomik pek çok boyut taşıyabilir. Çıkar çatışmalarının çözümünde en uç biçimlerin yaşandığı savaşlarda savaşan taraflar bir yandan kendi eylemlerini planlarken eş zamanlı olarak karşı tarafın başarıya ulaşmasını engelleyecek önlemler almaya çalışmaktadırlar. Savaşlar içerdikleri vahşete rağmen çocuklardan yetişkinlere kadar insanların oynadıkları oyunlara konu teşkil etmişlerdir. Elbette ki savaş oyunlarında insanların birbirlerine zarar vermesi söz konusu olamaz ancak oyunlar gerçek savaşların çeşitli özelliklerin modellendirildiği ve belirli kurallara bağlanarak eğlence konusu haline getirildiği biçimler halini almaktadır. Bu çerçevede her oyunun kuralları vardır ve oyuncular bu kurallar dairesinde kazanma mücadelesi vermektedirler (Venttsel, 1980: 7).

Ekonomik düzeyde yaşanan çıkar çatışmaları da biçim olarak savaşlardan çok farklı olsa da dinamikleri açısından benzer özellikler göstermektedir. Bununla birlikte oyun teorisinin temel konseptleri doğrudan herhangi bir sosyal bilimin kategorilerinden devşirilmemiş insanların hali hazırda oynadıkları sayısız oyun türünden çıkartılıp alınmışlardır. Bu kavramlardan belli başlı olanları şunlardır:

Oyun Kuralları: Oyunu oynayan tarafların oyun içindeki davranışlarının çerçevesini çizen ve sınırlaryan koşulların kümesidir.

Hareket ya da hamle: Oyunu oynayan tarafların, oyunun çizdiği doğrultu içinde ve belirlenen kurallar dahilinde aldığı ve uyguladığı bireysel kararlardır.

Kazanç ve ceza (gain/payoff): Oyunda her bir oyuncunun uyguladığı hareketin karşılığında elde ettiği sonuçtur. Bu sonuç pozitif olduğunda kazanç ya da getiri, negatif olduğunda ceza ya da kayıp olarak adlandırılmaktadır.

Sıfır toplamlı oyun: Oyunu oynayan taraflardan birinin kazancının diğer tarafın kaybı ya da cezası kadar olduğu oyunlardır. Örneğin bir yazı tura oyununda paranın, seçtiği tarafı gelen kişi diğerinden belirli bir miktar para alıyorsa bu sıfır toplamlı bir oyundur.

Strateji: Oyuncuların sahip olduğu ve uygulandığında oyuncuya belirli kazanç ya da kayıp getiren tercihlerdir. Stratejiler pür ve karma olarak ikiye ayrılır. Pür stratejiler kesin olarak oynanan stratejilerdir karma stratejiler ise belirli bir olasılığa göre oynanan stratejileri ifade eder.

Kesin baskın strateji: Oynandığında karşı taraf hangi stratejiyi seçerse seçsin oynayan kişi için daha yüksek kazanç sağlayan stratejidir.

Zayıf baskın strateji: Oynandığında karşı taraf hangi stratejiyi seçerse seçsin en az diğer stratejiler kadar çok kazanç sağlayan stratejidir.

Nash dengesi: Oyunda yer alan tüm oyuncular için seçtikleri strateji karşı tarafın seçtiği stratejiye en iyi tepki fonksiyonu içinde yer alıyorsa Nash dengesi kurulmuş demektir. Bu denge noktasındaki strateji profilinden hangi oyuncu saparsa mevcut kazancı azalacak ya da kaybı artacaktır.

Statik oyun: Oyuncuları eş zamanlı olarak karar verdikleri ve sonuçlarını aynı anda gördükleri oyunlardır. Tam bilgiye sahip statik oyunlar ve eksik bilgiye sahip statik oyunlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Tam bilgi oyuncuların strateji opsiyonları ve kazanç/kayıp potansiyellerinin oyuncular tarafından tam bir kesinlikle bilindiği oyunlardır. Stratejik biçimli oyunlar olarak da adlandırılır ve kazançlarla kayıpların matris üzerinde gösterilmesiyle sunulur. Eksik bilgili oyunlar Bayesyen oyunlar olarak adlandırılmaktadır. Bayesyen statik oyunlarda oyuncular eş zamanlı ve statik olarak karar verirler ancak karar verme anında oyunun hangi aşamasında olduklarına dair tam bilgi sahibi değillerdir.

Dinamik oyun: Oyuncuların birbirlerinin hareketlerini gözlemleyerek ardısal olarak kendi hareketlerini gerçekleştirdiği oyunlardır. Statik oyunlardan farklı olarak hareketler eş zamanlı gerçekleşmez. Bir başlangıç noktası ile başlayan oyun dallar halinde genişleyerek ilerler. Bu yüzden dinamik oyunlara aynı zamanda genişleyen biçimli oyun denmektedir. Dinamik oyunların bir alt kategorisi olan tekrarlı oyunlarda hareketler oyuncuların aynı kurallar ve ortam içinde oyunu tekrar tekrar oynamalarıyla devam etmektedir.

5.2. Oyun Teorisinin Gösteriş Biçimleri

Temel konseptlerini özetlediğimiz oyun teorisi çerçevesinde farklı oyunlar belirli bir yöntemler bütünüyle gösterilmektedir. Bir oyun tanımlanırken temel konseptlerden hareketle oyuncular, stratejiler, hareketler ve strateji ve hareketlerin tekabül ettiği kazanç ve kayıplar gösterilmelidir. Matematiksel gösterim biçimleri çerçevesinde stratejik biçimli bir oyun, N oyuncuları, Si straejileri ve ui olmak üzere şu şekilde gösterilmektedir. G={N, Si, ui}

Sırasıyla oyuncular kümesi N={1,...,i,..n} şeklinde gösterilirken i herhangi bir oyuncuyu, n ise sonuncu oyuncuyu ifade etmektedir. Stratejilerden si, stratejisinin Si stratejiler kümesinin elemanı olduğu si ϵ Si şeklinde gösterilmektedir. Oyuncuların karşılıklı olası stratejilerin tamamı stratej profillerinin kartezyen çarpımıyla (S=S1xS2x....xSn) gösterilir. Strateji profillerine karşılık gelen fayda düzeyleri de aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

ui: S1xS2x....xSn→ R

Fayda reel sayıdır pozitif, negatif ya da sıfır değerleri alabilir. Ayrıca her bir fayda düzeyinin kişinin kendi tercihi ile birlikte karşı oyuncunun tercihlerinin tüm kombinasyonlarının sonucunda farklı şekilde belirlendiği bu şekilde gösterilmektedir. Daha önceki tanımlamalardan bazılarının matemaksel gösterimini yukarıdaki örnek için yapacak olursak N = {A,B} oyuncularının SA= S1xS2 ve SB= S1xS2 strateji profillerinde söz gelimi A oyuncusu için s1 stratejisinin kesin baskın strateji olduğunu uA(s1, s-i) > uA(s2, s-i) şeklinde gösterebiliriz. Burada –i terimi diğer oyuncunun herhangi bir strateji seçimini göstermektedir. B oyuncusu hangi stratejiyi seçerse seçsin A oyuncusu s1 stratejisini tercih etmekte daha kazançlıysa (ya da sonucu aynı olmak üzere kaybı daha az ise) s1 stratejisi baskın stratejidir. Zayıf baskınlık ise aynı örnek üzerinden gidecek olursak uA(s1, s-i) ≥ uA(s2, s-i) şeklinde ifade edilmektedir.

Stratejik biçimli statik oyunun çözümü olan Nash dengesi, yukarıda açıklandığı gibi tüm oyuncuların seçimlerinin kesiştiği strateji diğer tüm oyuncuların stratejilerine en iyi tepkisi ise oluşur. Notasyonu ile ifade edilmektedir. Her bir oyuncu için en iyi tepki fonksiyonlarının kendi strateji değişkenine göre türevi alınıp sıfıra eşitlendiğinde oyuncu en iyi tepki fonksiyonunu diğer oyuncunun stratejileri cinsinden elde edecektir.

Bu işlem tüm oyuncular için yapıldığında oyuncu sayısı kadar bilinmeyenin ve oyuncu sayısı kadar denlemin olduğu bir sistem oluşur. Bu denklemler birlikte çözüldüğünde sonucu veren stratejiler Nash dengesini oluşturmaktadır (Yılmaz, 2012: 36).

Sürekli stratejili oyunlarda olduğu gibi dinamik oyunları tek bir matris kullanarak tanımlamak olanaksızdır. Dinamik oyunların stratejileri kesikli ya da sürekli olsun oyuncuların kararları eş zamanlı değil ardışık olarak gerçekleştiği için gösterimde matris kullanmak elverişli değildir. Bunun için dinamik oyunlarda tarih olgusunu da işin içine sokacak biçimde "oyun ağacı" olarak tanımlanan yöntem kullanılmaktadır. Her bir oyuncu karar anına geldiğinde onun öncesinde alınmış kararlar oyunun tarihini oluşturmaktadır. Bu yöntemde her bir karar anı ve kararlar bir ağaç dalları gibi genişleyen biçimde gösterilmektedir. Bu yüzden bu tür oyunlara genişleyen biçimli oyunlar da denmektedir. Sembolik bir oyunun genişleyen biçimde gösteriminde üç adet karar anının bulunduğu görülmektedir. Karar anlarında hangi oyuncuların oynayacağı rakamlarla ve karar anlarının kendisi o, a, b ve c harfleriyle gösterilmektedir. T ile gösterilen noktalar oyunun sonlandığı aşamaları belirtmekte ve "terminal" noktalar olarak adlandırılmaktadırlar. Oyunda aşağıdaki gibi gösterilen dört terminal nokta söz konusudur.

Z={T1, T2, T3, T4)

Dinamik oyularda oyuncuların neyi bildikleri önemlidir. Oyuncu karar anında bildikleri üzerinden tercih yapmaktadır. Buna göre oyunun başlangıcında birinci oyuncu önünde L ve R hareket seçenekleri olduğunu bilmektedir. Birinci oyuncunun o noktasındaki bilgisi A(o)={L,R} olarak ifade edilmektedir. Birinci oyuncu hareketini yaptıktan sonra sıra ikinci oyuncuya gelir. İkinci oyuncu her iki nokta da aynı hareket seçenekleriyle karşı karşıyadır. A(a)=A(b)={J,K} ifadesi ikinci oyuncunun a ve b karar noktalarındaki bilgisini gösterir. İkinci oyuncunun a karar noktasında j tercihini yapması haricinde oyun terminal noktalarda son bulmaktadır. İkinci oyuncu j tercihini yaptığında birinci oyuncu A(c)={M,N} bilgisi ile kararını vermektedir. Eğer oyuncular karar anı geldiğinde önce verilmiş olan tüm kararları biliyorsa tam bilgili oyun söz konusudur (Yılmaz, 2012: 39).

Dinamik, genişleyen biçimli oyunlarda Nash dengesi geriye doğru çıkarsama metoduyla bulunmaktadır. Bu metot izlendiğinde öncelikle oyunun sonunda yer alan

terminal noktalarına gidilmektedir. Terminal noktalarında oyunu son oynayan oyuncunun elde ettiği kazanç ya da kayıplar karşılaştırılmaktadır. Son hareket tercihinde en son oynayan oyuncu faydasını maksimize edecek şekilde tercih yapmaktadır. Son oyuncunun bu tercihi yapacağı önceki oyuncu tarafından bilinir. Bu durumda bir önceki karar aşamasında karar veren oyuncunun verdiği kararın sonuçlarına göre diğer oyuncunun tepkisini gözeterek karar vermesi söz konusudur. Bu şekilde geriye doğru gidildiğinde ilk karar anında karar veren oyuncu diğer oyuncunun en iyi tepki fonksiyonunu gözeterek kararlarını verir. Dolayısıyla ilk karar veren kişi oyunun terminal noktasında kendi kazancını maksimize eden ya da kaybını minimize eden noktayı belirlemiş olacaktır.

5.3. Oyun Teorisi ve Aşırı Emek Talebi

Shapiro ve Stiglitz'in etkinlik ücreti modelinin farklı oyun teorisi versiyonları bulunmaktadır. Bierman ve Fernandez (1998), Shapiro ve Stiglitz'in modelini ahlaki tehlike ve gönülsüz işsizliğin gerekliliği bahisleri altında tam bilgili, karma stratejili, dinamik bir oyun biçiminde kurmuştur. Kurulan modelde oyuncular firma ve işçi olarak belirlenmiş firmanın stratejileri istihdam etme ve etmeme olarak tarif edilmişken işçinin strateji kümesi kaytarma ve kaytarmama şeklinde oluşturulmuştur (Shapiro ve Stiglitz, 1998: 256).

Gibbons'un (1992) oyun versiyonu ise Shapiro ve Stiglitz'in teorisinin oyun versiyonunu karma stratejili ve sonsuz tekrarlı biçimde modellemiştir. Sonsuz tekrarlı olarak kurulan oyunda oyuncuların faydaları belirli bir faiz oranı dikkate alınarak indirgenmiş beklenen şimdiki değer formatında temsil edilmektedir. Herhangi bir iktisadi ya da sosyal olgu, varsayımları ve çerçevesinin nasıl çizildiğine bağlı olarak farklı oyun teorisi biçimleri kullanılarak modellenebilir. Shapiro ve Stiglitz'in kendi modellerinde işçinin fayda fonksiyonunu ömür boyu beklenen fayda şeklinde tanımladıkları düşünülürse Gibbons'un modelinin, Bierman ve Fernandez'in modeline göre teorinin aslına daha uygun olduğu görülmektedir (Gibbons, 1992: 47).

Kurulan oyunda Nash dengesinin benimsenen teorik çerçeveyle tutarlı olabilmesi için işletme yöneticilerinin aşırı emek talebi yaratan istihdam eğilimini ve işçilerin davranışlarında adalet beklentisinin etkili olduğunu gösterecek biçimde

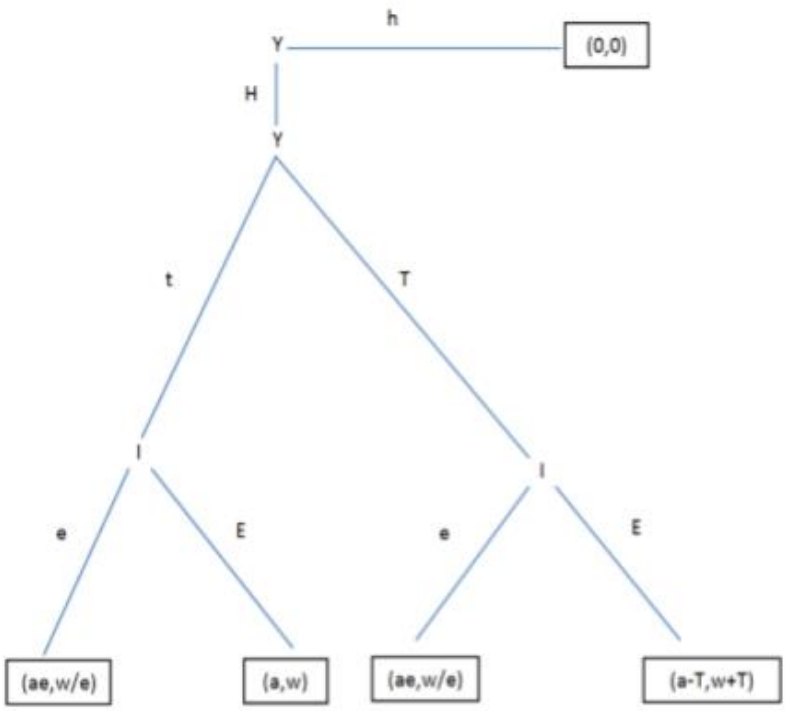
oluşması gerekmektedir. Kurduğumuz modelin teorik varsayımları hangi tür oyun biçimini esas alınacağı konusunda şu sonuçlara ulaştırmaktadır:

- İşletme yöneticisi ve işçiler pür stratejilere sahiptir. İşçi için işten atılma olasılığı yoktur. Bunun sebebi yasal olarak sağlanan iş güvencesidir. Yönetici için ise işçinin kaytarması ya da tam efor sarfetmesi yöneticinin seçtiği hareketler sonucunda kesin olarak gerçekleşmektedir. Nihayet işletme yöneticisi kendi hareketlerini herhangi bir olasılığa bağlı olmadan kesin olarak planlayıp uygulamaya koymaktadır.
- Oyun dinamik bir oyundur. Kararlar ardışık olarak verilmektedir. İşletme yöneticisi önce işçiyi istihdam edip etmeme kararını ardından da maddi özendirici kullanıp kullanmama kararını verir. Sonrasında oyun sırası işçiye geçer ve işçi içinde bulunduğu duruma göre sarf edeceği eforu belirler.
- Bu oyun Shapiro ve Stiglitz'in modelindeki gibi sonsuz tekrarlı biçimde kurulabilirdi. Oysa sovyet ekonomisinde bireysel tasarrufun kayda değer bir varlığının olmaması ve işçinin iş güvencesi hakkının ön kabulu sonsuz tekrarlı bir modellemeyi gereksiz kılmaktadır. Dolayısıyla da oyun işçinin strateji tercihi ile birlikte terminal noktaya ulaşacaktır.
- Oyuncular birbirlerinin hareketlerine ve tarihe ilişkin tam bilgi sahibir. Shapiro ve Stiglitz modelinde işçinin efor tercihi bilgisi işveren için bir sırdır. Dolayısıyla da asimetrik bilgi söz konusudur. Ancak bir kere iş güvencesi mutlak biçimde tanımlandıktan sonra işçi efor tercihi sonucunda işten atılmayacağını bileceği gibi işveren de işçinin hangi durumda nasıl bir efor tercihi yapacağını yani kaytarıp kaytarmayacağını önceden kestirebilecek durumdadır.

Aşırı emek talebi modeline temel oluşturacak olan oyun biçimi böylelikle Pür stratejili, tam bilgili, genişleyen biçimli dinamik bir oyun olarak tanımlanacaktır. İşçi açısından fayda aldığı ücret ve harcadığı efor oranında belirlenir ve uI=(w+T)/e ile gösterilmektedir. Ücret merkezi planlama tarafından tespit edilen dışsal bir veridir. T ise değerini belirleme opsiyonu işletmede olmak üzere işçinin tam randımanla çalışması halinde ücretine doğrudan eklenir. Yönetici teşvik sistemini uygulamaya koyduğunda

işçi tam randımla çalışmayıp kaytarmayı seçerse işçi teşvik alamayacak yönetici de herhangi bir teşvik ödeme yükümlülüğü altına girmemiş olacaktır. O ve 1 rakamları arasında bir değer alan e'nin hangi değeri alacağı ise işçinin adil ücret beklentisine göre artar ya da azalır. Bu model bağlamında işçinin kafasında w* ile simgelenen bir adil ücret olduğunu ve işçinin faydasını bu adil ücrete eşitleyecek şekilde sarf ettiği eforu ayarlayacağını varsayıyoruz. Tüm bu varsayımlar altında yönetici ve işçinin tercih ettiği stratejiler karşılığında elde edeceği faydalar aşağıda oyunun genişleyen biçimli gösteriminde sergilenmektedir (Gibbons, 1992: 49).

Şekil 23. Aşırı Emek Talebi ModeliGenişleyen Biçimli Dinamik Oyun Gösterimi

Kaynak: (Gibbons, 1992: 49).

Genişleyen biçimli gösterimde de görüldüğü gibi oyunun içinde bir alt oyun mevcuttur ve işçinin istihdam edilme kararından sonra başlamaktadır. Bunun anlamı alt oyunda denge tespit edildikten sonra bu dengenin tüm oyunda Nash dengesini ifade

edebilmesi için işçinin istihdam edilmediği durum karşısında kesin olarak baskın strateji özelliğinde olması gerektiğidir.

Oyunda "w" ve "a" değerleri veridir. T ve e ise değişken durumdadır. Buna göre geriye doğru çıkarsama yöntemiyle ilerlediğimizde öncelikle işçinin kazanç değerlerini karşılaştırmamız gerektiği görülmektedir. Maddi teşvik sistemi uygulanmayan üretimde işçi kaytarırsa (w/e) kadar kazanç sağlayacak, tam randımanlı çalışırsa sadece verili ücreti elde edecektir. Ancak alt oyun mükemmel dengesinin oluşması için bu koşul kendi başına yeterli olmaz. İşletme yöneticisinin de maddi teşvik uygulamayı kârlı görmesi gerekir. İşletme yöneticisi açısından maddi teşvik uygulamadığında oyunun işçinin kaytarmasıyla biteceği, kaytarma (e), işçinin baskın stratejisi olduğundan açıktır. İşçi kaytardığında işletme yöneticisi a.e kadar bir kazanç elde etmektedir. Teşvik sistemi uygulaması için elde edeceği a-T kazancının bu değerden büyük olması gerekir. Bir diğer ifadeyle uY(HT,E) > uY(Ht,e) olmalıdır. Bunun için de a-T>a.e koşulunun gerçekleşmesi gerekir. T'yi yalnız bırakarak eşitsizlik çözüldüğünde T>a(1-e) sonucuna ulaşılmaktadır:

İki koşul da birlikte sağlandığında yani (1-e)w/e<T<a(1-e) olduğunda u(HT, E) tüm diğer stratejilerden daha fazla fayda sağlayacak ve alt oyun dengesini oluşturacaktır. Bu stratejinin tüm oyun için Nash dengesini ifade etmesi için oyunun başlangıcında yöneticinin istihdam etmemeyi tercih etmesiyle oluşan terminal noktasıyla karşılaştırıldığında da baskın olması gerekir. T ve a mutlaka pozitif değerler alacağından bu stratejinin istihdam edilmeme durumuna göre kesin baskın olduğu açıktır. Dolayısıyla yukarıdaki koşulları sağlayan büyüklükte bir teşvik ödendiği takdirde işçinin tam randımanla çalışması Nash dengesini oluşturmaktadır.

BÖLÜM 6. SONUÇ

İktisat teorisinde işsizlik olgusu emek arz ve talebinin dengesizliği sonucunda ortaya çıkmaktadır. Farklı analizler bu dengesizliğin kalıcı mı yoksa geçici mi olduğu yönünde yoğunlaşmaktadır. İktisat teorisi tarihsel gelişimi içinde önce işsizliği emek piyasasının serbest işleyişinin bozulmasından ileri gelen arızi bir olgu olarak açıklama eğiliminde olmuş ama zamanla bu eğilim değişmeye başlamıştır. Dünya ekonomisinin içinden geçtiği evreler kronik gayri iradi işsizlik olgusunu tüm piyasalar gibi emek piyasasını da temizleyici bir ücret düzeyinin olduğunu varsayan teorilerin karşısına çıkarmıştır. Adım adım önce kronik işsizliğin nedenleri yine piyasa işleyişini bozan ama artık daha yapısal biçimde tanımlanan katılıklar ile açıklanmaya başlanmıştır. Ardından hiçbir zaman sürdürülebilir bir şekile ulaşamayan tam istihdam bir potansiyele, işsizlik olgusu ise bir doğal duruma dönüşmüştür.

Tüm bunlar yaşanırken en azından 20. yüzyılın önemli bir bölümünü kapsayan yıllar boyunca ve dünya yüzölçümünün hatırı sayılır bir bölgesinde sosyalizm, halk demokrasisi, merkezi planlama vb. adlar altında kronik gayri iradi işsizlik olgusu ortadan kalkmıştır. Bu olgunun gerçekliği söz konusu ekonomik deneyimlerin savunucuları ve eleştiricileri tarafından da paylaşılmaktadır. İşsizlik olgusunun kronik ve kitlesel biçimde yaşanmadığı bu ekonomilerde, işsizliği elimine eden dinamikleri incelediğimizde iktisat teorisinin genel kabullerinin tersine emek piyasasının serbest biçimde işleyememesini değil, emek piyasasının temel özellikleriyle ortadan kaldırılmasını, emek arzı ve talebi arasında dengeyi değil, tam tersine kronik bir dengesizliği görmekteyiz.

Oyun teorisinden yararlanarak kurduğumuz aşırı emek talebi modeli, bu ekonomilerde sürekli olarak fazla işçi istihdam etme eğiliminin mikro temellerini açıklamaktadır. Emeğin marjinal verimliliği iktisat teorisinde emek piyasasının kilit unsuru iken sosyalist merkezi planlamada hemen hemen hiç, öz yönetimci modellerde ise nispeten dolaylı biçimde etkili olmaktadır. Emeğin toplam ürünü marjinal ürünün, üretim miktarı maksimizasyonu ise kar maksimizasyonunun yerini almıştır. Kar açlığıyla hareket eden bir ekonominin yerine üretim ve yatırım açlığıyla hareket eden bir ekonomi gelmiştir.

İktisat teorisinde farklı derecelerde önem atfedilmiş olsa da tüketim mutlaka ekonomik canlanmanın bir unsuru olarak görülür. Diğer tarafta ise büyümenin ve gelişmenin, tüketimi boğarak gerçekleştirildiği bir ekonomi söz konusudur. Bir tarafta tıka basa dolu mağazalar ve depolar diğer tarafta kuyruklar hayatın gerçeği haline gelmiştir.

Emek piyasasının işleyişinin büyük oranda dumura uğradığı bu ülkelerde işsizlik sorununa genel bir çözüm getirilmişse de kapitalizmin içine düştüğü kronik işsizliğin karşısında bu ülkelerde kronik bir verimsizlik sorunu başgöstermiştir. Tarihsel deneyim sosyalist planlamanın gelişmiş bir kapitalist ülkede uygulanmasının yaratacağı sonuçları göstermiyor. Deneyimler Rusya dahil olmak üzere geri ülkelerin kalkınma serüvenlerine dair sonuçlar içeriyor. Dolayısıyla kronik verimsizlik olgusunun tarihsel bir zemini mevcuttur denebilir. Bununla birlikte sosyalist planlamanın kapitalist ülkelerden çok daha yüksek büyüme oranları gerçekleştirdiği halde emek verimliliği açısından mevcut uçurumu kapatamamış olduğu da açıktır.

Sosyalist planlamayı benimseyen ülkelerde verimlilik sorunu son tahlilde hep kapitalist yöntemlere alan açılarak çözümlenmek istenmiştir. Yugoslavya modeli öz yönetim adı altında sosyalizmin demokratik bir biçimi olarak sunulsa da özünde emeğin marjinal verimliliğini emek talebinin esası kabul eden kapitalist yasayı tekrar gündeme getirmiş olduğu açıktır. 20. yüzyıl ikinci yarısına girerken sosyalist planlamayı benimseyen Çin adım adım piyasa reformlarını hayata geçirmiş ve bugün en eski kapitalist yöntemlerle dünya çapında rekabet içine girmiş durumdadır. SSCB'de Stakhanovizm adıyla öne çıkan maddi özendiriciler yoluyla emek verimliliğini yükseltme çabası da Glasnost ve Perestroyka da aynı daire içinde değerlendirilmelidir. Tüm bu çabalar emek verimliliğini arttırmak için piyasa reformlarını devreye sokuldukça ve emek piyasasına yeniden işlerlik kazandırıldığında kronik ve gayri iradi işsizlik sorununun piyasa reformlarının temposuna paralel biçimde yükselmesine neden olmuşlardır.

Aşırı emek talebi modelinde her ne kadar sürekli istihdam eğilimi ile aşırı emek talebi yaratan mikro temeller incelenmişse de kapitalist işletmenin işçisinin davranışlarının incelenmesinden çıkarılan sonuçların sosyalist işçi için de ufuk açıcı olduğu görülmektedir. Sosyalist planlama altında da işçilerin büyük bir adaletsizlik

duygusu yaşamakta oldukları açıktır. Elde ettiği ücretle satın alacak tüketim malı bulamayan bir işçinin tank yapımında kullanılan çelik levhaları üretirken motive olması doğal olarak beklenemeyecektir.

Sermaye tüm üretim süreçlerinde işçiyi üretim araçlarının mülkiyetinden koparmak suretiyle egemen olmuştur. Sosyalist devrimlerde üretim araçlarının özel mülkiyetine en azından stratejik sektörlerde son verilmişse de bu sefer işçilerin siyaseten mülksüzleştirilmesi onları planlamanın önceliklerinin belirlenmesine katılmaktan alıkoymuştur.

Diğer taraftan kurulan aşırı emek talebi modelinde ortalama bir sovyet işçisinin kuşkusuz ki kendisi için muazzam bir kazanım olan iş güvencesi sayesinde adaletsizliği verimsizlikle cezalandırabildiğini kendisini ise daha az yorularak mükafatlandırdığını görebilmekteyiz. Modelde adil ücret teorisine paralel biçimde işçinin adaletsizlik algısı arttıkça verimliliği arttırmak için daha fazla teşvik gerektiği tespit edilmektedir. Bu olgu sosyalist planlamanın verimliliği arttırmaya çalışırken maddi özendiricileri kullandığında istediği sonuçları alamamasını ve içine düştüğü kısır döngüyü açıklamaktadır. Çünkü maddi özendiricilerin kendisi adaletsizlik duygusunu arttırıcı bir rol oynamaktadır. Bu da sürekli olarak verimliliği arttırmak için daha fazla teşvik vermeyi gerekli kılmakta ya da işçiler tekrar ve tekrar kaytarma eğiliminin etkisine girmektedirler.

Küba'da ekonomi bakanlığı yapan Che Guevara'nın SSCB'deki Stakhanovizm uygulamasına getirdiği sert eleştiriler bu bakış açısıyla sadece sosyalist insana duyulan romantik bir özlemden öteye de anlamlar taşımamaktadır. Zira planlamada ihmal edilen demokratik yönün işçilerin katılımıyla hayata geçirilmesi sadece siyasi değil büyük ekonomik sonuçlar yaratabilir. SSCB'de kendi özel tüketimleri için yeterince mal ve hizmete ulaşabilen bürokratlar planlama hedeflerine ulaşmak üzere gerekli yatırım düzeyine ulaşmak için genel tüketimi boğmakta sakınca görmemektedirler. Tüketim malları kıtlığının işçilerin verimliliğini hem tüketim sektöründe hem de ve muhtemelen daha fazla üretim ve yatırım araçları üreten sektörlerde düşüreceği açıkça görülmektedir. Oysa işçilerin planlama süreçlerine katılımını sağlayacak demokratik önlemler aşırı emek talebi modelinin geçerli olduğu koşullarda birikimli olarak muazzam verimlilik artışları gerçekleştirmeyi vaadetmektedir.

Shapiro ve Siglitz ile Akerloff ve Yellen gibi iktisatçılar iktisat teorisine davranışsal, psikolojik ve sosyolojik unsurları bir analiz metodu olarak katarak büyük bir katkı sunmuşlardır. Onların ve bu yoldan ilerleyen daha pek çoklarının kullandığı analiz metodlarının en az piyasa ekonomisi kadar hatta daha fazla planlamaya dayalı deneyimleri anlamakta ışık tutucu olabileceği görülmektedir.

Tüm dünyada işsizlik sorunu yakıcılığını korurken ve geniş kitleler gerek işsiz olarak gerekse de işsizlerin oluşturduğu yedek sanayi ordusunun yoksullaştırıcı baskısıyla işsizlik olgusunun mağdurları konumundayken, bu soruna çare olacak politikaların karşılık bulmaması düşünülemez. Fakat bu konuda geçmişte yaşanan deneyimlerin içine düştükleri çıkmazlara yeniden düşülücekse pek az kişi bu alternatifi yeniden denemeye istekli olacaktır.

Ancak yeni alternatifler yaratmak ve bu alternatifleri disiplinler arası bir etkileşimden beslenen güçlü teorilerin üzerine inşa etmek mümkündür. Bilgisayarların her eve girdiği ve bir tüketim aracı haline dönüştüğü bir çağda, internet üzerinden yapılan ticaretin giderek payını arttırdığı bir dünyada planlamanın demokratikleştirilmesinin maddi koşullarının dünden çok daha fazla olduğu tartışma götürmez bir gerçekliktir. Dolayısıyla merkezi planlama ve kâr yerine miktar maksimizasyonu koşullarında oluşacak aşırı emek talebi ile işsizlik sorununu yapısal olarak ortadan kaldırmak mümkün iken bunun yaşanan planlama deneyimlerinde olduğu gibi tüketim üzerinde yarattığı olumsuz etkilerden de kaçınmak mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

Alancıoğlu, E. ve UTLU. S. (2012). "İstihdam ve Ekonomik Büyüme, Türkiye Örneği". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 189-206.

Yılmaz, E. (2012). *Oyun Teorisi*, İstanbul: Literatür Yayınları.

Venttsel,S.Y. (1980). *Elements of Game Theory*, Moscow: Mir Publishers

Appelbaum, E. (1979). *The Labor Market, A Guide to Post Keynesian – Economics*, New York: M. E. Sharpe.

Ardıç, K. (2001). Liberal Ekol: Klasik İktisat, İktisat'ın Dama Taşları: Ekoller – Kavramlar - İz Bırakanlar, *Ü İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti - İktisat Dergisi*, 42-49.

Ataman, B.C. (1998). İssizlik Sorununa Yeni Yaklasımlar, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53, 1-4.

Atamtürk, B. (2002). Klasikler ve Adam Smith, İktisat'ın Dama Taşları: Ekoller – Kavramlar - İz Bırakanlar, *İÜ İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, İktisat Dergisi*, 13-25.

Biçerli, K. (2011). *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul: Beta Yayınları.

Bildirici, M. (1998). Emek Piyasasının Özellikleri ve Türkiye için Öneriler, İktisat, İşletme ve Finans, 8-15.

Birol, H.Ö. (2002). Yeni Keynesgil Mönü Maliyetleri ve Eksik İstihdam Dengesi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(2), 87-90.

Blaugh, M. (2002). *Economic Theory İn Retrospect*, Cambridge: Cambridge University Press.

Bocutoğlu, E. (2004). *Makro İktisat Keynesyen Teori ve Politikaları*, Trabzon, Derya Kitabevi.

Boyer, G.R. (1986). *The Poor Law, Migration, and Economic Growth*, The Journal of Economic History, 46(2), 419-430.

Bozdağlıoğlu, Y.U. (2008). Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 47-55.

Bulutay, T. (1995). *Employment, Unemployment and Wages in Turkey*, Ankara: International Labour Office.

Çakır, N. (2001). İktisat'ın Dama Taşları: Ekoller – Kavramlar - İz Bırakanlar, *İÜ İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, İktisat Dergisi*, 99-105.

Çakmak, A. (1996). *Ortodoks Makro İktisada Giriş*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Çakmak, A. (1997). *Ortodoks Makro İktisada Giriş*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Demirgil, D. (1984). *Ekonomi Ansiklopedisi*, İstanbul: Paymaş Yayınları.

Dinler, Z. (1996). *Mikro İktisat*, Bursa: Ekin Kitabevi.

Erdil, E. (2007). *Poverty and Turkish Labor Market*, Metu Studies in Development, 34(2), 153-160.

Eren, E. (1994). *İktisatta Yöntem*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Ertek, T. (2006). *Makro Ekonomiye Giriş*, İstanbul: Beta Yayınları.

Febvere, L. (1995). *Uygarlık, Kapitalizm ve Kapitalistler*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: İmge Kitabevi.

Felderer, B. ve Homburg, S. (1994). *Makroökonomik und neue Makroökonomik*, Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.

Fischer, S. (1987). *Recent Developments in Macroeconomics*, NBER Working Paper Series.

Fitzgbbons, A. (2000). *The Nature of Macroeconomics: İnstability and Change in the Capitalist System*, Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing.

Gorz, A. (2007). *İktisadi Aklın Eleştirisi – Çalışmanın Dönüşümleri / Anlam Arayışı*, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gökbunar, A.R. (2007). Celali Ayaklanmalarının Maliye Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(1), 14-22.

Greenwald, B. ve Stigliz, J. (1993). *New and old Keynesians*, Journal of Economic Perspectives, 7(1), 23-24.

Güney, A. (2009). *İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri*, Kamu-İş, 10(4), 135-145.

Hunt, E.K. ve Sherman, J.H. (1978). *Economics An Introduction to Traditional and Radical Views*, New York.

INTERNATIONAL LABOUR ORGANİZATION (ILO). (2013). World of Work Report 2013: Repairing the Economic and Social Fabric, Geneva, ILO.

İçli, G. (2001). İstihdam ve Teknoloji, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 65-70.

İslatince, H. (2007). İktisatta Denge ve Dengesizlik Kavramlarına Yönelik Kuramsal Tartışmalar, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 211-225.

Jarchow, H.J. (1994). *Der Keynesianismus, Eschichte Der Nationalökonomie*, München: Verlag Vahlen.

Kapar, R. (2005). *Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi*, İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.

Kara, A. (1996). *Neoklasik İktisatta Pozitivist Metodoloji: Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara: Vadi Yayınları.

Kazgan, G. (2006). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2005). *Türkiye Ekonomisi*, Ankara: Remzi Kitabevi.

Koray, M. (2005). *Sosyal Politika*, Ankara: İmge Kitabevi.

Korkmaz, A. ve Mahiroğulları, A. (2007). *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları – Türkiye ve AB Ülkeleri*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Kumaş, H. (2001). İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 10-15.

Lipsey, G.R. (1983). *An introduction to Positive Economics*, London: Weidenfeld and Nicolson, 164-169.

Mankiw, N.G. (2000). *Macroeconomics*, New York: Worth Publishers.

Mehmet, Ö. , kılıç, C. (2009). *Çalışma Ekonomisi Teorisi*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Mıhçı, S. (1995). Post Keynesyen İktisat ve Joan Robinson, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13, 162-168.

Orhan, A. (2011). *Türkiye Ekonomisinde Yakın Dönem Siyasi ve Ekonomik İzlenimler*, İstanbul: Umuttepe Yayınları.

Orhan, Z.O. (1995). *Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özdemir, S., Ersöz, H.Y. ve Sarıoğlu, İ. (2006). İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi, İstanbul: *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*.

Özel, H. (1990). Keynesci Teorinin 'Yeniden' Yorumlanması Hakkında Bir Değerlendirme, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 122-123.

Pamuk, Ş. (2011). *Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Parasız, İ. (1994). *Ücret Teorisi (Modern Yaklaşım)*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Parasız, İ. (2010). *İktisadın ABC'si*, Bursa: Ezgi Kitapevi.

Paya, M. (2001). *Makro İktisat, Geliştirilmiş 2.Baskı*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Paya, M. (2002). *Para Teorisi ve Para Politikası*, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Paya, M.M. (2013). *Makro İktisat*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Pekin, T. (2007). *Makro Ekonomi*, İzmir: Zeus Kitabevi.

Philips, A.W. (1958). *The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom*, Economica, 25(100), 284-295.

Robinson, J. (1999). Analitik Bir Sistem Olarak Emek Kuramı, (Çev. Tülay Demir), *İktisat Dergisi*, 396, 22-30.

Romer, D. (1993). The New Keynesian Synthesis, Journal of Economic Perspectives, 7(1), 20-21.

Savaş, V. (2007). *Keynezyen İktisat Yıkılırken*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Serter, N. (1993). Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme, İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Yayınları.*

Sloman, J. (2004). *İktisat Makro*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Stiglitz, J. (1997). Reflections on the Natural Rate Hypothesis, Journal of Economic Perspectives, 11(1), 3-4.

Stoker, F. (1997). *Spaß mit Mikro: Einführung in die Mikroökonomik*, München: Oldenborg Verlag.

Tanyeri, İ. (1998). "Keynes'in İstihdam ve Ücret Analizi", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1-2), 30-35.

Tunca, Z. (2001). "Rasyonel Beklentiler Teorisi ve Phillips Eğrisi", İktisat'ın Dama Taşları: Ekoller – Kavramlar - İz Bırakanlar II, *İÜ İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti – İktisat Dergisi*, 48-63.

Unay, C. (1996). *Makro Ekonomi*, Bursa: Ekin Yayın.

Ülgener, S. (1991). *Milli Gelir, İstihdam, İktisadi Büyüme*, İstanbul: Der Yayınları.

Ünsal, M.E. (2001). *Mikro İktisat*, Ankara: İmaj Yayıncılık.

Wachtel, H.M. (1984). Labor and The Economy, Orlando: Academic Press.

William, A. (2006). *Economics: A Comtemporary Introduction*, homson South-Western.

Yavuz, A. (2012). *İşgücü, İstihdam ve Kriz Olgusu*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Yay, G.G. (2001). *Chicago Okulu, Milton Friedman ve Monetarizm, Liberal Düşünce*, 24, 196-200.

Yıldırım, K. (2006). *İktisat Teorisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,

Yüksel, İ. (2003). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi, *C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 2-10.

Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.